

ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Богдана Хмельницького

«СВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОГО НАУКОВОГО ПОШУКУ МОЛОДІ УКРАЇНИ»

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
присвяченої 100-річчю Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

23-24 ЧЕРВНЯ 2023 РОКУ
ЗАПОРІЖЖЯ – МЕЛІТОПОЛЬ, УКРАЇНА

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Офіс підтримки вченого
Рада молодих учених при Міністерстві освіти і науки України
Лодзинський Університет (м. Лодзь, Польща)
Шуменський університет «Єпископ Костянтин Преславський» (Болгарія)
Eötvös Loránd Університет (Угорщина)
Бельцький державний університет імені Алеку Руссо (Молдова);

23–24 червня 2023 р.
МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ
**«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОГО НАУКОВОГО
ПОШУКУ МОЛОДІ УКРАЇНИ»**,
присвяченій 100-річчю Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

23-24 June 2023
INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
FOR STUDENTS AND YOUNG SCIENTISTS
**“EUROPEAN INTEGRATION GUIDELINES OF INNOVATIVE RESEARCH OF THE
YOUTH OF UKRAINE”**,
dedicated to the 100th anniversary of Bogdan Khmel'nitsky Melitopol State
Pedagogical University

Запоріжжя – Мелітополь, 2023

УДК 316.733:378.014.25:001.891(062.552)

*Рекомендовано до друку Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 16 від 30.06.2023 р.)*

Редакційна колегія:

Мединський С.В. – доктор педагогічних наук, професор;

Коноваленко Т. В. – кандидат педагогічних наук, доцент;

Фалько Н. М. – кандидат психологічних наук, доцент;

Олійник І.С. – секретар Ради молодих вчених МДПУ імені Богдана Хмельницького, доктор філософії, спеціальність «Фізична культура і спорт»;

Кириєнко О.Г. – голова Ради молодих вчених МДПУ імені Богдана Хмельницького, старший викладач;

Негрій О.І. – заступник голови Ради молодих вчених МДПУ імені Богдана Хмельницького, викладач-стажист.

Євроінтеграційні орієнтири інноваційного наукового пошуку молоді України: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої 100-річчю Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (Запоріжжя – Мелітополь, 23–24 червня 2023 р.). Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2023. 206 с.

У збірнику оприлюднено матеріали учасників конференції «Євроінтеграційні орієнтири інноваційного наукового пошуку молоді України», яка відбулася 23–24 червня 2023 р.

Збірник призначено для наукових працівників, студентів, аспірантів, викладачів навчальних закладів різних рівнів.

У тезах збережено орфографію та пунктуацію авторів.

За достовірність та оригінальність матеріалу відповідальність покладається на авторів.

УДК 316.733:378.014.25:001.891(062.552)
© Авторський колектив, 2023

ЗМІСТ

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

<i>Багрій Т., Зайцева Т. Становлення євроінтеграційних процесів в освітньому просторі України.....</i>	<i>7</i>
<i>Бех К. Молоді учені в ролі репрезентантів етнокультури культури українців на діджиталізованих платформах.....</i>	<i>10</i>
<i>Ганзюк С. Financial and economic consequences and prospects of Ukraine`s entry into trade and economic integration associations.....</i>	<i>12</i>
<i>Дудко Я., Латиш В. Нормативно-правові умови створення недискримінаційного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти.....</i>	<i>17</i>
<i>Золотаренко Т., Васютина Т. Європейські орієнтири реалізації громадянської освіти.....</i>	<i>20</i>
<i>Іваннікова О. Практичні засади формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів.....</i>	<i>25</i>
<i>Кириєнко К. Англійська мова як мова міжнародного спілкування.....</i>	<i>29</i>
<i>Коваленко А. Досвід академічної мобільності студентів ОНУ імені І.І.Мечникова в гармонізації української та європейської журналістської освіти.....</i>	<i>34</i>
<i>Моляка І. Особливості дистанційного навчання англійської фонетики на уроках англійської мови.....</i>	<i>38</i>
<i>Олійник І., Олійник М. Особливості європейської інтеграції в сфері фізичного виховання та спорту в закладах освіти України.....</i>	<i>41</i>
<i>Рябоконт С. Гармонізація освітнього простору в закладах середньої освіти.....</i>	<i>44</i>
<i>Соколова Е. Аспекти оптимізації мережі закладів вищої освіти України.....</i>	<i>47</i>
<i>Холявко Н. Концептуалізація моделі сталого розвитку закладів вищої освіти.....</i>	<i>50</i>
<i>Шимановська-Діанич Л., Лозова О. Досвід формування організаційної культури мультинаціональних компаній.....</i>	<i>54</i>
<i>Ярмоленко Т. STEM-Освіта та особливості її впровадження в Україні.....</i>	<i>61</i>

ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ НАУКИ

<i>Дьячкова А., Дьячкова Л. Передумови входження вищої освіти України до європейського освітнього простору.....</i>	<i>64</i>
<i>Єпіфанцев Д., Хомотюк Ю. Корисні можливості для студентів українських ЗВО в рамках програми співпраці Європейського Союзу із країнами Східного партнерства.....</i>	<i>67</i>
<i>Кравченко О, Волювач О., Стрельцова О. Про інноваційно-екологічне вдосконалення освітньої складової здобувачів-фармацевтів України в контексті міжнародного співробітництва.....</i>	<i>72</i>

<i>Кришталь Г., Васильконова Е., Панін Є. Шляхи співробітництва України та Європейського Союзу як запорука економічного розвитку.....</i>	<i>76</i>
<i>Куцова К. Сучасні тенденції та перспективи для України у європейському співробітництві в галузі сільськогосподарських наук.....</i>	<i>78</i>
<i>Мовчан А., Шевченко В. Співробітництво України та Європейського Союзу в сфері науки і техніки.....</i>	<i>82</i>
<i>Негрій О. Генезис і сучасний стан надання послуги раннього втручання дітям дошкільного віку в Україні та країнах ЄС в умовах гуманітарної кризи та переміщення.....</i>	<i>84</i>
<i>Пюрко В. Естонський досвід професійної підготовки фізичних терапевтів.....</i>	<i>91</i>
<i>Сидоренко А. Імплементація європейського природоохоронного законодавства в Україні.....</i>	<i>96</i>
<i>Тутова Г. Рекультивація антропогенних ґрунтів як важлива складова стратегії сталого розвитку.....</i>	<i>100</i>
<i>Федюніна О. Вплив євроінтеграції на освітню діяльність українських ЗВО.....</i>	<i>102</i>
<i>Ципін П. Enhancing quality assurance mechanisms in ukrainian higher education: a step towards Eurointegration .....</i>	<i>106</i>
<i>Шевченко В., Мовчан А. Вхідження освіти і науки України в європейське інформаційне та освітнє поле .....</i>	<i>108</i>

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ І ЗАХИСТ ПРАВ МОЛОДІ

<i>Лозова Л. Суспільно-політичні та економічні передумови євроінтеграційного геополітичного вектору України.....</i>	<i>113</i>
<i>Прядка Т. Захист прав молоді (сучасні проблеми).....</i>	<i>117</i>
<i>Сухомлінова А. Реалізація молодіжної політики в умовах викликів і змін (з досвіду діяльності Студентської Ради Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького).....</i>	<i>120</i>
<i>Южека Р. Доктринальні положення реалізації прав і свобод людини.....</i>	<i>123</i>
<i>Яхнич М. Питання соціального виховання безпритульних дітей у періодиці Дніпропетровщини в 20-ті рр. ХХ століття.....</i>	<i>128</i>

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДІ - НАВЧАННЯ ДЛЯ ЖИТТЯ

<i>Андросенко К., Андросенко М. Вплив секційних занять волейболом оздоровчої спрямованості на розвиток фізичних якостей дівчат-підлітків.....</i>	<i>132</i>
<i>Бердо Р. Роль інформаційних технологій в розвитку критичного мислення при формуванні готовності до професійної самоідентифікації майбутнього психолога.....</i>	<i>135</i>

Братишко Т. Розвиток соціального досвіду сучасної молоді в процесі соціалізації...	138
Вікторов І., Пюрко О. Біологічний лепбук як засіб формування пізнального інтересу здобувачів середньої освіти з ООП.....	144
Гаврюшенко А. Оптимізація фізкультурно-оздоровчої роботи у початковій школі.....	148
Грицканюк Ю. Сучасні детермінанти підготовки вчителя фізичної культури до виховної роботи зі школярами.....	152
Емінова Е, Ковальова О. Розвиток адаптаційного потенціалу здобувачів у дистанційному форматі навчання в умовах війни.....	156
Жукова А. Особливості формування лідерської компетенції у процесі викладання та навчання іноземної мови.....	159
Конікова Н. Ігрові форми рухової активності у фізичному вихованні молодших школярів.....	161
Котова О., Суханова Г. Формування соціальної позиції студентів закладів вищої педагогічної освіти.....	165
Кузік В., Котова О. Рухова і фізична активність як фундаментальний чинник формування, збереження і зміцнення здоров'я здобувачів.....	169
Кумоняєв С., Кириєнко О., Мединський С. Спрямованість гуманітарної політики США на формування здоров'язбережувальних компетентностей дорослого населення.....	172
Луценко С., Мединський С. Розвиток підприємницьких якостей у фахівців фізичної культури і спорту – потреба сьогодення.....	174
Множинська В. Освіта впродовж життя: тренд чи вимога часу.....	176
Солонська А. Розвиток <i>soft skills</i> у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.....	183
Сопотницька О., Сопотницький Р. Педагогічна модель та зміст підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності.....	186
Тангаров С., Котова О. Дистанційне навчання у професійній підготовці майбутніх вчителів фізичної культури у Мелітопольському педагогічному університеті.....	190
Таранець К., Котова О. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в нових умовах сьогодення.....	194
Христова Т. Вдосконалення процесу фізичного виховання здобувачів вищої освіти у спеціальній медичній групі (при захворюваннях дихальної системи).....	197
Цибульська В., Котова О. Організація фізичного виховання студентів МДПУ в умовах дистанційного навчання.....	202

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

*Тетяна БАГРІЙ,
Діана ЗАЙЦЕВА*

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

СТАНОВЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Курс на інтеграцію України в Європейський Союз, як важливий зовнішньополітичний пріоритет, є свідомим вибором її громадян і публічної влади. Стратегія співпраці України з ЄС передбачає поступову інтеграцію національної системи вищої освіти в європейський освітній простір. Інтеграція вищої школи, науки до європейських стандартів – невідворотна вимога часу. Освіта є одним з визначальних чинників відтворення інтелектуальних, продуктивних сил суспільства. Європейський простір вищої освіти ґрунтується на міжнародному співробітництві; його мета полягає в забезпеченні широкого доступу до якісної вищої освіти, що ґрунтується на принципах демократії, наукової й дослідницької самостійності університетів; активізації та мобільності студентів і науково-педагогічних кадрів. У сучасних умовах вища освіта України перебуває в стані переходу на новий рівень, європейський, тому актуальною є проблема гармонізації стандартів освіти.

Гармонізація європейського освітнього простору сприяє підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних адаптуватися до ринкових умов. Широкий спектр інноваційних процесів у системі освіти сьогодні стає невід'ємною частиною та важливою ланкою економічних перетворень.

Вища школа однією з перших оцінила сучасні тенденції розвитку інноваційних процесів, їх роль та значення в реформуванні економіки, розробці нових перспективних технологій, створенні конкурентоспроможної наукомісткої продукції. Основні завдання ВНЗ в умовах інноваційного розвитку полягають у

тому, щоб не просто передавати студентам наявний набір сучасних та затребуваних знань, не лише випускати фахівців у будь-якій певній професійній галузі, які будуть добре підготовлені та багато знати, а й навчити студентів отримувати знання. У більшості випадків наголошується на зв'язку отриманих знань зі стрімко зростаючим обсягом інформації. У свою чергу інформаційні потоки вимагають вміння оперативно та адекватно оновлювати власні знання. Поняття «знання» багатоаспектне, і залежно від контексту цей термін має різний зміст. Знання отримуються через досвід або освіту шляхом спостереження, дослідження чи навчання, і для цього потрібна інтеграція навчальної та наукової сторін діяльності університетів, стимулювання в студентів інтересу до науки та творчості, розвиток їх креативних здібностей, а також необхідно вміння перетворювати нові знання на інновації практично.

Основними ключовими компонентами сучасної інноваційної освітньої парадигми є саморозвиток, самоосвіта, самовдосконалення, самопроекування. З огляду на такі процеси викладач несе велику відповідальність за результати своєї праці. У сучасних умовах педагог повинен бути активним організатором освітнього процесу, здатним реагувати та гнучко адаптуватися до мінливих умов освітньої діяльності, упроваджувати та реалізовувати на практиці освітні ситуації нового типу, що постійно змінюються, розвиваються й удосконалюються, виявляти гнучкість та мобільність мислення.

Інновації в освіті – процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану [1]. Інноваційна діяльність є підґрунтям конкурентоспроможності того чи іншого освітнього закладу на ринку освітніх послуг, визначає напрямок професійного росту педагога та має позитивний вплив на розвиток особистості.

Відповідно до вимог сучасності процеси у системі освіти повинні модернізуватися та корегуватися з урахуванням виникнення нових умов та потреб. У зв'язку з цим перед системою освіти стоять такі основні завдання:

- оновлення змісту, організації навчального процесу і підвищення якості навчання;
- створення інфраструктури й умов, здатних забезпечити прискорену реалізацію отриманих знань в професійній діяльності;
- підготовка спеціалістів у галузі інноваційного менеджменту, організаторів інноваційних процесів, які володіють навиками пошуку перспективних науково-технічних ідей та їх практичної реалізації в інноваціях;
- підготовка спеціалістів, здатних не тільки генерувати нові знання й технології, а й перетворити їх у власний бізнес [3, с.191].

Інноваційна модель розвитку освіти вимагає глибокої інтеграції наукової, освітньої та інноваційної діяльності, розробки та впровадження механізмів, що підвищують конкурентоспроможність освітніх закладів за рахунок підвищення якості всіх видів діяльності. Система вищої освіти, активно включаючись у ринкові відносини, має стати конкуренто орієнтованою, бути не тільки соціально-культурним середовищем, але й соціально-економічним сегментом ринку, створюючи та посилюючи привабливий інноваційно-інвестиційний науково-освітній потенціал країни [2, с.119].

Інноваційні пріоритети державної політики з підготовки фахівців у вищих навчальних закладах реалізуються на основі симбіозу науки, освіти та бізнесу. Адже саме такий підхід посилить професійний потенціал суспільства, дасть можливість отримання нових перспектив, спрямованих на співробітництво та розвиток, створить умови для стимулювання якісних системних змін для приведення української освіти у відповідність до загальноєвропейських вимог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти Акад. пед. наук України, головний ред. В Г Кремень. - К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
2. Карапетян А. О. Реалізація інноваційних пріоритетів державної політики в галузі вищої освіти. Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу» ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА НАУКОВО-

3. Семенюк С. Б., Шпилик С. В. Освітні заклади як особливі суб'єкти інноваційного розвитку суспільства. Тенденції розвитку маркетингу в умовах економічних трансформацій: монографія. 2017. С. 185–194.

Катерина БЕХ

Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М.Т. Рильського НАН України

МОЛОДІ УЧЕНІ В РОЛІ РЕПРЕЗЕНТАНТІВ ЕТНОКУЛЬТУРИ КУЛЬТУРИ УКРАЇНЦІВ НА ДІДЖИТАЛІЗОВАНИХ ПЛАТФОРМАХ

Сьогодні, у час протистояння загарбницькій навалі, важливим завданням як для народу України, так і для очільників державних гуманітарних осередків є вирішення питань щодо збереження та популяризації культурної спадщини. Осторонь цієї проблеми не можуть залишатися молоді учені (етнологи, мовознавці, історики, культурологи), які прагнуть реалізовуватися не лише на науково-дослідницьких форумах, а й на популярних інтернет-майданчиках з метою популяризації етнокультури українців та своїх наукових здобутків.

Ще задовго до початку повномасштабного вторгнення ворожою стороною велася політика заперечення української етнічної оригінальності. У час віроломного вторгнення та загарбницького окупаційного наступу російської армії на територію України надважливим завданням для держави та народу стає збереження та інспірація своєї етнічності [1, с. 211]. Відомо, що одним із сучасних «збройних» інструментів є інформаційний простір, а продуковані ним наративи формують масову суспільну думку та навколишнє сприйняття, зокрема й у європейській спільноті. На хвилі виявлення своєї етнокультурної окремішності та державницької самостійності від окупаційної сили народознавці мають нагоду реактуалізувати та самопрезентувати світовій спільноті кращі зразки матеріальної та нематеріальної культурної спадщини України. Одним із найдоступніших та найефективніших шляхів реалізації інформаційно-просвітницьких проектів є інтернет-ресурси (веб-сайти, соціальні мережі, месенджери, подкасти), які можуть охоплювати значну

кількість вітчизняних та іноземних підписників. Зокрема, за нашими спостереженнями, за останній рік у соціальних мережах активізувалися народознавчі, історико-краєзнавчі й мистецькі персональні блоги та сторінки громадських спільнот. Вітчизняними так званими інфлуенсерами етнокультурної спадщини в інтернет-просторі є як і дипломовані фахівці в царині етнології, історії, мови, мистецтвознавства, так і аматори-україністи. Зауважимо, що здебільшого народознавчу тематику в інтернет-просторі просуває молода генерація українців, з легкістю освоюючи різноманітні сучасні гаджети та комунікаційні майданчики.

Одним із перспективних напрямів популяризації та презентації, спрямованого на європейську людність, є спільна реалізація народознавців та IT-фахівців діджиталізованих проєктів про етнокультурну спадщину України. До прикладу, молоді учені-гуманітарії, маючи певний науковий доробок за своєю темою, у співпраці із IT-фахівцями могли б розробити веб-сайт з прив'язкою до мобільного додатка (чи чат-боту), що вміщуватимуть мовно-культурний контент інформаційно-просвітницького спрямування: самоосвітні курси, інтерактивні уроки для різних вікових категорій; відео з фаховими коментарями та поясненнями історико-культурних явищ і процесу державотворення; електронні атласи, що відображатимуть особливості народної культури і побуту українців, аудіозаписи з мовленням носіїв українських говірок і локальних традицій; віртуальні мандрівки по музейно-культурних осередках України. На нашу думку, до таких проєктів варто було б залучати й представників із європейських наукових центрів, що займаються питаннями україністики, це дало б змогу обом сторонам мати додатковий досвід дослідницької співпраці. Молоді учені-українці, застосовуючи свої дослідницькі результати на практиці, стали б репрезентантами етнокультури України на світовій арені. Діджиталізація інформаційного фактажу про етнокультуру українців різними мовами посприяли б розвитку й туристичної галузі України, насамперед потоку туристів з європейських країн-партнерів, тих, що у нелегкий час для нашої Вітчизни висловили солідарність щодо державного суверенітету та надали підтримку в різних сферах життєзабезпечення. Крім цього, після реалізації таких діджиталізованих проєктів відбулося б підсилення розуміння світовим суспільством унікальності та окремішності етнокультури нашого народу на противагу потоку заперечень ворожої

сторони про існування та розвиток України, її історії та культури. Зокрема, результати інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на вираження самобутньої оригінальності українців, та рівень освіченості в цьому питанні співвітчизників та населення інших країн є одними із засадничих складових безпеки держави в цілому та її позитивного сприйняття у світовому співтоваристві.

Додамо, що різні аспекти популяризації та інформатизації через всесвітню інтернет-мережу етнокультурної спадщини України навіть у час воєнних реалій повинні реалізовуватися на урядовому рівні. Очевидно, що збереження в Україні молодих науковців має бути в пріоритеті, оскільки попереду (після перемоги) нас очікує етап відбудови країни – здобуття статусу зразкової європейської держави, що ніяк не зможе відбутися без інтелектуальної, активної та патріотичної молоді [2, с. 125]. Висловлена підтримка молодій генерації науковців в реалізації інноваційних ідей в контексті розвитку європейської цивілізації, у майбутньому спрацюють на користь стійкому державотворенню України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех К. Весілля в умовах війни як складова сучасної етнокультури українців. *Українознавство*. 2022. № 4. С. 210-219. [https://doi.org/10.30840/2413-7065.4\(85\).2022.270124](https://doi.org/10.30840/2413-7065.4(85).2022.270124)
2. Бех К., Стішова Н. Досвід реалізації освітньо-наукових програм на третьому рівні вищої освіти в академічному середовищі: етнологічний та культурологічний аспекти. *Модернізація освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти в контексті глобальних і національних викликів*. Київ-Житомир, 2022. Том 5. Вип. № 6. С. 125-127.

Svitlana HANZIUK
Dnipro State Technical University

FINANCIAL AND ECONOMIC CONSEQUENCES AND PROSPECTS OF UKRAINE'S ENTRY INTO TRADE AND ECONOMIC INTEGRATION ASSOCIATIONS

The development of international economic integration as a natural and natural process is determined by a significant number of decisive prerequisites, the nature and

totality of which affects both the development vector of the integration of a specific economic system and the nature of the interaction of economic systems as a whole. Thus, geographical, economic, political, socio-cultural, legal and infrastructural prerequisites can be defined as crucial. But it should also be noted that, in addition to the prerequisites, the very conditions for the formation of the integration association, in particular the level of economic development and economic relations of the countries, the level of development and commonality of the legislative and legal system, technological and resource potentials, also exert a significant influence on the nature and dynamics of the development of the integration process.

The analysis of research by scientists I. Matyushenko, S. Berenda, and V. Ryezny [1] summarizes that: the main prerequisites for integration can be considered:

- proximity of levels of economic development and degree of market maturity of the integrating countries;
- geographical proximity of the integrating countries, the presence in most cases of a common border and historically formed economic ties;
- the commonality of economic and other problems faced by countries in the field of development, financing, regulation of the economy, political cooperation, etc.

The level of openness of Ukraine's economy in terms of the ratio of foreign trade turnover to GDP exceeds the world average. Under such conditions, the economic development of Ukraine significantly depends on the state of the world economic situation, the dynamics and scale of changes taking place in the world economy. This situation makes the country very vulnerable to the influence of external factors. But this means that it is necessary to abandon the outside world, this would be a movement of the national economy in the opposite direction, a proof fact is the close interdependence of production and international trade. Competition is strengthened by the development of foreign trade, which encourages the economic activity of national producers. However, in countries with a weak or transitional economy, the state should regulate foreign trade processes, that is, protect domestic producers from imports, from low-quality or second-hand products that pose a real danger [2].

The prerequisites of Ukraine's European integration are covered in many publications

by domestic scientists. Thus, the prerequisites of European integration (regarding the problems of domestic enterprises) include: outdated technical equipment and equipment; inefficient methods of enterprise management; non-compliance with international and European standards; uncertainty of entrepreneurs regarding the modernization of enterprises; lack of incentives and effective tools for improving product quality [3].

According to experts, the gap in the income levels of the poorest and richest EU countries reaches 35 times. Although the problem of finding new sales markets for European products against the background of deteriorating economic growth indicators remains one of the most urgent, the expansion of economic integration due to the accession of "weak" countries to the EU is no longer attractive to the EU, first of all, due to the significant burden of problems and risks that are added to such candidates. In turn, in the civil societies of countries that announced their European integration intentions during the strengthening of the economic and political power of the EU, discussions about the future of the European Union and the feasibility of changing their own foreign policy began. Such questions are especially acute against the background of the deepening crisis in the Eurozone and the efforts of the governments of the EU member states to secure their national economies [4].

Modern globalization has ushered in a new stage in the development of the state, which is going through a period of political transformation and adaptation to new conditions. Under the influence of globalization processes, its traditional functions and status in the modern system of international relations are changing. The new processes have an extremely ambiguous effect on the state. In the conditions of globalization, every state is faced with the problem of choosing development paths that would best help overcome losses and take advantage of the positive "fruits" of this process. However, the idea of what is positive for the state in the context of globalization, and what is dangerous for its future, is also ambiguous. The problems of sovereignty, wealth, the state's ability to conduct independent internal and external policy, to be legitimate both in the eyes of its people and beyond its own borders came to the fore. Globalization puts the highest demands on the quality of public administration. The effectiveness of the state at this time is determined, in particular, by its ability to quickly adapt to the rapidly changing

conditions of the external environment. The answer to the question of whether the state will be able to defend its right to exercise traditional power functions, when more and more non-state actors in the form of transnational corporations, non-governmental and supra-governmental organizations seek to share them with it, remains open. It is also unclear whether the state will be able to protect its sovereignty, or whether the right of nations to self-determination will become a more important principle in international relations. Despite the fact that state borders continue to play an important role in the world political process, its development is increasingly influenced by the interdependence of states and world markets [5].

Financial and economic integration leads to the liberalization of economic relations between the countries that are part of the integration association. This is ensured by the gradual elimination of various trade and economic restrictions that existed between countries in the pre-integration period. However, since these restrictions remain in relation to other countries that are not part of the integration association, it can be concluded that regional economic integration can lead to the development of discrimination in trade with these countries [6].

The main basic national-state interest, geopolitical priority and strategic task of the foreign policy course of Ukraine in the conditions of globalization and European integration is its survival, increasing viability and strengthening as a free, sovereign, independent state of the modern world under the conditions of preservation of national values, protection of economic and political sovereignty, own social and cultural identity [5].

Careful attention needs to be paid to improving the mechanisms of state regulation of the banking system, the legal field, and tax policy, which should hopefully have a positive impact on Ukraine's investment climate. But the current political and economic system in Ukraine, thanks to which the interests of "big business" strongly influence the adoption of political and economic decisions at the state level, leave the opportunity for small and micro businesses to defend their interests and make this segment of the Ukrainian economy in the conditions of the implementation of the European integration vector very vulnerable

However, in addition to the positive consequences of the integration process, there

may also be negative ones. First, as a result of international integration, an outflow of resources may begin from the country (distribution of resources in favor of stronger members of the union) or in the direction of the geographical center of the union; secondly, there may be losses from increasing the scale of production due to the creation of too large companies that become inefficient; thirdly, the costs of functioning of the customs union may increase [3].

Taking into account the relevant European practice and following the goals of the Association Agreement between Ukraine and the European Union, the country needs a new format of modern approaches in financial and economic policy, namely a gradual transition in public administration to a policy of socio-economic quality. For this, first of all, an appropriate macroeconomic background is necessary, characterized by a high level of labor productivity and structural proportions of the economy, characteristic of developed countries.

LITERATURE

1. Matyushenko, I., Berenda, S., Reznikov, V. (2015) European integration of Ukraine in the system of international economic integration: study guide: Kh.: V.N. Karazin KhNU. 504 p.

2. Sarkisian, L., Ishchuk, Yu. (2016) Peculiarities of the expansion of foreign economic relations of Ukraine in the context of globalization. *Economics and management organization*. № 4 (24). P. 245-253.

3. Zhigalkevich, Zh., Stanislavskiy, O. (2019) Peculiarities of foreign economic activity of domestic enterprises in the conditions of European integration. *Economic bulletin of NTUU «KPI»*. P. 116-123.

4. Features of integration processes in the EU at the current stage: institutional changes in the system of ensuring economic and political stability: analytical note. / National Institute of Strategic Studies. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/osoblivosti-integraciynikh-procesiv-v-es-na-suchasnomu-etapi> (accessed May 02, 2023)

5. Artyomova, I., Vashchuk, O. (2013) Models and mechanisms of regulation of Euro-regional cooperation of Ukraine: monograph. Uzhhorod: MPP «Grazhda». (Series "European integration: the Ukrainian dimension"). 612 p.

6. Zayats, O. (2013) Theoretical foundations of international economic integration in the conditions of the development of trade and economic relations between countries. Efficient economy. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2432> (accessed May 06, 2023)

7. Kvasha, S, Faichuk, O., Faichuk V. (2019) European economic integration: study guide. K.: NUBiP of Ukraine. 282 p.

**Ярослава ДУДКО,
Вікторія ЛАТИШ**
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ УМОВИ СТВОРЕННЯ НЕДИСКРИМІНАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Актуальною проблемою сьогодення в освітньому процесі є створення безпечного та недискримінаційного освітнього середовища у закладі загальної середньої освіти. Ця необхідність виникла з огляду на ті зміни, які відбуваються не тільки в освітній, але і в економічній, політичній та суспільних сферах життя нашої країни зокрема та світу загалом. В умовах європейської освітньої інтеграції освітній простір України знаходиться у процесі постійних трансформацій, тому питання співвідношення нормативно-правових умов створення недискримінаційного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти України з нормативно-правовими умовами організації вищезазначеного середовища у закладах освіти ЄС постає у пріоритеті.

Мета статті – визначити нормативно-правові умови створення недискримінаційного освітнього середовища у закладі середньої освіти.

У зв'язку з євроінтеграційними освітніми процесами у галузі освіти України проблема створення недискримінаційного освітнього середовища відповідно до «європейських стандартів» є ключовою. Підкреслимо, що європейські заклади загальної середньої освіти керуються нормативно-правовими засадами, про які

йдеться у таких законодавчих документах: Хартія основних прав Європейського Союзу, низки інших директив та декларацій Ради ЄС зазначених на офіційному сайті «Європейський інструментарій для шкіл» та ін. [1; 2; 7].

Нормативно-правовими документами з питань створення недискримінаційного освітнього середовища в Україні є: Конвенцію ООН про права дитини (пункт 1 стаття 23); Конституцію України (стаття 53); Закони України «Про освіту» (статті 3, 19, 20), «Про повну загальну середню освіту» (статті 1, 20), «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 32), Постанови Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства освіти і науки України, Листи Міністерства освіти і науки України та ін. [2; 3; 4; 5; 6].

Аналіз нормативно-правових документів дав змогу встановити, що нормативно-правова база з питань створення недискримінаційного освітнього середовища є достатньою, але нечітко окресленою, що не виключає можливості її подальшого вдосконалення та розширення. З метою врахування всіх цих важливих аспектів, підкреслимо, що доречним було б вирішення на законодавчому рівні питань підготовки фахівців з питань створення недискримінаційного освітнього середовища; поширення та вільний доступ всіх учасників освітнього процесу до створення недискримінаційного освітнього середовища; розширення прав закладів загальної середньої освіти щодо надання додаткових освітніх послуг; залучення додаткових інвестицій та ін.

Нормативно-правова база України гарантує кожному рівні умови доступу до освіти та забезпечує батькам право обирати заклад освіти, програму, вид та форму здобуття освіти власними дітьми. Здобувачам освіти з різними освітніми потребами необхідно забезпечити постійну або часткову підтримку під час освітнього процесу. Слід зазначити, що держава має забезпечити доступ до освіти усім дітям. Заклад освіти, керівник та засновник забезпечують усі умови для створення недискримінаційного освітнього середовища.

Знання керівником закладу освіти нормативно-правової бази щодо організації створення недискримінаційного освітнього середовища – запорука коректної реалізації усіх необхідних для цього кроків та налагодження якісного освітнього

процесу. Орієнтація в законодавстві підсилює узгодженість дій, планування, контроль результатів, а також є беззаперечним захистом від дискримінації, упередженого ставлення до всіх учасників освітнього процесу, некомпетентних розпоряджень чи намірів.

Встановлено, що нормативно-правовими умовами створення недискримінаційного освітнього середовища закладу загальної середньої освіти є: наявність нормативно-правової документації щодо створення недискримінаційного освітнього середовища у школі; обізнаність учасників освітнього процесу з вищезазначеними нормативно-правовими документами; контроль та самоконтроль за виконанням визначених законодавчих положень щодо створення недискримінаційного освітнього середовища у школі та ін.

Висновки. Отже, результати аналізу нормативно-правових документів дозволили визначити та обґрунтувати нормативно-правові умов створення недискримінаційного освітнього середовища у закладах загальної середньої освіти. Варто зазначити, що визначені умови лягли в основу факторно-критеріальної моделі оцінювання ефективності створеного недискримінаційного освітнього середовища у закладі загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейський інструментарій для шкіл. Офіційний сайт Європейського союзу. URL: <https://www.schooleducationgateway.eu/en/pub/resources/toolkitsforschools.htm> (дата звернення: 25.06.2023).
2. Конвенція ООН про права дитини. Міжнародний документ від 20.11.1989 р. Офіційний сайт ООН. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> (дата звернення: 25.06.2023).
3. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : Указ Президента України від 25.05.2020 р. № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 11.05.2023).
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145–VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.05.2023).
5. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463–

IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 18.05.2023).

6. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню) : Лист МОН від 14.08.2020 р. № 1/9–436. URL : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-stvorennya-bezpechnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakladi-osviti-ta-poperedzhennya-i-protidiyi-bulingu-ckuvannyu> (дата звернення: 2.05.2023).

7. Хартія основних прав Європейського Союзу. Міжнародний документ від 07.12.2000 р. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення: 25.06.2023).

Тетяна ЗОЛОТАРЕНКО
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Науковий керівник:
Т.М. ВАСЮТІНА

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Загальновідомо, що процеси глобалізації поступово охоплюють увесь світ. Когось цей процес лякає можливими ризиками, більшою мірою пов'язаними із посиленням залежності, а інших – стимулює до встановлення позитивних характеристик. Серед них можна виокремити посилення уваги на глобальні проблеми сучасності і спільні пошуки щодо їх вирішення, а також швидке поширення нових знань та здобутків, що, у свою чергу, пришвидшує світовий прогрес.

У різних країнах підходи до втілення громадянської освіти мають свої специфічні особливості. Однак беззаперечним є той факт, що вона є важливою складовою процесу навчання і невід'ємним компонентом у формуванні особистості здобувача освіти різних рівнів. У цьому зв'язку, існує потреба у порівняльному аналізі цих підходів у окремих країнах Європи, з метою виокремлення найбільш ефективного досвіду для втілення у повоєнній відбудові нашої країни.

Україна. Правові підґрунтя громадянської освіти в Україні закладені в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про основні засади молодіжної політики» та «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху», Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, Стратегії національно-патріотичного виховання та Національній стратегії у сфері прав людини, Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018, 2022). Нормативною базою для становлення громадянської освіти є, насамперед, Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, у якій вказано, що «правовою підставою для формування громадянських компетентностей на рівні загальної середньої освіти є стаття 12 Закону України «Про освіту», яка визначає 12 ключових компетентностей, зокрема громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей, що відповідають меті та принципам освіти, і додатково – наскрізні компетентності, зокрема критичне мислення» [2]. Цими ідеями пронизані усі види, складники та рівні освіти в Україні, а з початком повномасштабної війни, розв'язаної російською федерацією, значення розвитку громадянської освіти посилюється.

Королівство Норвегія. Якщо розглядати питання громадянської освіти, помилковим було би оминати багаторічного лідера щорічного звіту «Індекс демократії», країну з Повноцінною демократією – Норвегію. Її система освіти цілковито направлена на формування громадянина з активною життєвою позицією. Досвід Норвегії вказує на те, що говорити з дітьми про глобальні проблеми чи важливі для країни речі ніколи не зарано і окрім того, потрібно не лише розповідати, а ще й мотивувати дітей до дискусій на цю тему. Характерними особливостями освіти по-норвезьки є високий рівень свободи, довіри та відкритості. Здобувачі освіти звертаються до вчителів на «Ти» та сприймають вчителя, як частину команди. Учитель не контролює відвідування школи дітьми, вони змалку усвідомлюють власну відповідальність за своє життя і якщо не будуть ходити до школи, то у майбутньому матимуть складнощі зі вступом до ЗВО, а надалі і з пошуком роботи.

Проте, у деяких виняткових випадках учитель усе ж може викликати батьків до школи. Це відбувається тоді, коли учень становить небезпеку для себе або інших учасників освітнього процесу. До 7-го класу оцінювання вербальне, а домашні завдання задають дуже рідко, утім навіть якщо таке і трапляється, то їх не перевіряють. Так само як і здобувачі освіти, реальну академічну свободу мають і учителі. Педагоги самостійно обирають усі необхідні матеріали для навчання, календарного планування немає, а зміст тематичного – складає вчитель і обговорює його з батьками.

Сполучене Королівство Великої Британії і Північної Ірландії. Згідно з даними «Economist Intelligence Unit», Велика Британія теж є країною, яку відносять до категорії «Повноцінна демократія». Відповідно до цього, громадянській освіті у цій державі приділяють особливу увагу. Однак, перед тим, як характеризувати особливості її реалізації, варто зауважити, що Англія, Північна Ірландія, Шотландія та Уельс, – складові частини Королівства, мають певні відмінності у підходах до цього питання. «В Англії та Північній Ірландії – громадянська освіта є окремим обов'язковим предметом. В Уельсі це необов'язковий предмет, а в Шотландії його викладання розглядається як міждисциплінарна тема» [3]. Відсутність у державі спільного підходу викликала певні труднощі, що стали негативно впливати на формування громадянської компетентності у здобувачів освіти. Саме тому, з 2011 року у Великій Британії почала функціонувати фінансована державою програма «Національна громадянська служба» (National Citizen Service), яка мала на меті вирішити занепокоєння, спричинені зниженням інтересу молоді до політичного життя країни. NCS – це короткострокова волонтерська програма для дітей 15-17 років. Вона складається з трьох окремих етапів, що проводяться впродовж 3-4 тижнів влітку. Перший етап – це досвід проживання, який зазвичай проводиться в центрі активного відпочинку, на природі. Це сприяє створенню зв'язків між молодими людьми та їхнього знайомства. На другому етапі учасники програми мешкають в університетському гуртожитку. Діяльність тут зосереджена власне на формуванні громадянської компетентності через серію семінарів і групових завдань. Учасники програми збираються у великі «хвилі» (близько 100 осіб) з одного регіону,

але діяльність виконується меншими групами молодих людей, які приїхали з одного і того ж населеного пункту. На заключному етапі програми молодь повертається до своїх рідних громад, щоб розробити та завершити проєкт соціальної дії, наприклад, збір коштів, кампанії або проєкти реконструкції і таке інше. Програма завершується церемонією вручення дипломів та святкуванням подорожі до NCS [5].

Федеративна Республіка Німеччина. Ця держава є федеративною, демократичною, парламентською республікою, а це означає, що певні сфери суспільного життя (у тому числі і питання освіти) федеральні землі можуть регулювати самостійно. Відповідно до кількості федеральних земель у Німеччині є 16 Міністрів освіти, які регулярно збираються для обговорення нагальних питань та прийняття спільних для усіх федерацій рішень в галузі освіти (основних курсів, ключових компетентностей, визначають тривалість навчання і таке інше) усі інші питання вирішуються самостійно на місцях. Школи так само мають високий рівень автономії і можуть самостійно приймати рішення щодо тривалості уроку, наявності чи відсутності домашніх завдань тощо. Однак, громадянська освіта є обов'язковою складовою загальної середньої освіти на усій території Німеччини. Вона інтегрована в навчальну програму різних дисциплін, таких як суспільствознавство, історія і політологія. Основи громадянської освіти викладаються ще у молодшій школі, де обговорюють основні принципи демократії та конституції, а також права і обов'язки громадян. Також здобувачі освіти дізнаються про політичну систему Німеччини, включаючи структуру і функції уряду, політичних партій і виборів. У старшій школі учні здобувають більш ґрунтовні знання про політичні та соціальні проблеми. Окрім цього, громадянську компетентність опановують і під час позакласних занять та заходів, таких як робота шкільного парламенту, учнівських організацій та громадські роботи. Участь у них сприяє розвитку активності та становленню лідерських якостей [4].

Республіка Австрія. На відміну від країн, що були розглянуті вище, у навчальних програмах Австрії ідеї громадянської освіти не надто чітко прослідковуються. Це обумовлено історичними аспектами. Утім зараз усе очевиднішим стає необхідність у запровадженні окремої дисципліни «Громадянська

освіта» та підготовці відповідних фахівців. Значущим у змісті концепції громадянської освіти Австрії є так званий «Бойтельсбахський консенсус». Він був розроблений ще у 1976 році і складається з трьох основних принципів:

«1) не дозволяється нав'язувати учням свою думку і перешкоджати формуванню їхньої власної думки, інакше мова йтиме про індоктринацію, а не про політичну освіту;

2) питання, що є суперечливими в науковій та політичних сферах, також повинні викладатися як суперечливі в навчальному процесі, щоб учні мали можливість розглянути різні точки зору та сформувати власну позицію, з метою уникнення індоктринації;

3) учень повинен вміти критично аналізувати політичну ситуацію та формувати власні політичні інтереси, а також знаходити засоби та способи впливу на політичну ситуацію, яку вони визначили відповідно до особистих інтересів.» [1, с 199].

Проаналізувавши підходи до втілення ідей громадянської освіти у різних країнах Європи, можемо констатувати, що вони різні, але в усіх розглянутих державах, чітко усвідомлюється необхідність становлення активного громадянина, який здатний до аналізу та прийняття власних, зважених рішень. Перспективними вважаємо дослідження пов'язані вивчення зарубіжного досвіду у питаннях пов'язаних із реалізацією громадянської освіти у вищих навчальних закладах, які готують майбутніх учителів шкіл.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гульнер Б., Царик О., Мауріч У., Ящик Н. Теоретичні засади впровадження громадянської освіти в Україні та Австрії. *Професійна ідентичність і майстерність педагога*. №2. 2021. С. 195-204. URL:

[http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24045/1/GULLNER_TSARYK_MAURI%
%c4%8c_YASHCHYK.pdf](http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24045/1/GULLNER_TSARYK_MAURI%c4%8c_YASHCHYK.pdf)

2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>

3. Кравченко Т. Громадянська освіта як необхідна передумова існування людини в правовому суспільстві (на прикладі досвіду Великобританії). *Молодий*

вчений. 11 (87). 2020. С. 379-383. URL:
<https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/229/219>

4. Хоменко І. В., Зеленська Л. Д. Громадянська освіта учнів у системі загальної середньої освіти Німеччини. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 16–18 березня 2023 р. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 2023. С. 124–126. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/868255f2-0c8d-4dbe-a97d-1f30b7cd5eff>

5. Mills S., Waite C. *National Citizen Service: A Geographical Approach*. Loughborough University. 2017. URL: <https://reshare.ukdataservice.ac.uk/853006/1/MillsWaite-ESRC-NCS-Report.pdf>

Ольга ІВАННІКОВА
КЗВО «Одеська академія
неперервної освіти Одеської
обласної ради»

ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Дієва комунікація для вчителя – це головний інструмент ефективізації його діяльності у процесі професійної активності [4, с. 157]. За допомогою мовної комунікації вчитель має змогу виконувати свої базові фахові функції. Зокрема, у парадигмі сучасних концепцій освіти зростає роль учителя як фасилітатора, що вимагає прогресивних комунікативних знань та вмінь, особливо, якщо йдеться про навчання дітей молодшого шкільного віку [3, с. 190-191]. Окрім того, мовлення є інструментом виконання таких функцій, як реалізація сучасного змісту освіти за допомогою релевантних методик і технологій, організація партнерської взаємодії з учасниками освітнього процесу, створення оптимального освітнього середовища, управління процесом здобуття освіти [1; 2]. У цій площині мовно-комунікативна компетентність – це динамічна властивість учителя, яка безпосередньо, наскрізно впливає на якість виконання ним професійних обов'язків. Постійно дбати про

покращення мовно-комунікативної компетентності – це забезпечувати принципово важливий аспект безперервного професійного розвитку педагога.

Утім, уже на етапі навчання, коли відбувається первинне становлення фахових компетенцій, украй важливим і суттєвим є спроможність приділяти достатньо уваги вмінню вчителя використовувати власне мовлення у процесі досягнення прагматичних цілей вербальної та невербальної взаємодії у навчальному середовищі. Водночас як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники засвідчують брак уваги до розвитку мовно-комунікативної компетентності [1; 4]. Поміж тим неформованість мовно-комунікативної компетентності може навіть стати чинником професійного вигорання [4, с. 157]. Висновки моніторингових і експериментальних досліджень апелюють до того, що вчителі початкової школи часто не усвідомлюють, що їм бракує комунікативних знань і адекватних комунікативних навичок [4, с. 158].

Вироблення практичних засад формування мовно-комунікативної компетентності є ядром побудови загального алгоритму ефективної фахової підготовки вчителів початкової школи. Окрім того, формування мовно-комунікативної компетентності майбутніх учителів початкових класів є важливим завданням, оскільки сьгоднішні здобувачі освіти – це завтрашні молоді спеціалісти, завдання яких – і собі відповідати за розвиток мовлення та комунікативних навичок учнів. Ігнорування цього аспекту призведе до небажаної ланцюгової реакції.

Заслуговують на увагу в контексті нашого дослідження наукові праці Л. Байдюк, Л. Бакич-Томич, Я. Дворскі, А. Киринич, І. Мейо, О. Мірошніченко, М. Оліяр, Х. Ортеги, В. Перепьолки, Дж. Річардса, А. Фуентеса Ю. Яцюк та ін. Узагальнення досвіду професійної підготовки вчителів початкової школи дає змогу виокремити наведені нижче й обґрунтовані важливі практичні засади формування мовно-комунікативної компетентності.

1. Уважний до культури мовлення, патріотично налаштований та мовно кваліфікований осередок викладачів закладу освіти, що здійснює підготовку учителів початкових класів. Це створює відповідну позитивну атмосферу сприяння розвитку мовлення студентів. Викладацький колектив, учасники якого самі володіють на високому рівні мовно-комунікативною компетентністю – найкращий

взірець для наслідування. У процесі підготовки майбутніх учителів, отже, важливо під час навчального процесу виробити таке мовне середовище, у якому мовлення буде центральним елементом. Забезпечення постійної вербальної комунікації, стимулювання студентів до активної участі в мовленнєвих методах педагогічної взаємодії чинять сприятливий вплив.

2. Організація формальної, неформальної та інформальної форм мовної освіти студентів. Тут роль викладачів полягає в тому, аби якісно викладати дисципліни, безпосередньо дотичні до мовно-комунікативної компетентності (дисципліни філологічного циклу), допомогти продуктивно організувати самостійну роботу студентів із дисциплін мовно-літературної галузі, показати шляхи та відкрити для студентів широкий опціонал сучасних онлайн-ресурсів для удосконалення комунікативних умінь і навичок, збагачення мовних знань (наприклад, блоги мовознавців і літературознавців, цільові канали в соцмережах і месенджерах, відеоканали тощо).

3. Залучення студентів до практик мовленнєвого контролю (аналіз власного та чужого мовлення, уміння знаходити помилки та усувати їх, редагування текстів та усних виступів, складання індивідуальних карт мовного розвитку, ведення індивідуальних щоденників мовленнєвого прогресу).

4. Виконання лінгвістичних завдань (вправи, тести), написання есе, виконання індивідуальних та групових проєктів.

5. Широке застосування методу навчальних рольових ігор, ґрунтовне опанування лінгвістико-комунікативних основ педагогічної майстерності.

6. Вивчення теоретичних та практичних основ лінгвістичної прагматики.

7. Привчання студентів до читання та аналізу текстів різних стилів.

8. Викладання студентам у межах варіативної складової додаткових дисциплін для розвитку мовно-комунікативної компетентності (комунікативна лінгвістика, теорія комунікації, мовний етикет, комунікативні технології в освітньому просторі, конфліктологія, курс акторської майстерності тощо).

9. Вивчення іноземних мов удосконалює практику комунікації загалом, тобто наскрізно сприяє покращенню мовно-комунікативної компетентності.

10. Залучення студентів до участі в публічних виступах у межах аудиторної та позааудиторної, громадської активності.

11. Навчання за допомогою тренінгів, вебінарів, мовних курсів, які допомагають розвинути навички міжособистісної комунікації загалом та в професійно орієнтованому середовищі, зокрема для навчання школярів молодшого віку.

У контексті технологізації сучасного життя важливо звертати увагу на стратегії комунікації залежно від того, чи взаємодія відбувається очно, чи дистанційно, у режимі реального часу чи ж асинхронно, з використанням відеозв'язку, лише аудіо чи спілкування в чаті. Важливо, що немає спеціальних дисциплін, націлених на формування мовно-комунікативної компетентності. Тобто в орієнтації на неї не можна покладатись суто на філологічні дисципліни, хоча вони відіграють тут щільну роль, надто щодо питань мовної норми. Інтеграція навчання мови з іншими предметами створює потрібну всеохопність, цілісність. Однак вимагає відповідної кваліфікації та ініціативності від усіх викладачів, які беруть участь у підготовці майбутнього вчителя початкової школи. Утім, ефект від таких надзусиль позитивний: не тільки стосовно розвитку мовленнєвої компетентності в різних контекстах, а й щодо розширення загальної культури здобувачів.

Важливо передусім донести до студентів, майбутніх учителів, що їхній обов'язок – також самостійно, активно, системно та систематично працювати над покращенням власної мовної компетентності. Це охоплює знання літературних норм, багатство лексики, навички усного та писемного мовлення, точність і грамотність побудови комунікації, уміння працювати на збільшення відсотка успішних комунікативних актів, тобто тих, які призвели до досягнення прагматичних цілей спілкування (зокрема, у педагогічному контексті). Таким чином, здобувачі освіти повинні мати можливість практикувати мову в різних комунікативних, професійно детермінованих ситуаціях. Тому суттєво важливим є можливість забезпечувати майбутнім фахівцям активну комунікацію. Адже це сприяє виробленню стійких установок мовної гігієни та розробленню власних стратегій успішної комунікації.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що з урахуванням викладених

практичних засад майбутні вчителі початкових класів зможуть ефективно розвивати свою мовно-комунікативну компетентність та бути готовими надалі покращувати її впродовж життя й використовувати для створення прогресивного освітнього середовища в початковій ланці освіти.

Перспектива подальших розвідок полягає у виокремленні теоретичних підходів до формування та розвитку майбутніх учителів початкових класів у процесі професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bakic-Tomic L., Dvorski J., Kirinic A. Elements of teacher communication competence: An examination of skills and knowledge to communicate. *International Journal of Research in Education and Science*. 2015. Vol. 1(2). P. 157–166.

2. Mayo I. C., Barrioluengo E. P. Oral communicative competence of primary school students. *Journal of Education and Learning*. 2017. Vol. 6(4). P. 57–65.

3. Байдюк Л. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи в сучасних умовах. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2022. Вип. 2(26). С. 59–69.

4. Мірошниченко О. Формування професійної мовленнєвої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Освітньо-науковий простір*. 2022. Вип. 2(1). С. 45–54.

5. Хомич В. Технології психолінгвістики в процесі формування мовно-комунікативної компетентності особистості. *InterConf*. 2021. Вип. 66. С. 190–194.

Карина КИРІЄНКО

Ліцей №16

Мелітопольської міської
ради Запорізької області

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК МОВА МІЖНАРОДНОГО СПІЛКУВАННЯ

Сучасне століття – це вік глобалізації та інтеграції. Ці процеси стискають простір і час, відкривають межі, дозволяють встановлювати контакти в будь-якій точці земної кулі та спілкуватися в режимі «реального часу», перетворюючи наш величезний світ на *global village*. Тому сьогодні особливо гостро відчувається

потреба у міжнародній мові, спільній для всіх жителів планети, яка б дозволила людям з різних країн безперешкодно спілкуватися один з одним.

Слід зазначити, що термін «міжнародна мова» закріплений у мовознавстві, його різні тлумачення даються у всіх лінгвістичних словниках, довідниках та енциклопедіях. Щоб відповісти на запитання, що означає поняття «міжнародна мова», необхідно розглянути це явище з точки зору культурної цінності. Такою по праву вважається та мова, що дає можливість людям з різних країн розуміти один одного, виконувати спільні завдання, ділитися знаннями. Вона дозволяє людству розвивати технології, налагоджує комунікативні зв'язки між віддаленими точками світу, і сприяє підвищенню культурного рівня цілих країн. Повноцінний обмін інформацією у світі був би неможливий без міжнародної мови, що в кінцевому підсумку могло б привести до катастроф світового масштабу [6].

Так, І. Бик наголошує на тому, що статус світової мови, за різними джерелами, визначається за такими критеріями:

- мову використовують не тільки як рідну, але й як офіційну;
- мову використовує значна кількість людей;
- сфера використання мови є етнічно неоднорідною;
- мову використовують як рідну або офіційну більш ніж на одному континенті;
- мова має статус офіційної в міжнародних організаціях; мову найчастіше вивчають як іноземну в офіційній системі освіти;
- мова виконує функцію мови науки;
- за допомогою цієї мови передають найбільшу кількість інформації в засобах масової інформації та Інтернеті;
- мову пов'язують з найважливішими культурними цінностями [1, с. 376-377].

У словнику «Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics» знаходимо таке визначення міжнародної мови: «a language in widespread use as foreign language or second language of international communication. English is the most widely used international language». Мова, що набула широкого поширення як іноземна або друга мова міжнародного спілкування. Англійська є широко використовуваною міжнародною мовою. [10, с. 423]

В даному випадку акцент зміщений на вживання передбачуваної міжнародної

мови в міжнародній комунікації і, що важливо, визнається функція англійської мови як міжнародного спілкування.

Термін «глобальна мова» вперше введений у лінгвістичний побут англійським вченим Девідом Кристалом [7]. Вважаючи, що для набуття мовою «глобального» статусу необхідне визнання його особливої ролі в більшості країн світу, Кристал виділяє три шляхи набуття цього статусу або три різні функції мови. Це, по-перше, функція основної державної мови для мешканців великої кількості країн. По-друге, мова може набувати офіційного статусу та набутти поширення в інститутах влади, юридичній системі, рекламі, засобах масової інформації та системі освіти. У цьому випадку потенційно глобальна мова може бути як другою, віддаючи пальму першості національній мові, так і першою, і її вивчення починається якомога раніше. При цьому іноземна мова може бути єдиною офіційною мовою або розділяти цю функцію з іншими; він також може бути напівофіційним, будучи прийнятим у деяких сферах життя. Третій шлях глобалізації мови пов'язаний з освітньою політикою країни, в якій, не маючи офіційного статусу, ця мова є пріоритетною щодо.

Причини для вибору певної іноземної мови як глобальна різноманітні. Вони можуть бути обумовлені історичною необхідністю чи потребою у комерційних, культурних чи технологічних зв'язках. [7, с. 150] Однією з головних умов, необхідних будь-якій мові для набуття статусу глобальної, є стійке соціальне становище нації носіїв цієї мови, оскільки мова невіддільна від суспільства, в якому існує. Основними факторами Кристал називає стійке економічне, політичне та військове становище в країні, мова якої може стати глобальною.

На думку Spichtinger D., глобальна англійська мова є виразником багатьох культур і передає величезну кількість цінностей різних релігій та антагоністичних політичних систем. Отож, глобальна англійська мова виконує дві функції: по-перше, її використовують як міжнародну *lingua franca* для передачі інформації та комунікації; по-друге – як місцеву інтернаціональну мову, яка має сильні зв'язки з суспільством та національною ідентичністю [11,с. 49]

Н. Пелагеша відзначає, що «у глобалізованому світі англійська є мовою міжкультурних комунікацій, бо незалежно від того, ким ви є: українцем, італійцем,

індійцем, росіянином чи німцем, зібравшись усі разом ви спілкуватиметеся англійською. В багатьох країнах, де існує міжетнічне напруження, саме англійська виконує роль етнічно нейтральної мови» [5].

Очевидно, що англійська мова відповідає всім вимогам до глобальної мови. Насамперед, на ньому говорять у багатьох країнах світу, у тому числі США, Канаді, Великій Британії, Ірландії, Австралії, Новій Зеландії, Південній Африці. По-друге, він має статус офіційної мови в Гані, Нігерії, Зімбабве, Індії, Сінгапурі та ще у сімдесяти країнах світу і, нарешті, є основною вивченою іноземною мовою у більш ніж ста країнах світу. Число людей, які вільно володіють англійською мовою, для яких вона не є рідною, постійно зростає, становлячи в даний час приблизно 1,5 мільярда осіб. Таким чином, можна сказати, що англійська мова вже пройшла всі три етапи глобалізації, згаданих нами раніше: вона є першою мовою, має статус офіційної і домінує серед мов, що вивчаються [3, с.184].

Якщо Кристал та його послідовники підкреслюють особливу роль, статус англійської мови, то інший всесвітньо відомий лінгвіст, Брадж Качру, та його учні наголошують на поширенні різних варіантів англійської мови у світі, «World Englishes» (W.E.) [9]. В одній із робіт Качру представляє поширення W.E. у вигляді трьох концентричних кіл: внутрішнього, зовнішнього і розширюється. Країни внутрішнього кола, в яких англійська мова має офіційний статус, включають Австралію, Канаду, Ірландію, Нову Зеландію, Великобританію та США. Зовнішнє коло становлять країни, де англійська мова має офіційний чи напівофіційний статус. До них відносяться такі колишні Британські та Американські колонії, як Бангладеш, Гана, Кенія, Малайзія, Нігерія, Пакистан, Філіппіни, Сінгапур, ПАР, Шрі-Ланка, Танзанія, Замбія та Зімбабве. Жителі цих країн досить вільно володіють англійською мовою, незважаючи на те, що вона не є їхньою рідною мовою. Країни кола, що «розширюється» - це Китай, країни Карибського басейну, Центральної та Південної Америки, Єгипет, Індонезія, Ізраїль, Японія, Корея, Непал, Саудівська Аравія, Тайвань. Тут англійська мова, не маючи офіційного статусу, посідає перше місце серед іноземних мов, що вивчаються. І Д. Кристал, і Б. Качру визнають за англійською мовою функції основної мови офіційних документів та найбільш популярної серед мов, що вивчаються. Обидва вчені приходять до висновку про

набуття англійської статусу глобальної мови [7,8].

Про унікальний міжнародний статус англійської мови свідчать статистичні дані. Згідно з Д. Кристалом, кількість людей, що говорять англійською мовою у світі, більше одного мільярда ста мільйонів, з яких лише чверть визнає його своєю рідною мовою; ще шістсот мільйонів людей володіють англійською як другою мовою у професійній сфері та для повсякденного спілкування. Сьогодні англійська мова має статус офіційної чи напівофіційної мови у 62-х країнах світу та 97% населення земної кулі вважають її мовою міжнародного спілкування [7].

Англійська мова переважає у засобах масової інформації, у бізнесі, економіці, освіті, спорті, індустрії розваг. Понад 80% інформації у світі зберігається англійською мовою. Він став безперечною мовою науки: 70-85% усіх наукових праць публікуються спочатку англійською. Так, Академія наук Франції публікує свої щорічні звіти тепер лише англійською мовою. Сьогодні англійська мова замінила французьку у світі дипломатії і стала мовою більшості міжнародних організацій: НАТО, ООН, ЮНЕСКО, Європейського Центрального Банку та інших. Англійська є офіційною мовою Олімпійських ігор, Всесвітньої ради церков, конкурсу «Міс Всесвіт» [2, с.141].

Сьогодні переважно англійською мовою проводяться міжнародні зустрічі: конференції, симпозіуми, інтернет-конференції, підписання міжнародних угод, договорів тощо, здійснюються контакти та вилучається необхідна інформація через інтернет [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бик І. Економічні та соціальні чинники співіснування глобальної та місцевих мов. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2012. Вип. 30. С. 376-381.

2. Кміта Є. В. Роль англійської мови як мови міжнародного спілкування та її значення в навчанні комунікації англійською мовою. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка*. № 1 (22). 2008. С. 139-143.

3. Мельниченко В. Р., Козубай І. В. Глобалізація англійської мови у світі. *Модернізація та сучасні українські і світові наукові дослідження: матеріали II*

Міжнародної студ. наук. конференції (м. Тернопіль, 22 квітня 2022 р.). ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2022. С. 184-185.

4. Місюра А.О. Роль англійської мови як мови міжнародного спілкування. *Мова і право. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. 25 жовтня 2022 року, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ* / За заг. ред. І. В. Царьової. Дніпро: ДДУВС, 2022 С.133-136.

5. Пелагеша Наталя. Мова міжнародного спілкування або Lingua franca для глобального світу. URL: <https://osvita.ua/languages/articles/6794/> (дата звернення: 11.06.2023)

6. Чому англійська – міжнародна мова? URL: <https://englishprime.ua/uk/pochemu-anglijskij-mezhdunarodnyj-yazyk/> (дата звернення: 14.06.2023)

7. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. Cambridge University Press, 2004. 499 p.

8. Kachru B. Teaching World Englishes. *The Other Tongue: English Across Cultures.- 2d ed.* / B.Kachru (ed.) Urbana & Chicago: University of Illinois Press, 1992. P.355-365.

9. Kachru B. The Sacred Cows of English. *English Today*. 1988. № 16(4). P. 3-8.

10. Richards J. C., Platt J., Platt H. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. London: Longman, 1992. 595 p.

11. Spichtinger D. EIL: a Global, a European and an Austrian Perspective. *Views. – Institut für Anglistik & Amerikanistik der Universität Wien*. Vol. 1. № 10. June, 2001. P.48-59.

Алла КОВАЛЕНКО

Одеський національний університет

імені І. І. Мечникова

ДОСВІД АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ОНУ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА В ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ

Студенти факультету журналістики, реклами та видавничої справи ОНУ імені І. І. Мечникова долучені до міжнародного співробітництва в рамках проекту

«Erasmus+», зокрема академічної мобільності, тому активно включились у співпрацю з іноземними ЗВО у сфері фахової вищої освіти з 2021 року з метою гармонізації європейського освітнього простору та отримання додаткових знань [3]. Як зазначено на сторінці проєкту «Erasmus+» ОНУ імені І. І. Мечникова, який вже майже 150 років веде активну міжнародну регіональну й глобальну співпрацю та займається інтернаціоналізацією освіти, «з весни 2021 навчального року було започатковано програми подвійних дипломів з університетом Л'Аквіла (Італія) для студентів – математиків. Також ОНУ отримав фінансування та виграв проєкти з такими ВНЗ-партнерами, як Університет Тарту (Естонія), Університет Мессіна (Італія), Університет Чехії (Градець Кралове) та Неапольський Університет (Італія)» [1]. Отож, протягом 2022-2023 рр. із факультету журналістики, реклами та видавничої справи пройшло конкурс і взяло участь у проєкті декілька студентів у Республіканському університеті Сівасу (Туреччина), Мессінському університеті (Università degli studi di Messina), Freie Universität Berlin тощо, до того кілька студентів брали участь у програмах американських вишів.

Всі студентки обирали курси в межах спеціальності 061 Журналістика, хоча дехто додатково опановував кілька іноземних мов, практикував спілкування кількома мовами тощо. Так, в Università degli studi di Messina (Італія) Аліною Оганезовою обрано курси «Теорія і методика журналістської мови», «Комунікація інституційна», «Французька мова» тощо. В Берліні Анна Голоденко, Дар'я Масленкова вивчали «Креативне письмо», «Економіку розважальних ЗМІ», «Медіаграмотність», «Економіка в об'єктиві ЗМІ», «Дизайн опитування» тощо. І хоча навчання переважно велося англійською, крім Мессінського університету, де викладали італійською мовою, все ж навіть тут професори йшли назустріч та адаптували курси англійською мовою відповідно до рівня володіння мови здобувачів і студенти досягли успіхів. Заняття були цікавими, кредитно-модульна система зрозумілою, як і формати контролю. Очевидно, що програма академічної мобільності є надзвичайно корисною і тут можна виділити кілька принципових моментів: по-перше, студенти здобувають досвід самостійної соціалізації в іншомовному середовищі, виробляють вміння швидко адаптуватись і

призвичаюватися до невідомої обстановки, контактувати із людьми різних національностей та ментальностей, формують свій характер, особисті якості, стають амбітними тощо; по-друге, є можливість «прокачати» мовні компетенції : опанувати кілька іноземних мов (італійська, французька, німецька; можна кілька мов одночасно) та інтенсивно практикувати з носіями мови; по-третє, це досвід знайомства з іншим культурним середовищем, способом життя тощо.

Фахові компетентності та навички, заради яких і було здійснено навчання, для деякого стали принциповим моментом, адже спосіб викладання й заняття видалися цікавими, інтерактивними, загалом відзначалися позитивом і теплою атмосферою. Тут швидше виявилось не здобуття саме нових компетентностей та навичок, а їх закріплення, обмін досвідом, зокрема українським та італійським, знайомство з відомими професорами й одночасно практикуючими журналістами, медійними особами, як-то Франческо Піра, Грегор Генс та інші. Так, у межах дисципліни «Теорія і методика журналістської мови» пропонували робити аналіз італійських ЗМІ, створити власний контент, практикувати на радіо- та в тележурналістиці; на курсі «Комунікації інституційні» простежували різні види комунікацій в італійському суспільстві, вплив різних факторів на комунікацію, наприклад, вплив мафії чи роль політичної комунікації, зокрема пострадянських явищ тощо. Цікавим також був досвід участі у двох наукових конференціях, на яких студенти мали можливість бути присутніми. В Берлінському університеті відзначають, крім різноманітних форматів викладання, як-то дискусій, проміжних презентацій, лекцій, гри, командні завдання, які виходили особливо цікавими через об'єднання в групі представників різних країн. Відповідно новими навичками та компетентностями, здобутими під час навчання, студенти найбільше називають здобуття мовних компетентностей, креативності, ознайомлення й аналіз іноземних систем журналістики та специфіки системи викладання, і найголовніше: вміння обробляти інформацію іншими мовами та з використанням різних соціокультурних досвідів і виконувати завдання в мультинаціональних колективах, коли група складається з представників з усього світу, тому цікаво знаходити спільні ідеї та порівнювати різні контексти.

Для українських студентів було особливим і важливим донести інформацію про події в Україні, знайти підтримку, зустрітись з однодумцями, біженцями, як-от, наприклад, під час організованої зустрічі із викладачами Маріупольського університету, які пережили окупацію міста.

У системі журналістської освіти така практика уможлиблює гармонізацію ОП, їх наповнення для різних освітніх рівнів в українських та європейських ЗВО. Так, Стандарт вищої освіти за спеціальністю 061 журналістика передбачає вироблення як загальних, так і фахових компетентностей та результатів, а саме: «ЗК06 Здатність до адаптації та дії в новій ситуації. ЗК07 Здатність працювати в команді. ЗК08 Здатність навчатися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК09 Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні та практичні результати, як-от ПР03 Оцінювати свій чи чужий інформаційний продукт, інформаційну акцію, що організована й проведена самостійно або разом з колегами чи ПР12 Вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, іноземною мовою тощо» [2].

Отож, участь у проєктах з академічної мобільності студентів факультетів журналістики, реклами та видавничої справи за спеціальністю 061 журналістика сприяє об'єднанню української та європейської вищої фахової освіти. Здобувачі різних освітніх рівнів мають можливість одночасно сумістити навчання в українській та іноземній системах, зарахувати частину навчальних дисциплін завдяки болонській системі; сприяти поглибленню міжнародної співпраці між університетами, обміну досвідом у вищезначеній спеціальності, здобуттю нових компетентностей та навичок, ознайомленню з системами журналістик європейських держав, насамкінець гармонізації європейського освітнього простору. Натомість українські ЗВО можуть урізноманітнювати наповнення ОП й орієнтуватися на сучасний ринок праці та нові тенденції в ньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні зв'язки. Офіційний сайт ОНУ імені І. І. Мечникова. URL:

<https://onu.edu.ua/uk/> (дата звернення: 30.06.2023).

2. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 061 Журналістика. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-> (дата звернення: 30.06.2023).

3. Факультет журналістики, реклами та видавничої справи ОНУ імені І. І. Мечникова. URL: <http://fj.onu.edu.ua/> (дата звернення: 30.06.2023).

Інна МОЛЯКА
Глухівський національний
педагогічний університет
імені Олександра Довженка

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ ФОНЕТИКИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Протягом двадцяти років в Україні впроваджується дистанційна форма освіти. З 2002 року Міністерство освіти і науки України розпочало експеримент з дистанційним навчанням, відкриваючи системі освіти й суспільству різні можливості й нові виклики. У 2004–2006 роках Кабінет Міністрів України затвердив Програму розвитку системи дистанційного навчання (постанова КМУ від 23.09.2003 р. № 1494). Для виконання цієї програми було створено Положення про дистанційне навчання, затверджене Міністерством освіти і науки України 21.01.2004 р. № 40 [1;2]. У зв'язку з розвитком технологій, у 2013 році було затверджено нове Положення про дистанційне навчання.

В українських школах і закладах вищої освіти реалізується компетентнісний підхід, головним компонентом якого є формування комунікативної компетентності. Згідно з намірами, висловленими у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти (2011), комунікація є єдиним розумним пріоритетом у навчанні англійської мови [3].

Згідно з Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційна освіта є однаковою за значенням зі звичайним, вечірнім, заочним та екстернатом навчанням і передбачає застосування головним чином технологій дистанційного навчання [2]. Дистанційна форма роботи має кілька переваг. Вона забезпечує доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує самостійну роботу учнів, надає нові

можливості для творчого самовираження та дозволяє педагогам використовувати інноваційні методи навчання. Одним з ключових аспектів дистанційної освіти є регулярний контакт вчителя з учнями, в тому числі за допомогою відеозв'язку. Проте, незважаючи на різноманітність технологій дистанційного навчання, важливо враховувати, що навчання англійської мови найкраще здійснювати у очній формі. Вчителі повинні мати підготовку щодо викладання учням особливостей цієї мови. Для успішної реалізації дистанційного навчання вчитель може створювати власні веб-ресурси або використовувати відповідні ресурси, які сприятимуть вивченню англійської мови. Беззаперечно формування комунікативної компетентності неможливе без формування базової компетентності – фонетичної. Враховуючи особливості навчання фонетики, ми вважаємо, що навчання вимови має бути синхронним під керівництвом учителя. Самостійне асинхронне навчання є лише допоміжним компонентом. Саме тому, навчання фонетики онлайн є серйозним викликом для методистів.

У даній науковій розвідці здійснена спроба проаналізувати підходи й стратегії для навчання фонетики на уроках англійської мови дистанційно.

Дослідження з методики формування англомовної комунікативної компетентності можна поєднати із працями, які присвячені загальнотеоретичним питанням дистанційної освіти. Серед них виділяємо таких учених і педагогів: А. Андреев, В. Биков, Н. Жевакіна, Н. Корсунська, В. Кухаренко, Є. Полат, В. Солдаткін, О. Тіхомірова, А. Хуторської, Д. Пейнтер, П. Валіатан та ін.

Навчання фонетики можна розділити на 3 основні рівні: запам'ятовування, розуміння, часткове застосування, продукування [5, с.47]. У. Канінгем виділяє 9 стратегічних кроків у навчанні фонетики онлайн: опис потреб мовця, відгук на потреби мовця, опрацювання теоретичного матеріалу з фонетики, аудіо лекції на основі теоретичного матеріалу, онлайн лекції з практики артикуляції, репродуктивні вправи, продуктивні вправи, співпраця з іншими учнями, другий відгук від учителя [4, с.70]. З огляду на методичну літературу, кожен рівень має свої особливості опрацювання й застосування відповідних ресурсів, що й продемонстровано у таблиці 1.

Рівні навчання дистанційного фонетики англійської мови

Рівень	Особливості	Онлайн ресурси
Запам'ятовування	Знання, когнітивні навички для обробки, структурування й використання мовних одиниць.	Ресурси, які забезпечать багаторазове слухання та імітування зразків мовлення: BBC Learning English, Pronunciation Tips, Younlish, ELSA, DuoLingo, Say It App, Quizlet.
Розуміння	Уміння розпізнавати звукові одиниці й інтерпретувати їх.	До вище зазначених ресурсів можна додати веб-сайти для створення викладачами ігор, Sensay App.
Часткове застосування	Уміння реагувати на мовлення мовців і використовувати звуки для побудови речень.	Додатки для прослуховування аудіо матеріалів й переказу: BBC Learning English, News in Levels.
Продукування	Уміння використовувати знання з фонетики й фонології вільно	Ігри, розроблені на основі платформ і додатків: MiroBoard, Prezi, Kami.

Отже, в сучасному інтернет-просторі є багато можливостей для творчого та нестандартного дистанційного навчання. Але вибір ресурсів вимагає їх категоризації та відповідності основним педагогічним принципам, що є важливим завданням для викладача. Щоб створити комфортні умови для основних форм дистанційного навчання, необхідне збалансоване поєднання традиційних методів навчання із сучасними підходами. Тема розробки онлайн курсів з навчання фонетики англійської мови вимагає додаткової умови й опрацювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. Міністерство освіти і науки України. 20 грудня. 2000 р. URL: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598/>.
2. Організація дистанційного навчання в школі: метод. рекомендації. Упор.: І. Коберник, З. Звиняцьківська, ред. З. Звиняцьківська. МОН України. 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendaziidustanciyna%20osvita-2020.pdf>.
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion Volume with New Descriptors. Strasbourg, France: Council of Europe (Modern Languages Division). 2018. URL:

[https://www.coe.int/en/web/education/-/the-cefr-companion-volume-with-new-descriptors-is-now-available-online-](https://www.coe.int/en/web/education/-/the-cefr-companion-volume-with-new-descriptors-is-now-available-online)

4. Cunningham U. Teaching English Pronunciation Online to Swedish Primary School Teachers. *Teaching and Researching the Pronunciation of English language*. 2015. pp. 63–76. DOI: 10.1007/978-3-319-11092-9_4

5. Himdad A. Muhammed, Dlakshyan Y. Othman. Assessing the Impact of Pronunciation Learning Strategies on Kurdish EFL Learners' Pronunciation Accuracy. *Koya University Journal of Humanities and Social Sciences (KUJHSS)*. 2018. Volume 1, Issue 1, 2018. DOI: 10.14500/kujhss.v1n1y2018.pp46-56

Ірина ОЛІЙНИК

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Михайло ОЛІЙНИК

Запорізький державний медико-
фармацевтичний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СФЕРІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У зв'язку з стрімким розвитком сучасних освітніх європейських систем в нашій країні закладам освіти вкрай необхідна розробка моделі управління структурою діяльності в сфері фізичного виховання та спорту, яка буде базуватися на основі системного підходу. Гостро постає питання визначення базису вищої освіти в галузі фізичної культури та розвитку спорту, відповідність вимог фізичного виховання молоді до стандартів європейського освітнього співтовариства [7, с. 98].

Вище зазначене стало концептуальною основою для створення державної політики фізичного виховання та розвитку спорту безпосередньо в закладах освіти України.

Метою є дослідження особливостей фізичного виховання та спорту в закладах освіти в контексті європейської інтеграції України.

Наразі випускники закладів вищої освіти повинні бути готові для роботи в освітніх установах різних напрямків, до них також відносяться і фізкультурні, фізкультурно-спортивні, спортивно-видовищні, туристичні, спортивні, лікувальні,

реабілітаційні, рекреаційні та інші [2, с. 120].

До компетенцій закладів освіти належить можливість створювати перспективні та оперативні плани та програми окремих занять та самостійно проводити практичні заняття.

Програма підготовки магістрів характеризується вивченням передових теорій, міждисциплінарним підходом до організації навчального та дослідницького процесу, досить високим ступенем самостійності. Отже, говорячи про систему освіти, можна сказати, що в її основі збереглися принципи, закладені за часів створення. Наявний тісний зв'язок між розумовим та фізичним розвитком людини, тому важливо розвинути його саме засобами виховання в закладах освіти України [6, с. 12].

Керівник напряму фізичного виховання повинен бути професіоналом, добре розуміти свій предмет, бути дисциплінованим і стриманим в прояві своїх емоцій.

Зважаючи на те, що фізична робота людини перебуває в тісному зв'язку з життєдіяльністю всього організму та впливає на цю життєдіяльність, то викладач повинен бути обізнаним в цьому впливі, щоб користуватися ним для правильного фізичного розвитку та здоров'я [3, с. 189].

Викладачу треба також добре знати анатомію для наочної перевірки результатів впливу вправ та бути обізнаним у поданні першої допомоги за можливих ситуацій. Вони повинні мати ясне уявлення про кожну запропоновану вправу у відповідності до його виховного значення.

Педагог закладу освіти повинен усвідомлювати необхідність вивчення фізичного виховання, його завдання та мету в системі загальної освіти, а отже повинен вміти впроваджувати його так, щоб ця мета досягалася з найменшим ризиком для студента та з найбільшою вигодою відносно його фізичного розвитку. Для цього викладач повинен мати спеціальні знання о прийомах та способах навчання, повинен вміти класифікувати навчальний матеріал [5, с. 82].

Також необхідно вміти здійснювати практичну діяльність з урахуванням психологічних особливостей здобувачів освіти різного віку, статі та кваліфікації, психолого-педагогічних засобів, соціально-психологічних особливостей, способів організації та управління з використанням інформаційних технологій, створювати

умови для самоаналізу, підбирати адекватні прийоми та засоби навчання [4, с. 4].

Але, на жаль, сьогодні в недостатній мірі спостерігається наступність у створенні освітньо-професійних компетенцій для таких рівнів, як бакалаврат та магістратура, з врахуванням особливостей фізичного виховання та спорту, відсутня єдина та специфічна для цієї галузі концепція загально професійних компетенцій рівня магістра, орієнтованих професійну діяльність випускників. Однією з загально професійною компетенцією магістра є можливість здійснення експертної та аналітичної діяльності у сфері фізичної культури та розвитку спорту в закладах освіти України [8, с. 27].

На наш погляд, в сучасних умовах якість освіти необхідно оцінювати, перш за все, з позицій його відповідності вимогам державної гуманітарної політики, головні позиції якої повинні бути продемонстровані у програмних документах розвитку галузі та повністю відповідати вимогам ринку праці, формалізованим в освітньо-професійних стандартах.

Саме в основу сучасних вимог до результатів навчання у формі загально професійних компетенцій закладів освіти втілено базові компоненти змісту професійного освіти у сфері фізичного виховання та спорту, створені на основі комплексного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду діяльності закладів освіти України саме в контексті євроінтеграції нашої держави [1, с. 37].

Важливим завданням сьогодення є результативна реалізація державної гуманітарної політики відносно фізичного виховання та розвитку спорту в закладах освіти в контексті європейської інтеграції України.

Отже, інтеграція мети та завдань фізичного виховання, розвиток спорту в державі разом із кореляцією вимог Національної системи кваліфікацій є запорукою формування освітніх стандартів відповідно до напрямку на європейську інтеграцію України. З метою цілеспрямованого спрямування навчального процесу до ефективності фізичного виховання та розвитку спорту в закладах вищої освіти України обов'язково повинно проходити постійне удосконалення нормативного забезпечення згідно європейських освітніх стандартів та правових основ професійної діяльності науково-педагогічних кадрів, організаційно-методичного забезпечення та матеріально-технічного забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дугчак М.В. Моніторинг в системі державного управління спортом для всіх в Україні. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання та спорту. Харків: ХДАДМ, 2008. № 9. С. 34-43.

2. Зеленюк О., Чекмарьова В., Бикова Г. Тілесне здоров'я студентської молоді: акмеологічний дискурс. Актуальні проблеми фізичного виховання і спорту в сучасних умовах: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ: ДНУ, 2015. С. 120-121.

3. Рингач Н.О. Громадське здоров'я як чинник національної безпеки: монографія. Київ: НАДУ. 2009. 296 с.

4. Рудий В. Сучасні стратегії поліпшення фінансування системи охорони здоров'я та можливі шляхи їх застосування в законодавстві України. Ваше здоров'я. 2010. № 37. С. 3-4.

5. Ситник Т. І. Механізми реалізації державної соціально-економічної політики щодо формування громадського здоров'я на етапі суспільних трансформацій в Україні. Вісник національного університету цивільного захисту України. Державне управління. 2019. Вип. 1 (10). С. 78-91. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13406/1/Cytnyk2019.pdf> (дата звернення: 11.02.2023).

6. Altbach P., Engberg D. Global Student Mobility: the Changing Landscape. International Higher Education. 2014. No 77. P. 11-14.

7. Archer C. International Organizations: 3rd edition. London, New York: Routledge, 2012. 224 p.

8. AUCC Internationalization Survey: Canada's Universities in the World. Association of Universities and Colleges of Canada: Ottawa, 2014. 42 p.

Світлана РЯБОКОНЬ
Очеретуватівський ліцей
Магдалинівської селищної ради

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сьогодення активно модернізує освітній простір України в рамках європейських освітніх програм. Основні завдання перед Україною загалом та системою середньої освіти в контексті інтеграції в європейську освіту – це

оновлення національної системи освіти (впровадження НУШ та поступове застосування програм на усіх освітніх рівнях середньої школи); формування відкритої освіти та доступної для всіх здобувачів освіти; гнучкість програмових планів; індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти; забезпечення безперервного освітнього простору; створення умов для постійного розвитку людини; забезпечення відповідальності середньої освіти за створене українське суспільство. Варто зазначити, що фундаментом у формуванні вищої гармонійної освіти є середня освіта, яка теж потребує вчасної модернізації, актуалізації базових знань, мотивації до навчання, інтеграції середньої освіти в вищу та безперервного зв'язку з вищими навчальними закладами.

Мета та завдання. Метою дослідження є виділення напрямів гармонізації освітнього простору в закладах середньої освіти.

Об'єкт дослідження – освітній процес в закладах середньої освіти.

Предмет дослідження - теоретичні, методологічні та практичні аспекти гармонізації освітнього процесу в закладах середньої освіти.

Сьогодні природу сприймають як гармонійну, взаємопов'язану світобудову. Усебічність і гармонійність – це два природні, взаємозумовлені аспекти єдності особистості: чим більш розвинений світогляд у людини, тим вона гармонійніша [1]. Здійснення життєдіяльності на основі гармонійних цінностей людини і культурно-раціональних цінностей суспільства визначають аксіологічний принцип гармонізації життєдіяльності [2,3].

Освітній простір у закладах середньої освіти трансформується від навчально-освітнього етапу до освітньо-наукового (проектного). Для спроможності наблизити освітній процес від теоретичних засад до конструктивних дій потрібне прикладне спрямування, а саме: переорієнтація педагогічних кадрів, створення лабораторій, методологічні напрацювання для наукових та пошукових проектів.

Завдяки інтеграції та гармонізації освітнього процесу можна виділити дві особливості [5]: 1) в результаті інтеграції освітнього процесу ми отримуємо ефективну участь здобувачів освіти у прикладній діяльності, нові методологічні матеріали, фінансування, поєднання освітнього процесу з економічною діяльністю

регіону та країни, та закладання практичних комерційних аспектів у гармонізації виховного процесу здобувача освіти; 2) наявних результатів та від'ємних наслідків інтеграції та гармонізації не виявлено.

Гармонія – це співвідношення цілого і його елементів, злиття складових певного об'єкту чи процесу (в даному випадку освіти), злиття низки складових в одне природне ціле. Гармонія складається з декількох параметрів (Рис.1.) [4].

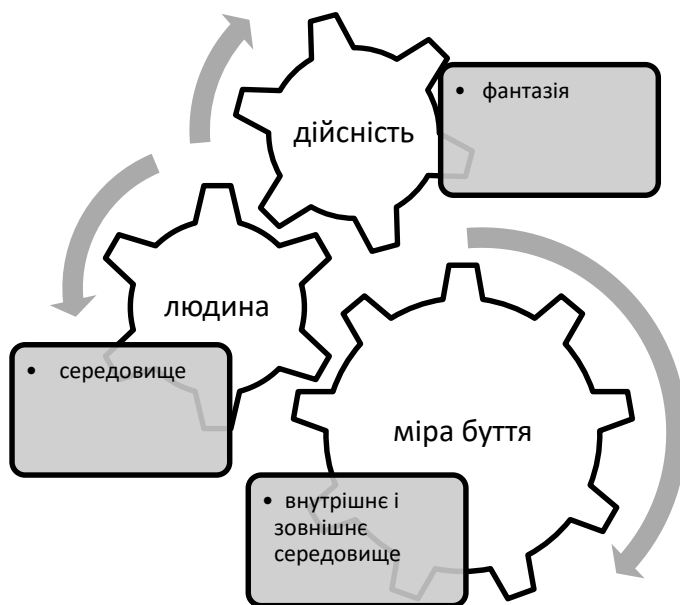

Рис. 1. Складові гармонії

Протилежні процеси гармонізації освітнього простору – це дисгармонія, розлад, антагонізм [4,5].

На думку автора, пошук законів формування гармонійної освіти варто шляхом знаходження подібностей з теоретичними складовими гармонії, насамперед у дисциплінах природничо-математичного циклу. Наприклад, як правило математичними засобами поєднані представлені на картах прекрасні процеси (фізичні, соціально-економічні). Помилкові дані, карти, діаграми, статистики фахівець відчуває миттєво. Але виявити дисонанси у поєднанні навчальних дисциплін або темах – процес достатньо тривалий. Таким чином, вивчення географії та вивчення математики поєднується в графічному зображенні будь якого досліджуваного об'єкту чи процесу. Але разом з тим уміння застосувати теоретичні знання отримані при вивченні базових понять, повинні формувати гармонійний продукт під час дослідницької діяльності.

Отже, процес освіти та виховання здобувача освіти – це формування мікросвіту особистості. В практичній педагогічній діяльності можна спостерігати формування трикутника особистості з вершинами: освіта –виховання - культура. Таким чином гармонізація відбувається через інтеграцію та взаємозв'язок навчальних дисциплін, виховного процесу на всіх етапах освітнього процесу, культурна складова повинна бути представлена як завершальний елемент в системі. Тому, гармонізація освітнього процесу це злиття освіти, виховання та культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловський Ю.М., Козловська І.М. (2015) Едукаційна інтегродогія. Львів: Сполом.
2. Козловський Ю.М. (2015). Гармонізація едукаційного процесу вищого навчального закладу на засадах інтегративного підходу. Проблеми освіти, 85, 97–102. Київ.
3. Кочубей А. (2013). Едукація як ефективний засіб цілісності навчально-виховного процесу в технічному ВНЗ. Нова педагогічнадумка 1.2, 32–36.
4. Pidlasyi I.P. (2012) Spilna diia [Joint action.]. Kharkiv: Osnova [in Ukrainian].
5. Svidzynskyi A. (2009). Synerhetychna kontseptsiiia kultury [Synergetic culture concept]. Lutsk: Volyn. obl. drukarnia [in Ukrainian].

Ельміра СОКОЛОВА

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Концептуальне бачення майбутніх трансформаційних процесів у системі вищої освіти, що пов'язані з наслідками повномасштабної війни в Україні створюють передумови для переосмислення та винесення відповідних рішень у сфері публічної політики та управління. У процесі розроблення переліку заходів, які ймовірно потребують першочергового вирішення, окреме місце мають посісти питання оптимізації мережі закладів вищої освіти у відповідності до соціально-

економічних потреб держави. Проблематика модернізації системи закладів вищої освіти не є новою, зокрема станом на 2022 р. було схвалено близько 30 рішень щодо реорганізацій. Однак, наразі в умовах появи нових більш значущих проблем, пов'язаних зі зруйнуванням освітньої інфраструктури та матеріально-технічного забезпечення, релокацією окремих ЗВО, масовим відтоком науково-педагогічних кадрів, диверсифікацією фінансування, зменшенням кількості вступників, погіршенням якості освітнього процесу та низкою не менш важливих процесів, що потребують невідкладного та водночас системного переосмислення бачення управління системою вищої освіти [1, с.56]. У праці В. Кременя «Мережа державних закладів вищої освіти України: аналітичний огляд конкурентоспроможності» чітко відслідковується переважання малопотужних ЗВО, зі схожим переліком освітніх програм, слабким процесом забезпечення якості освітніх послуг та при цьому значним споживанням державних ресурсів [3, с.2]. Водночас у Європейському союзі вже існує велика кількість практичних кейсів, які доводять ефективність оптимізації мережі ЗВО на державному та регіональному рівнях. А відтак ефективність публічної політики у системі вищої освіти, що спрямована на мінімізацію наслідків повномасштабної війни, залежить від впровадження доктрин «нового державного управління» (таблиця 1) [2, с.101]. Головними причинами об'єднання у системі вищої освіти є надмірна фрагментація мережі, а також створення умов для забезпечення міжнародної видимості та конкурентоспроможності окремих ЗВО.

Таблиця 1

Сутнісно-категорійна характеристика процесів оптимізації мережі закладів вищої освіти

№	Сутність процесів	Категорії / рівні
1	Типи процесів оптимізації	Злиття, об'єднання, концентрація, консолідація, кластеризація, реструктуризація, утворення альянсів, партнерств, консорціумів, мереж.
2	Критерії категоризації	розміри ЗВО, що об'єднуються, тип інституційного профілю ЗВО, рівні інтеграційних процесів, рівні системної реструктуризації
3	Підходи до впровадження оптимізації мережі ЗВО	вертикальні об'єднання або «поглинання» (процеси, в яких більші за розміром ЗВО поглинають менші установи); горизонтальні об'єднання (процеси об'єднання рівноцінних за розмірами установ з певною метою).

4	Роль профілю ЗВО у процесах оптимізації	гомогенні об'єднання (злиття установ з однаковими профілями); гетерогенні об'єднання (злиття установ з різними профілями).
5	Рівні інтеграційних процесів	об'єднання (утворення одного ЗВО); альянси (використання «бренду» однієї установи для функціонування окремих юридичних осіб); співробітництва (тимчасова співпраця юридичних осіб для реалізації окремих проєктів).

Особливої уваги потребує врахування низки факторів, що є визначальними для успішного процесу оптимізації мережі, серед них процеси децентралізації влади, застосування механізмів публічного управління, що є затребуваними у конкретних умовах, відкритість та прозорість системи вищої освіти, інституційна різноманітність, застосування інноваційних форм проєктного менеджменту [4, с.68]. Досягнення стратегічних цілей реформування системи вищої освіти, серед яких збільшення доступності для більш широкого кола здобувачів освіти, забезпечення підвищення якості навчання і освіти, для окремих закладів вищої освіти є можливість співпрацювати між собою або з іншими галузями, такими як промисловість або державні установи шляхом реалізації спільних дослідницьких проєктів або створення спеціалізованих центрів, подальша технологізація та цифровізація освітнього простору, ефективніше фінансове планування. Проте, важливо відзначити, що підходи до оптимізації мережі закладів вищої освіти в Україні можуть відрізнятися на регіональному рівні, враховуючи культурні особливості, історичну спадщину та надбання окремих установ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт / Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2023. 94 с.
2. Калашнікова С., Оржель О. Оптимізація мережі закладів вищої освіти: теоретичні особливості та практичні рекомендації. *International Scientific Journal of Universities and Leadership*. 2022. № 13. С. 89–129.
3. Кремень В. Г. Університетська мережа в Україні: необхідність модернізації. *Вісник НАПН України*. 2023. № 5(1). С. 1–4.

4. Сиченко В. В., Рибкіна С.О., Соколова Е.Т. Сучасні тенденції розвитку організаційних структур у системі управління закладами вищої освіти. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 4 (27). С. 68 – 72.

Наталія ХОЛЯВКО
Національний університет
«Чернігівська політехніка»

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність. Провідні університети світу є ключовими агентами сталих трансформацій у суспільстві та країнах. Це забезпечується потужним інтелектуальним капіталом, зосередженим у закладах вищої освіти (креативні студенти, інноваційні викладачі, науковці-винахідники, управлінці-натхненники). В основі сталого розвитку університетів лежить не фінансування чи обсяг інвестицій, а ініціатива, відкритість, цілеспрямованість та єдність. Успішність реалізації сталих проєктів також визначається інтенсивністю взаємодії освітніх установ із зовнішніми стейкхолдерами (роботодавцями, діловими партнерами, органами влади, громадськими організаціями, іншими університетами тощо).

Метою даного дослідження є формування концептуального бачення моделі сталого розвитку закладів вищої освіти на основі систематизації релевантного досвіду провідних університетів світу.

Методологія. Формування авторської моделі сталого розвитку закладів вищої освіти було здійснено на основі попереднього аналізу кращих світових практик. Такий аналіз передбачав дослідження особливостей сталого розвитку університетів, що потрапили до top-50 Times Higher Education Impact Rankings у 2022 р. Дані для аналізу було взято з офіційних сайтів лідерських за показниками сталості університетів, а також з розміщених ними у відкритому доступі річних звітів зі сталого розвитку. Результати проведеного аналізу дозволили виявити ключові тенденції досліджуваного процесу, визначити базові блоки (компоненти) забезпечення сталості закладів вищої освіти. Це було покладено в основу розробленої авторської концептуальної моделі, описаної в даній праці.

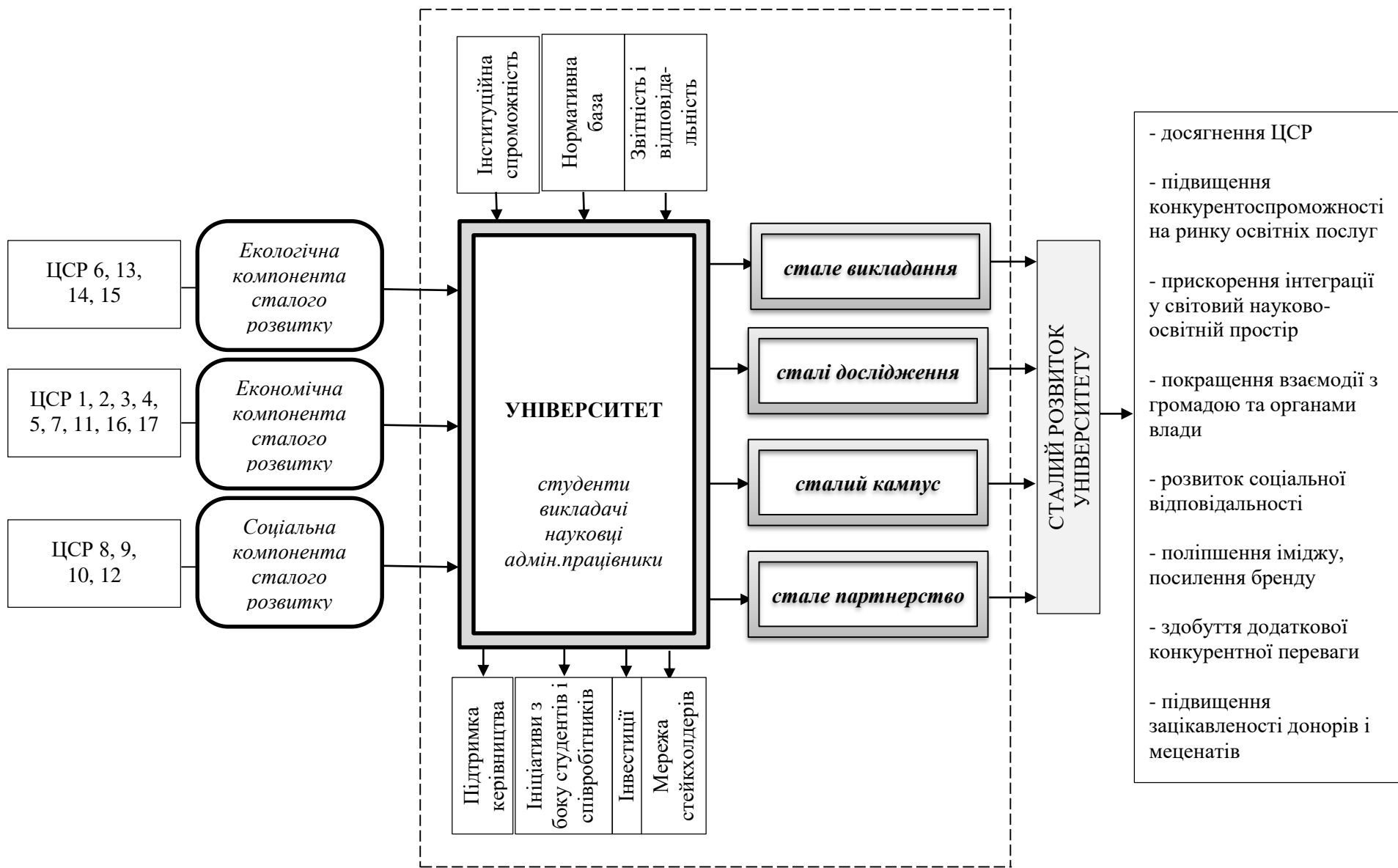
Результати концептуалізації авторської моделі сталого розвитку закладів вищої освіти у графічній інтерпретації представлені на рис. 1.

На «вході» моделі маємо 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР), запропонованих Організацією Об'єднаних Націй у 2015 р. ЦСР згруповано за трьома компонентами відповідно до їх змісту та пріоритетів (соціальна справедливість, екологічна безпека, економічне зростання). Тож, пропонована модель базується на цих Цілях та інтегрує окреслені компоненти у діяльність сучасних закладів вищої освіти.

«Ядро» («серцевину») моделі становить власне заклад вищої освіти, представлений синергією взаємодії:

- студентів з їх нешаблонним креативним мисленням;
- науковців з їх інноваційними розробками та винаходами;
- викладачів з їх ініціативністю та новаторськими підходами до роботи з молоддю;
- керівного й адміністративного персоналу з їх можливостями мотивування, заохочення та підтримки.

Успішна імплементація моделі сталого розвитку закладу вищої освіти потребує скоординованої взаємодії усіх учасників освітнього процесу між собою та зі стейкхолдерами (громадськість, місцева та центральна влада, бізнес), розвитку релевантного нормативного забезпечення, посилення інституційної спроможності університетів. Важливими факторами ефективності впровадження зазначеної моделі є наявність стабільної підтримки сталих ініціатив як із боку керівництва закладу вищої освіти, так і зі сторони партнерів. Така підтримка може бути матеріально-технічною, фінансовою, організаційною, консультаційною, експертною, методичною, інформаційною тощо.

Рис. 1. Концептуальна схема моделі сталого розвитку університету

Джерело: побудовано автором

Головними блоками моделі сталого розвитку закладів вищої освіти є:

I – стале викладання – включення принципів сталості в усі освітні програми, обов'язкове її врахування при підготовці випускних кваліфікаційних робіт студентів різних спеціальностей, а також у методику викладання навчальних дисциплін в університетах;

II – сталі дослідження – орієнтація фундаментальних і прикладних досліджень, наукових проєктів університетів на досягнення ЦСР, визначення способів та інструментів подолання перешкод на шляху переходу закладів вищої освіти на функціонування на засадах сталості;

III – сталий кампус – реалізація комплексу заходів із підвищення енергоефективності споруд університетів, раціонального використання водних ресурсів, озеленення території, запровадження екологічно чистого транспорту в межах кампусу, формування культури поводження з відходами тощо;

IV – стале партнерство – максимально широке залучення різних груп стейкхолдерів до реалізації ініціатив із досягнення ЦСР (не лише в якості бенефіціарів отримуваних результатів та ефектів, а і як членів проєктних команд із розробки релевантних проєктів, планування системи заходів з їх імплементації, моніторингу ефективності досягнення поставлених цілей).

Окрім вищезазначеного, звичною практикою для провідних університетів світу стало щорічне публічне звітування по сталому розвитку. До слова, питанням популяризації та інформування про тенденції сталого розвитку для таких університетів є нині дуже актуальними. Це проявляється у широкому висвітленні сталих ініціатив у мережі Інтернет та в забезпеченні залучення великої кількості учасників до їх реалізації. Окреслене обґрунтовує необхідність взяття університетами на себе відповідальності за забезпечення сталого розвитку, максимальне сприяння йому і досягнення окремих ЦСР.

У якості висновку можемо відмітити, що впровадження пропонованої моделі сталого розвитку закладів вищої освіти, на нашу думку, дозволить їм посилити власний внесок у досягнення ЦСР, підвищити рівень конкурентоспроможності, інтегруватись у світовий науково-освітній простір, підвищити інтерес з боку

іноземних студентів. Власне, сталий розвиток певною мірою можна визначити як конкурентну перевагу університетів, спосіб поліпшення його визнання у громаді, посилення бренду й іміджу, поглиблення соціальної відповідальності. Сталий університет, окрім зазначеного вище, привертає увагу різноманітних меценатів та інвесторів, що позитивно позначається на обсягах фінансових надходжень до бюджетів закладів вищої освіти та на їх фінансовій автономії.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в адаптації кращих світових практик сталого розвитку до особливостей функціонування вітчизняних закладів вищої освіти у повоєнний період. Зокрема, потребують аналізу національні, регіональні та інституційні умови повоєнного відновлення університетів на основі моделі сталого розвитку, а також визначення пріоритетних напрямів модернізації вищої освіти України.

Дослідження проводиться в рамках проєкту «Сталий університет: модель розвитку у повоєнний період», що реалізується за підтримки Європейської асоціації дослідників освіти (EERA) та Української асоціації дослідників освіти (УАДО).

*Людмила ШИМАНОВСЬКА-
ДІАНИЧ, Оксана ЛОЗОВА*
Полтавський університет
економіки і торгівлі

ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МУЛЬТИНАЦІОНАЛЬНИХ КОМПАНІЙ

Кожна країна має свої особливості й свою культуру, яка безпосередньо впливає на організаційну культуру підприємства, а якщо це ще й мультинаціональна компанія, яка є симбіозом різних культур, побудова успішної культури стає ще складнішою задачею.

Формування ефективної організаційної культури стояло перед мультинаціональними компаніями завжди. Ще більш гостро стоїть воно після пандемії коронавірусу та під час війни. Після пандемії більш ніж 90 % компаній в

світу продовжують застосовувати гібридну модель роботи, частина працівників так і залишилась працювати віддалено за межами своєї компанії. Але це викликає величезні виклики для мультинаціональних компаній, оскільки в умовах віддаленої роботи зникає приналежність до компанії та існують численні ризики для організаційної культури, побудови командної роботи, а також підвищується опір змінам та нововведенням на підприємстві. Тому на сьогоднішній день, побудова організаційної культури в мультинаціональних компаніях є актуальною як ніколи.

Узагальнені дослідження рівня організаційної культури в мультинаціональних компаніях є достатньо проблематичними через їх величезну кількість та індивідуальні культурно-національні особливості. Та все ж таки, деякі дослідження демонструють достатньо низький рівень організаційної культури в мультинаціональних компаніях та проблеми з культурною адаптацією працівників.

Так, компанія McKinsey & Company [2] провела масштабне статистичне дослідження, в ході якого було опитано понад 2 тисячі менеджерів з різних країн світу. Результатом опитування став висновок про те, що більшість мультинаціональних компаній недооцінюють значення культурних різниць для успішної роботи підприємства та мають достатньо низький рівень організаційної культури.

Та от ще одне дослідження проведене вже Deloitte [3] свідчить, що чим більше компанія приділяє увагу організаційній культурі та здатна працювати з культурними різницями є більш успішними та мають стабільний динамічний розвиток та конкурентоспроможність.

Дійсно, мультинаціональні компанії мають величезний виклик під час побудови ефективної та результативної організаційної культури та все ж, компанії, які належним чином враховують мультикультурність та здатні до адаптації різних культур, значно швидше адаптуються до динамічної зміни зовнішнього середовища, мають позитивний імідж, а їх працівники високий рівень приналежності до компанії.

Так, Джеймс Хескет, почесний професор Гарвардської школи бізнесу, досліджував провідні компанії по всьому світу більш ніж 30 років і виявив, що

організаційна культура робить співробітників більш лояльними, продуктивними та креативними [4].

Існують різні підходи до визначення «організаційна культура». Ми приєднуємось до визначення надане вітчизняною науковицею Скібіцькою Л.І., яка організаційну культуру визначає як концептуальну сутність організації, що визначає загальну систему цінностей підприємства [5, с. 11]. З визначення можна зробити висновок про те, що, в основі організаційної культури компанії стоять її цінності.

Своєю чергою, Е. Шейн розглядає «організаційну культуру як комплекс базових припущень, винайдений, виявлений або розроблений групою для того, щоб навчитися справлятися з проблемами зовнішньої адаптації та внутрішньої інтеграції. Необхідно, щоб цей комплекс функціонував досить довго, підтвердив свою спроможність, і тому він повинен передаватися новим членам організації як правильний образ мислення і почуттів у відношенні згаданих проблем» [6, с. 96]. І в цьому визначенні підкреслено, що формування організаційної культури – це процес довгостроковий та потребує постійного вдосконалення.

Ще більшої складності надає формуванню організаційної культури на мультинаціональних компаніях, які мають віднайти такі цінності, які будуть об'єднувати різні культури та працівників з різних країн.

Наочно можна продемонструвати формування цінностей на прикладі визначення статусу менеджера в різних країнах світу (Рис.1).

США	Німеччина	Франція, Англія	Китай, Японія	Україна
<ul style="list-style-type: none"> • вмінням добиватись мети; • ініціативністю; • талантом. 	<ul style="list-style-type: none"> • кваліфікацією; • досягненнями; • тривалістю служби 	<ul style="list-style-type: none"> • елітарною освітою; • інтелектуалізмом; • витонченістю; • походженням 	<ul style="list-style-type: none"> • моральністю; • освіченістю; • патерналістським ставленням до підлеглих 	<ul style="list-style-type: none"> • витримкою; • толерантністю до іншої точки зору; • твердістю у відстоюванні своєї позиції; • почуттям гумору.

Рис. 1. Цінності, якими визначається статус менеджера в різних країнах світу

Складено авторами на основі [1, с. 54]

Так, в США найбільша цінність для менеджера – це вміння добиватись своїх цілей, ініціативність та талант, тобто бути достатньо впевненим в собі і вміти приймати управлінські рішення; тоді як у Німеччині на першому місці кваліфікація менеджера та його досягнення, також цінується тривалість роботи в одному колективі, що свідчить про вміння командної роботи; а от Франція та Англія по іншому оцінює статус менеджера, це наявність елітарної освіти, високий рівень інтелекту та походження, що свідчить про цінності пов'язанні саме з хорошою освітою, високим рівнем культури та навіть в певній мірі спадковість статусів; зовсім інші цінності розбудовують в компаніях Китаю та Японії – це перш за все, моральність та порядність, потім рівень освіти й патерналістичний підхід до роботи, чого до речі зовсім немає в інших країнах світу і це робить китайські та японські компанії особливими зі своєю унікальною організаційною культурою; та не менш своєрідною є в цьому питанні й Україна, яка за період війни трансформувала свої цінності наново, так, в українських менеджерах найбільше цінують витримку та працездатність, висока толерантність до інших точок зору, твердість у відстоюванні своєї позиції та почуття гумору й оптимізм. Все ці приклади цінностей у статусах менеджерів різних країн лише є додатковим свідчення важливості побудови ефективної організаційної культури в мультинаціональних компаніях.

Розвиток організаційної культури в мультинаціональних компаніях є багатовекторним та складним процесом, який вимагає часу та вміння керівництва сформувати основні цінності для її побудови. Крім того, організаційна культура для кожного підприємства є унікальною і залежить від численних внутрішніх та зовнішніх чинників.

Для мультинаціональних компаній ключовим чинником є саме міжкультурна взаємодія між працівниками різних культур та країн, яка безпосередньо впливає на формування та подальший розвиток організаційної культури в компанії. Ще одним важливим чинником є керівництво компанії та його прагнення до міжкультурної взаємодії працівників та побудови ефективних комунікацій між ними. Саме від топ-менеджменту компанії залежить культурна інтеграція та взаємопорозуміння між

працівниками всіх рівнів.

Розглядаючи чинники, які впливають на розвиток організаційної культури в мультинаціональних компаніях не можливо не згадати – корпоративну соціалізацію, яка включають у себе процес навчання та формування етики, цінностей і принципів, що допомагає у встановленні спільних цілей та концепцій.

Взагалі, соціалізація нових працівників у мультинаціональних компаніях є надважливим завданням, оскільки важливим є включення працівників в культурну діяльність компанії, що допомагає у розумінні її цінностей, місії та задач.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок про те, що розвиток організаційної культури в мультинаціональних компаніях залежить від різних чинників, які включають міжкультурну взаємодію між працівниками, настанови керівництва, інструменти корпоративної соціалізації та соціалізацію нових працівників.

Практичним кейсом впровадження організаційної культури може бути досвід мультинаціональної компанії MNC, а саме їх дочірнього підприємства англосаксонського ТНК у Польщі. Свою організаційну культуру вони продумали ще на етапі процесу найму на роботу. Їх ідеальним кандидатом став випускник коледжу з відповідними рисами особистості та наявністю потенціалу для майбутнього розвитку. Оскільки компанія MNC має позитивну репутацію на міжнародному ринку, а бенефіт-програма багата та конкурентоспроможна то її завдання для претендентів були складними, що дозволяло рекрутерам залучати з широкого кола лише таланти в свою мультинаціональну компанію.

Тобто, їх політика управління персоналом була націлена та те, що постійно залучати талановитих молодих людей з майбутнім потенціалом, але з відсутнім досвідом, в той час, як досвідченим співробітникам пропонувалось одноразова грошова винагорода за звільнення, якщо працівник відчував, що прагне іншого розвитку. Така політика, перш за все, мала саме економічні причини, оскільки молодші працівники мали потрібні нові компетенції (креативність, високий емоційний інтелект, здатність до аналітичного та системного мислення), яких

бракувало або й зовсім не було досвідченим працівникам. Ще одна економічна причина такої політики управління персоналом було те, що молодим кандидатам без досвіду роботи пропонувалось меншу заробітну плату, а ніж тим хто вже достатньо довго працював у компанії.

Такий, достатньо креативний підхід дозволяв компанії MNC постійно удосконалювати свою організаційну культуру відповідно до потреб самого підприємства, оскільки через те, що молоді працівники не мали жодного попереднього досвіду роботи, вони також не мали звичок, які могли б завдати шкоди або суперечити цінностям і нормам MNC. Крім того, було розроблено цілий цикл тренінгів, які спрямовані на прищеплення організаційної культури компанії і слід відмітити, що вони були дуже ефективними, оскільки молодим людям було досить легко навчати новим навичкам та м'яких компетенцій.

На нашу думку, вище зазначений кейс з формування організаційної культури є достатньо суперечливим, оскільки досвідчені працівники звільнялись з компанії та слід відмітити, що на запропоновану 2 рази на рік велику компенсацію за звільнення погоджувались лише ті працівники, які були невмотивованими до довгострокової роботи в компанії, а тому з високою ймовірністю звільнились би й без неї. Тому в такий спосіб компанія MNC вирішувала ще одне питання організаційної культури, як невмотивовані працівники, які мають низький рівень приналежності до підприємства.

Звісно, що оцінка рівня організаційної культури в мультинаціональній компанії є питанням складним та багатокомпонентним.

На нашу думку, найбільш ефективними в оцінці організаційної культури є саме якісні показники, а саме:

– лідерство. Звісно, що в більшій мірі рівень організаційної культури в мультинаціональній компанії залежить від того, на скільки менеджери-лідери розуміють культурні різниці, враховують особливості крос-менеджменту в корпоративній культурі з метою підтримки та збільшення продуктивності своїх працівників;

– розуміння місії та цінностей компанії. Досить часто в мультинаціональних компаніях виникає ситуація, що лише топ-менеджери знають і розуміють місію компанії та її цінності. Це призводить до того, що працівники мають низький рівень приналежності до підприємства. Всіх співробітників компанії, незалежно від посади, необхідно мотивувати та заохочувати дотримуватись її місії та цінностей;

– рівень вмотивованості та задоволеності працівників. Мультинаціональність компанії потребує періодичного оцінювання працівників на рівень їх вмотивованості та задоволеності, їх ставлення до культурних різниць та розвитку культури взаємоповаги та толерантності до інших культур, мови та менталітету;

– співпраця та комунікація. Ефективно налагоджена комунікація між працівниками різних культур сприяє здатності командної роботи для досягнення спільних цілей.

– культурна гнучкість. Свідчить про те, наскільки компанія та її працівники можуть швидко адаптуватись до культурних особливостей різних ринків та враховувати в своїй діяльності особливості країн, в яких вона працює.

Отже, у мультинаціональній компанії якісні показники рівня організаційної культури є складними для оцінки та потребують комплексного підходу враховуючи при цьому різні культурні різниці та чинники впливу. Звісно, якщо компанія ефективно вирішує проблеми, які виникають з культурними різницями та створює дієву систему комунікацій, враховуючи культурні особливості, має достатній лідерський потенціал та культурну гнучкість, все це є позитивними індикаторами щодо наявної успішної організаційної культури в компанії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калиберда Л.П. Кросс-культурный менеджмент и формирование культурной компетенции студентов // *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. Київ:КІБІТ, 2006, Вип. 1 (4)'2006. С.51-54

2. McKinsey & Company <https://www.mckinsey.com/capabilities/people-and->

[organizational-performance/our-insights/all-change-the-new-era-of-perpetual-organizational-upheaval](https://www2.deloitte.com/ua/uk/footerlinks/newsroom/deloitte-research.html)

3. Deloitte <https://www2.deloitte.com/ua/uk/footerlinks/newsroom/deloitte-research.html>

4. Хескет Дж. Перемагай зсередини: створюй організаційну культуру для досягнення конкурентних переваги. Columbia Business School. 2022, 451 с.

5. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. С. 360.

6. Шейн Е. Корпоративна культура підприємств: історія виникнення та сутність. Причорноморські економічні студії. 2016. Вип. 9 (1). С. 86–91

Тетяна ЯРМОЛЕНКО
Житомирський державний
університет імені Івана Франка

STEM-ОСВІТА ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

За сучасних умов основною метою впровадження та розвитку STEM-освіти в Україні є інноваційний розвиток предметів природничо-математичного циклу та науково-дослідної роботи в навчальних закладах [3]. STEM-освіта розглядається як об'єднання наук, що сприяє розвитку інноваційних технологій та формуванню креативного мислення [6, с. 33].

STEM-освіта є інноваційною для українського освітнього простору. Формальне поєднання природничо-математичних дисциплін у цілісну структуру дає змогу вирішувати більшість проблем викладання та сприйняття учнями природничо-математичних дисциплін у школі. Відповідно до принципів STEM-освіти кожен має можливість оволодіти STEM-дисциплінами через практичний аспект. Проте, за словами С. Куцепал STEM-освіта передбачає «автономію того, хто отримує знання (учень, студент, магістрант), наслідком чого є розвиток самостійності та відповідальності за власні рішення, здатність сприймати їхні помилки як плацдарм для майбутнього успіху; розв'язання задач не в теоретичній площині, а в практичній; комплексне викладання дисциплін (природознавство, математика, інформатика); використання ігрових та тренувальних прийомів» [2].

Фахівцями Міністерства освіти і науки України розроблено методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти, в яких дається пояснення щодо визначення самого поняття. «STEM-освіта – це категорія, що визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування та розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень якої визначає конкурентоспроможність сучасного ринку праці: здатність та готовність вирішувати складні проблеми, критичне мислення, креативність, когнітивна гнучкість, співпраця, управління, здійснення інноваційної діяльності» [4].

У широкому сенсі STEM-освіта визначається як програма, яка скерована на розвиток особистісних якостей, за допомогою якої формується високий рівень конкурентоспроможності «людини майбутнього». Світові експерти зазначають, що проект STEM-освіти має перспективу, тому багато країн пропонують сертифіковані державні освітні програми в науково-технічній галузі та готують STEM-фахівців.

STEM-освіту традиційно визначають як підхід до навчального процесу, який сприяє отриманню знань через практичне розуміння понять і процесів. Практичний аспект дає змогу глибше заглибитися в поняття, які розглядаються під час дослідження. Саме практична частина навчання відіграє важливу роль у освітній реформі «Нової української школи» [7, с. 38].

Україна має великий потенціал для розвитку STEM-освіти. Зараз українська освіта знаходиться в процесі розробки нових стандартів і концепції нової школи. Проте, незважаючи на те, що STEM-підходи впроваджуються в багатьох українських навчальних закладах, нині це переважно позашкільна STEM-освіта, тобто різноманітні олімпіади природничо-математичного спрямування, діяльність Малої академії наук, різноманітні наукові конкурси та заходи для студентів (Intel Techno Ukraine, Intel Eco Ukraine, Український фестиваль інноваційних проектів «Sikorsky Challenge»), наукові пікніки, хакатони тощо. Тому реформування природничо-математичної та інженерної освіти на основі адаптації зарубіжного досвіду є актуальною практикою для впровадження STEM-освіти в Україні [1, с. 5].

Отже, STEM – це концепція та освітня система, яка використовується

розвиненими країнами в різних галузях освіти для розвитку навичок, необхідних дітям та молоді, щоб бути успішними в ХХІ столітті та сприяти інноваційному розвитку країни в цілому. Ця концепція виникла на запит бізнесу (насамперед великих корпорацій), якому потрібні були найпередовіші професіонали [5, с. 42]. Концепція передбачає поєднання різних природничих наук, технології, інженерії та математики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барна О. В., Балик Н. Р. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі. *StEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес: збірник матеріалів і регіональної науково-практичної веб-конференції*, Тернопіль, 24 травня 2017 р. Тернопіль: ТОКІППО, 2017. С. 3–8.

2. Куцепал С. STEM/STEAM/STREAM-освіта – новий тренд в українському освітянському дискурсі. 2018. URL : http://som.org.ua/files/f_3725_el_2018_1_Kutsepал.pdf (дата звернення: 10.06.2022).

3. Про утворення робочої групи з питань впровадження STEM-освіти в Україні: Наказ МОН від 29.02.2016 №188\ Відомості ВРУ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0188729-16> (дата звернення: 10.06.2022).

4. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік: Лист ІМЗО № 21.1/10-1470 від 13.07.17 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/ (дата звернення: 10.06.2022).

5. Морзе Н. В., Гладун М. А., Дзюба С. М. Формування ключових і предметних компетентностей учнів робототехнічними засобами STEM-освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 65, № 3. С. 37-52. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2041/1348> (дата звернення: 10.06.2022).

6. Valko N. Teachers' training system of natural and mathematical disciplines of Ukraine in stem-education. *European Science Review*. 2019. № 9-10. pp. 32-34. DOI 10.29013/ESR-19-9.10-32-34.

7. Volos A. To the problem of realization stemeducation in Ukraine. *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. 2019. Випуск 11 (3). С. 34-40.

ЄВРОПЕЙСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ГАЛУЗІ НАУКИ

*Анастасія ДЬЯЧКОВА,
Лариса ДЬЯЧКОВА*
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПЕРЕДУМОВИ ВХОДЖЕННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Перехід від індустріального виробництва до науково-інформаційних технологій, а потім і формування суспільства знань, тобто суспільства високого інтелекту, об'єктивно висуває науку як найбільш пріоритетну сферу, яка продукує нові знання та освіту, долучає до цих знань суспільство в цілому та кожної людини в зокрема. Саме від рівня інтелектуального розвитку людини в більшою мірою залежатиме успіх будь-якої діяльності і, взагалі, життєдіяльності. А зі зростанням тенденцій глобалізації та загострення конкуренції між державами-націями стає очевидним, що лише країна, яка забезпечить адекватний вимогам часу розвиток Вища освіта та Болонський процес освіти і науки, може сподіватися і виборювати гідне місце в світовій співдружності [2,с.23].

Тому перша стратегічна мета у розвитку освіти та науки – ствердження у суспільстві розуміння пріоритетності цих сфер та їх фактичне забезпечення. Це та заробітна плата, стипендії студентам; це та сучасне обладнання для всіх сфер освіти, тобто державне забезпечення конкурентоспроможності [2,с.23].

Друга стратегічна мета – модернізація просвітницької діяльності, щоб готувати спеціаліста, здатного до ефективної життєдіяльності у XXI столітті. Для цього кожна людина, яка отримала вищу освіту, повинна володіти ключовими компетентностями. Рада Європи визначає п'ять груп ключових компетентностей, які загальні для всіх професій і спеціальностей:

1. Соціально-політичні компетентності. Це компетентності, пов'язані зі здатністю особистості брати на себе відповідальність, брати участь у спільному прийнятті рішень, регулювати конфлікти ненасильницьким шляхом, брати участь у функціонуванні й у поліпшенні демократичних інститутів;

2. Полікультурні компетентності – компетентності, що стосуються життя в багатокультурному суспільстві. Здатність особистості перешкоджати проявам расизму чи ксенофобії, поширенню клімату нетерпимості. Здатність жити з людьми інших культур, мов, релігій в режимі поваги один до одного;

3. Комунікативні компетентності визначають володіння особистістю усним і писемним спілкуванням, важливим у роботі і громадському житті до такого ступеня, що тим, хто ними не володіє, загрожує ізоляція від суспільства;

4. Інформаційні компетентності пов'язані з виникненням суспільства інформації. Володіння новими технологіями, розуміння їх застосування, їх сили і слабкості, здатність критичного відношення до розповсюдженого по каналах засобів масової інформації;

5. Компетентності саморозвитку реалізують здатність і бажання особистості вчитися все життя, що забезпечує постійний розвиток в професійному плані а також в особистому і громадському житті [1,с.32].

Для досягнення поставлених цілей треба вирішити такі завдання:

1. Істотно відкоригувати спрямованість освітнього процесу. Навчальний процес отримує завдання навчити самостійно вчитися, опановувати інформацію та вміти знайти її. Світ вступив у період, коли зміна ідей, технологій, знань відбувається швидше, ніж зміна поколінь людей. Звідси очевидно, що навчити дитину на всю життя не можна, тому не треба зводити навчання лише до засвоєння учнем чи студентом певної суми знань. Крім цієї функції навчального процесу з'являється завдання навчити самостійно вчитися, опановувати нову інформацію, зробити у учня, студента життєво важливі йому компетенції. Освіта має готувати людину, здатного сприймати зміни, створювати їх, розцінювати змінність як органічну складову власного життя.

Інноваційний характер сучасної цивілізації та сучасної економіки потребує

людини інноваційного типу, якого може сформувати лише інноваційну за своєю сутністю освіту.

2. Модернізація освіти. Система взаємовідносин ускладнюється та масштабує, що ускладнює життєву поведінку людини. Освіта має готувати особистість, яка б керувалася у житті власними переконаннями та самостійним свідомим аналізом. Це вимагає перейти від авторитарної педагогіки до педагогіки толерантності, де б навчання та виховання здійснювалися з урахуванням природних здібностей та психологічних особливостей кожної особистості. Без формування самодостатньої особистості неможливе ні стабільне демократичне суспільство, ні ефективна ринкова економіка, яка потребує дієвого, активного, відповідального громадянина.

3. Переклад матеріально-технічної бази навчального процесу на сучасний рівень. Навчання в сучасності має відповідати модернізації освіти

4. Здійснення мовного прориву. По-перше, забезпечення знання державної мови. По-друге, забезпечення вивчення іноземних мов, тому що в сучасному глобалізованому світі людина не може діяти максимально ефективно, не може підтримувати свою професійну компетентність без можливості широкого спілкування з світом [1,с.32-33; 2, с.23-24].

Здобуття вищої освіти створює в суспільстві необхідний інтелектуальний потенціал та передумови для впровадження науково-інформаційних технологій, переходу до інноваційної економіки.

Вища школа зазнає й певних структурних змін. Так, на початку становлення нашої державності практика залучення технікумів до структури вищої освіти, з одного боку, призвела до самодискредитації вітчизняної вищої освіти, а з іншого – зменшила можливості для успішної роботи самих технікумів. Тому планується вилучити технікуми зі складу вищої освіти та створити на їх основі самостійний напрямок – базовий професійний освіта, яка продовжить підготовку молодших спеціалістів та буде перебувати між профтехосвітою та вищою освітою [2,с.23].

Проблеми науки слід визначити як системні труднощі та бар'єри на шляху інноваційного розвитку у контексті науково-технічної діяльності. Вони зводяться до таких позицій: попит на наукову вітчизняну продукцію в країні та за її межами;

активізація фінансових інституцій на інвестування інновацій; недостатній досвід дієвого захисту інтелектуальної власності; створення адекватної системи підвищення кваліфікації. Тільки тоді можлива структурно-інноваційна перебудова економіки та забезпечення сталого розвитку українського суспільства [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Білобровко Т.І., Опольська А.В. Вища освіта України і Болонський процес: навчально-методичний посібник. Переяслав-Хмельницький, 2014. 116 с.
2. Гусєва П.Т. Курс лекцій з дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес» URL: <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/4e70fd3ee45ec07d58136e449c6650d3.pdf> (дата звернення: 10.06.2023)
3. Мартынец Л.А. Высшее образование и Болонский процесс: учебно-методическое пособие. Донецк, 2013. 188 с.

*Денис ЄПІФАНЦЕВ,
Юрій ХОМОТЮК*
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

КОРИСНІ МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО В РАМКАХ ПРОГРАМИ СПІВПРАЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ІЗ КРАЇНАМИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Молодь знаходиться в центрі співпраці Європейського союзу (ЄС) із країнами Східного партнерства. ЄС сприяє розвитку навичок та можливостей працевлаштування, освіти й професійної підготовки молодих людей. Окрім цього, ЄС підтримує участь молоді в громадських, культурних, академічних та професійних обмінах.

Регіональна комунікаційна програма «Східне сусідство ЄС» EU Neighbours East пропонує цікаві можливості для української молоді. Програма співпраці Європейського Союзу із країнами Східного партнерства, до яких входить і Україна,

розрахована на 2020-2024 роки. EU Neighbours East пропонує, як один із аспектів співпраці та допомоги, цікаві проєкти для молоді.

Програма пропонує корисні можливості для студентів та випускників українських вишів.

ЄС пропонує безліч можливостей навчання за програмою «Еразмус+». Наприклад, бакалаври, магістри й докторанти можуть поїхати на студентський обмін до європейських університетів. Обмін стане частиною навчальної програми й триватиме від семестру до року. Витрати на навчання та проживання покриває програма Еразмус+. Крім цього, Еразмус+ надає стипендії для навчання на магістратурі у провідних університетах Європи. Знайти курс можна в каталозі Erasmus Mundus Joint Master Degrees (наразі список налічує 163 курсів). Потім необхідно зв'язатися з відповідним університетом і подати заявку на курс та стипендію. У відповідь на повномасштабне вторгнення Росії в Україну Еразмус+ спростив умови реалізації проєктів із залученням українських студентів. Тепер українці зможуть подавати заявки безпосередньо до європейських університетів [4].

В межах Програми відкриті можливості для всіх груп населення та різних типів організацій 25 березня 2021 р. Європейська Комісія офіційно оголосила про відкриття Програми ЄС Еразмус+ на 2021-2027 рр. Завдяки бюджету понад 28 мільярдів євро, нова Програма буде не лише міжнародною, але й більш інклюзивною, цифровою та екологічною, та планує залучити більше 10 мільйонів людей різного віку та груп населення [2]

ЄС підтримує участь молоді в громадських, культурних, академічних та професійних обмінах, у тому числі за допомогою своєї ініціативи EU4Youth. Ця програма розвиває молодіжне лідерство й підприємництво через різноманітну діяльність: нарощування потенціалу, стипендійні програми, підтримку політичного діалогу, а також надання грантів організаціям, що працюють у цих сферах [1].

Стипендії в Коледжі Європи. Коледж Європи пропонує багато стипендій випускникам університетів з України. Крім цього, доступні стипендії від програми EU4Youth.

Європейський коледж пропонує велику кількість стипендій для випускників вищих навчальних закладів із країн Європейської політики сусідства для навчання в аспірантурі в Європейському коледжі протягом 2023-2024 навчального року. Ці стипендії покривають витрати на навчання, проживання, харчування та транспортні витрати. Йдеться про такі країни: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестинська автономія, Сирія, Туніс та Україна [3].

Мережа «Посли європейської молоді» (YEAs) – це неполітична волонтерська ініціатива, яка об'єднує молодих людей з Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Республіки Молдова, України, держав-членів ЄС та Великобританії. Її мета – інформувати молодь про співпрацю між ЄС та країнами Східного партнерства, розповідати про результати співробітництва й давати можливість долучатися до міжнародних заходів. На сьогоднішній день ініціатива нараховує 500 учасників із 34 національностей, зокрема 63 українця (-ки). Ініціатива відкрита для молодих людей віком від 16 до 26 років, зацікавлених у громадській дипломатії й готових ділитися знаннями, досвідом та інформацією зі своїми однолітками [4].

Активності та молодіжні проєкти для волонтерів.

«Молодіжні обміни Еразмус+». Еразмус+ відкритий не лише для студентів. Тисячі українців взяли участь у молодіжних проєктах Еразмус+ – обмінах, тренінгах, політичних дебатах, волонтерстві. Усі бажаючі віком від 13 до 30 років можуть долучитися до обмінів Еразмус+, які тривають від 5 до 21 дня. Ці проєкти реалізуються за посередництва молодіжних організацій [4].

«Європейський корпус солідарності». Завдяки волонтерським програмам у Європейському корпусі солідарності можна отримати досвід роботи за кордоном. Це також чудовий шанс познайомитися з різними культурами й знайти нових друзів, допомогти суспільству та набути нових навичок. Взяти участь в програмах можуть молоді люди віком від 17 до 30 років, готові провести за кордоном від двох тижнів до 12 місяців. Волонтерські проєкти відбуваються на території ЄС та його країн-партнерів в абсолютно різних сферах: культура, молодь, спорт, діти, мистецтво, захист тварин або навколишнє середовище [4].

«Стипендії для громадянського суспільства». ЄС підтримує молодих лідерів та активістів в Україні і країнах Східного партнерства через програму стипендій для громадянського суспільства. Щорічно програма допомагає 20 активістам досягти позитивних соціальних змін у своїх громадах. Їм пропонується індивідуальне навчання, гранти в розмірі 5 тис. євро та можливість розширити мережу контактів [4].

«Дім Європи» – програма, створена для підтримки професійного і творчого обміну між українцями та їхніми колегами у країнах-членах ЄС та Великобританії. Програма фокусується на культурі та креативному секторі, освіті, медицині, соціальному підприємстві, медіа й роботі з молоддю. «Дім Європи» пропонує більш, ніж 20 програм: поїздки на конференції, професійні події, стажування, нетворкінг, навчальні подорожі, тренінги та інші можливості. Програма фінансує творчу співпрацю між українськими організаціями та їхніми партнерами з ЄС і Великобританії, а також розвиток культурної інфраструктури та програм для молоді. Крім цього, команда «Дому Європи» організовує різноманітні молодіжні табори і влаштовує студентські обміни між університетами в межах України [4].

Мережа випускників EU4Youth. Мережа випускників EU4Youth об'єднує учасників (від 18 до 30 років) молодіжних програм Erasmus+ та Європейського корпусу солідарності, грантових проєктів EU4Youth, ініціативи «Посли європейської молоді» та інших регіональних програм, орієнтованих на молодь із країн Східного партнерства. В рамках мережі випускники налагоджують контакти з молоддю й долучаються до різних ініціатив ЄС. Прийом заявок відбувається раз на рік восени. Програма триває 10 місяців [4].

EU Study Days – освітній проєкт Представництва Європейського Союзу, метою якого є розвиток мережі молодих людей, які цікавляться питаннями євроінтеграції. Учасники мають можливість зустрітися з дипломатами та експертами, а також з українськими високопосадовцями. Програма складається з двох циклів по 10 інтерактивних освітніх модулів, які проводяться навесні та восени. Найкращих студентів запрошують до участі в літніх або зимових школах в офлайн-форматі [4].

Стажування за кордоном: цікаво та корисно для майбутніх фахівців.

«Стажування Еразмус+». Еразмус+ пропонує проходження стажування та практики за кордоном для студентів бакалаврату, магістратури й докторантури, а також недавніх випускників (протягом одного року після закінчення навчання). Стажування має відповідати науковому ступеню та, по можливості, бути інтегрованим у навчальну програму. Стажування може тривати від двох до дванадцяти місяців. Еразмус+ надає грант, який покриє ваші витрати [4].

«Стажування в Європейській комісії» (Blue Book). Двічі на рік ЄС пропонує п'ятимісячні оплачувані стажування у Європейській комісії, її службах та агентствах. Вони проходять переважно у Брюсселі, а також у Люксембурзі та інших державах Європейського Союзу. Конкурс насамперед розрахований на громадян ЄС, але обмежена кількість місць виділяється й для представників інших країн. Подати заявку може випускник університету будь-якої спеціалізації, який не має досвіду роботи в інституції, органі, агентстві чи представництві ЄС більше шести тижнів. Крім цього, кандидат повинен вільно володіти англійською, німецькою чи французькою мовами [4].

«Стажування імені Роберта Шумана в Європейському парламенті». Двічі на рік ЄС пропонує п'ятимісячні оплачувані стажування у Секретаріаті Європарламенту. Конкурс насамперед розрахований на громадян ЄС, але обмежена кількість місць виділяється й для представників інших країн. Подати заявку може випускник університету, який не має досвіду роботи в інституції, органі, агентстві чи представництві ЄС більше шести тижнів. Крім цього, кандидат повинен вільно володіти англійською, німецькою чи французькою мовами. Подати заявку можна до кінця травня або до кінця жовтня [4].

«Дні кар'єри ЄС». Представництво ЄС проводить Дні кар'єри ЄС, в рамках яких можна взяти участь у панельних дискусіях із професійного розвитку, послухати тренінги з написання CV і проведення публічних презентацій, зустрітися зі співробітниками та HR-фахівцями провідних українських та європейських компаній, домовитися про стажування чи співбесіду, а також дізнатися про можливості навчання за кордоном [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Молодь URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/youth/> (дата звернення: 15.06.2023)
2. Нова Програма ЄС Еразмус+ 2021-2027 рр.: понад 28 млрд євро на підтримку мобільностей та проєктів співпраці. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення: 11.06.2023)
3. Стипендії для випускників університетів із країн Європейської політики сусідства (кампус Брюгге та кампус Натолін). URL: <https://www.coleurope.eu/admission/scholarships/scholarships-university-graduates-coming-european-neighbourhood> (дата звернення: 03.06.2023)
4. Цікаві можливості для української молоді в Європейському Союзі: добірка корисних посилань. URL: <https://theguard.city/articles/245691/mozhливosti-dlya-molodi-shidne-susidstvo-es> (дата звернення: 14.06.2023)

*Олена КРАВЧЕНКО,
Ольга ВОЛЮВАЧ,
Олена СТРЕЛЬЦОВА
Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова*

ПРО ІННОВАЦІЙНО-ЕКОЛОГІЧНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОЇ СКЛАДОВОЇ ЗДОБУВАЧІВ-ФАРМАЦЕВТІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Визнання європейської інтеграції стратегічним зовнішньополітичним пріоритетом України потребує перед вищою школою постановки нових і удосконалення існуючих науково-освітніх програм на шляху до європейського і світового освітнього простору для забезпечення високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, потреб суспільства.

На сьогоднішній день фармацевтична галузь є однією із наукоємних, високотехнологічних галузей, яка є соціально значущою, тому що забезпечує підтримку здорової нації [1, с. 86]. Одним із пріоритетів розвитку фармацевтичного ринку в нашій країні в контексті міжнародного співробітництва може бути підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств фармацевтичної

галузі не тільки за рахунок покращення якості, а й за допомогою креативного просування інноваційної продукції [1, с. 87].

Важлива роль у міжнародному науково-технічному співробітництві в фармацевтичній галузі належить саме інноваційним розробкам з відповідним економічним і соціально-екологічним ефектом. Специфікою конкуренції є те, що вона проявляється, головним чином, не у формі зниження цін, а у формі розробки і випуску нових ліків, що характеризуються високою ефективністю і безпекою як для здоров'я людини, так і навколишнього середовища. Це передусім основна задача, яка постає перед фармацевтами, що працюють не на умовах торгівлі, а за своїм першочерговим призначенням - виготовленням в аптеці екстемпоральних лікарських препаратів або на серійному потоковому фармвиробництві та напряду стикаються із екологічними наслідками, пов'язаними із забрудненням фармстоків органічними речовинами.

Особливу увагу слід звернути на поверхнево-активні речовини (ПАР), які застосовуються в хімічному аналізі, в медицині, фармації – в якості допоміжних речовин при виготовленні препаратів тощо. Так, наприклад, у фармації ПАР використовують для обробки рук персоналу аптек (декаметоксин, церигель, мило зелене, спирт мильний складний), дезінфекції аптечного посуду, приміщень, стерилізації допоміжних матеріалів: гумових пробок, ватних тампонів та ін. (рокал) [6]; у процесі виготовлення лікарських препаратів на основі бісчетвертинних амонієвих сполук або алкілпіридинієвих сполук із бактеріостатичною і бактерицидною дією [5, с. 46]; для стабілізації інших лікарських засобів [6; 7, с. 121335]. Вишукані нові застосування катіонних ПАР, таких як м'які антимікробні агенти та доставка нуклеїнових кислот, що сприяло, наприклад, одержанню надзвичайно успішних вакцин проти COVID-19 мРНК на основі сурфактантів [7, с. 121335].

На сучасному фармацевтичному ринку України доступними і вживаними є таблетовані форми та мазі Етонію на основі катіонної ПАР. Наприклад, Етоній - мазь 1%; фармакотерапевтична група: антисептичні та дезінфекційні засоби, сполуки четвертинного амонію; водні розчини *N*-цетилпіридинію хлориду (хлориду

гексадецилпіридинію), мазі на основі солей гексадецилпіридинію - Карбодерм фармацевтичної фірми “Дарниця” для лікування захворювань шкіри, що супроводжується підвищеними ороговінням тощо.

Потрапляння поверхнево-активних речовин у навколишнє середовища через недосконалість оброблення технологічних вод фармвиробництва призводить до сильного піноутворення природних водойм, а це в свою чергу порушує кисневий режим, дисбаланс якого створює несприятливі умови для процесів самоочищення води, викликає загибель живих організмів. В експериментах на тваринах учені встановили, що ПАР істотно змінюють інтенсивність окиснювально-відновних реакцій, впливають на активність ряду найважливіших ферментів, порушують білковий, вуглеводний і жировий обмін [3, с. 116]. Синтетичні ПАР після потрапляння до організму людей здатні провокувати захворювання імунної та кровоносної систем. Підтвердженням цьому є сучасні наукові дослідження Одеського медичного університету за темою “Обґрунтування прогнозу потенційної небезпеки азотовмісних ПАР для людини та навколишнього середовища і розробка їх нешкідливих рівнів вмісту у воді, водних об’єктах” [2, с.1].

Нами запропонований спосіб очистки води від катіонних поверхнево-активних речовин флотацією в присутності реагенту [3, с. 2], який відрізняється тим, що з метою зменшення кількості реагентів та скорочення тривалості процесу, як реагент використовують екологічно безпечну для людини і навколишнього середовища натрієву сіль карбоксиметилцелюлози (Na-КМЦ) в кількості 0,05-0,1 мг на 1 мг ПАР, що вилучається, а флотацію проводять при рН 8-10. Розроблений спосіб відрізняється не тільки дешевизною використаного реагенту-осаджувача Na-КМЦ, технічною простотою, але й високою ефективністю очистки (99 %), що сприяє охороні навколишнього середовища [3, с. 6]. Після процесу очистки води в ній не міститься Na-КМЦ. Важливим достоїнством запропонованого методу також є можливість обробки ПАР-вмісних технологічних розчинів фармвиробництва, які містять неорганічні електроліти. Також очищена вода може використовуватися у повторному технологічному процесі, що дає значний економічний ефект.

Таким чином, для підвищення ефективності євроінтеграційного процесу за фармакологічним напрямом фахівцям, особливо здобувачам-фармацевтам України, слід спиратись на інноваційні досягнення з розробки ліків зарубіжних вчених і активніше пропонувати свої ідеї на міжнародних заходах даного спрямування, розуміти можливі наслідки необроблених фармстоків, бути екологічно обізнаними та вміти розробляти загальнометодичні підходи для збереження довкілля від негативного впливу речовин, наявних у багатокомпонентних стоках фармвиробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Задорожнюк Н.О., Малиш І.О., Мінеєва Я.Д. Специфіка маркетингу фармацевтичної галузі // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. – 2020. – Вип. 1(13). – С. 86-91. DOI: 10/31339/2313-8114-2020-1(13)-86-91.
2. Науково-дослідна робота “Обґрунтування прогнозу потенційної небезпеки азотовмісних ПАР для людини та навколишнього середовища і розробка їх нешкідливих рівнів вмісту у воді, водних об’єктах” (номер держреєстрації в УкрІНТЕІ - 0121U113997).
3. Патент України на корисну модель №58285. Метод очистки води від катіонних поверхнево-активних речовин / Стрельцова О.О., Волювач О.В та ін. Опубл.: 11.04.11., Бюл. №7, 2011.
4. Швець В.І., Тимофійчук І.Р., Семененко С.Б., Швець Н.В. Вплив поверхнево-активних речовин на організм людини // Клінічна та експериментальна патологія. – 2017. – Т. 16, № 2(60). – с. 115-119.
5. Bhupinder Singh Sekhon. Surfactants: Pharmaceutical and Medicinal Aspects // Journal of Pharmaceutical Technology, Research and Management. – 2013. –Vol. 1. – P. 43-68. DOI: 10.15415/jptrm.2013.11004
6. <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/2475/detergenti>
7. Rui A. Gonçalves et al. Cationic surfactants: A review // Journal of Molecular Liquids. Vol. 375, 1 April 2023, P. 121335. DOI: 10.1016/j.molliq.2023.121335/

Галина КРИШТАЛЬ
Еліна ВАСИЛЬКОНОВА
Міжрегіональна Академія
управління персоналом
Євген ПАНІН
Благодійна організація «БО
«БЛАГО ЛАЙФ»

ШЛЯХИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ЗАПОРУКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Співробітництво України та Європейського Союзу має великий потенціал для забезпечення економічного розвитку країни. Нижче наведено кілька шляхів, які можуть виступати запорукою цього розвитку:

1. Розвиток малих і середніх підприємств (МСП): Україна може отримати підтримку Європейського Союзу для розвитку МСП, яка є основою економіки країни. Шляхом надання фінансових ресурсів, консультаційної підтримки та навчання підприємців Європейський Союз може сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню продуктивності та розвитку інноваційних підприємств.

2. Енергетична співпраця: Україна має значний потенціал у сфері виробництва та транзиту енергії. Співробітництво з Європейським Союзом може сприяти модернізації енергетичної інфраструктури, розвитку відновлюваних джерел енергії та покращенню енергоефективності. Це сприятиме забезпеченню стабільного постачання енергії та зменшенню впливу від імпорту.

3. Розвиток сільського господарства: Україна має потенціал стати виробництвом виробників сільськогосподарської продукції для Європейського Союзу. Співпраця може включати обмін досвідом у галузі сільського господарства, підтримку розвитку сільських територій, підвищення якості продукції та стимулювання екологічної сільськогосподарської практики.

4. Розвиток туризму: Україна має значний туристичний потенціал, а співпраця з Європейським Союзом може сприяти розвитку туристичної інфраструктури, покращенню послуг та просуванню туристичного бренду України. Це допоможе залучити більше іноземних туристів, створити нові робочі місця та сприяти розвитку регіонів.

5. Науково-технічне співробітництво: Україна має висококваліфікованих науковців та дослідників. Співпраця з Європейським Союзом може включати обмін науковими знаннями, спільні дослідницькі проекти та технологічний трансфер. Це сприятиме інноваційному розвитку, створенню нових робочих місць та залученню інвестицій у науковий сектор.

6. Кадрова мобільність: Співробітництво з Європейським Союзом може сприяти обміну студентами, викладачами та науковцями між університетами та науковими установами. Це сприятиме залученню нових знань та практик, розвитку освіти та наукових досліджень, а також зміцненню зв'язків між українськими та європейськими установами.

7. Захист прав інтелектуальної власності: Встановлення ефективної системи захисту прав інтелектуальної власності є аспектом економічного розвитку. Співпраця з Європейським Союзом може допомогти Україні покращити законодавство, боротися з порушеннями прав інтелектуальної власності та сприяти інноваційному розвитку.

Загалом, співробітництво між Україною та Європейським Союзом, яке було описано вище, має великий потенціал для забезпечення стійкого економічного розвитку країни. Продовження співпраці та успішна реалізація цих шляхів співробітництва можуть сприяти зміцненню економічних зв'язків, підвищенню конкурентоспроможності України та покращенню якості життя громадян.

Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом сприятиме збільшенню торговельних обсягів, розширенню експорту для українських ринків підприємств та стимулюванню економічного зростання. Це відкриває нові можливості для українських підприємців та сприяє їх конкурентоспроможності.

Фінансова підтримка, надана Європейським Союзом, є важливою складовою успішного економічного розвитку України. Ці витрати можуть бути спрямовані на реформування економіки, розвиток інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності підприємств та стимулювання інноваційних проектів. Це допоможе залучити іноземні інвестиції та підвищити зростання економіки.

Технологічний обмін між Україною та Європейським Союзом відкриває нові

можливості для українських підприємств та галузей. Впровадження новітніх технологій та інновацій допоможе збільшити продуктивність, підвищити якість товарів і послуг, а також підвищити конкурентоспроможність на світовому ринку.

Розвиток людського капіталу через співпрацю з Європейським Союзом є ключовим чинником успішного економічного розвитку. Програми підвищення кваліфікації робочої сили, обміну студентами та викладачами, наукова співпраця допоможе підготувати висококваліфіковані кадри, які будуть відповідати вимогам сучасного ринку праці.

Впровадження європейських стандартів є числом елементів співробітництва між Україною та Європейським Союзом. Приведення національного законодавства та економічних норм до європейських стандартів сприятиме залученню іноземних інвестицій, спрощенню бізнес-процедур та підвищенню довіри іноземних партнерів. Це створити сприятливі умови для розвитку бізнесу та залучення нових можливостей.

Успішне співробітництво між Україною та Європейським Союзом вимагає впровадження цілісної стратегії та активної реалізації спільних проектів. Ці шляхи співпраці мають потенціал підтримати стійкий економічний розвиток України, сприяти зміцненню економічних зв'язків з Європейським Союзом та покращенню якості життя громадян.

Карина КУЦОВА
ННЦ «Інститут ґрунтознавства
та агрохімії
імені О.Н. Соколовського»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ В ГАЛУЗІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ НАУК

Вступ. Розвиток взаємовідносин України з Європейським Союзом (ЄС) та його державами-учасницями лежить в основі зовнішньополітичного курсу країни. Європейське співробітництво з Україною в галузі сільськогосподарських наук є актуальним напрямом розвитку сільськогосподарського сектору та підвищує його

економічну конкурентоспроможність на міжнародному рівні. Україна має глибокі та багаті зв'язки з європейськими країнами [1- 3], і, з часом, співпраця в галузі сільського господарства стає значущим інструментом укріплення економічного, наукового та технічного партнерства з країнами ЄС.

На сучасному етапі економічного розвитку агропромисловий сектор України є однією з найважливіших ланок ринкової економіки, тому основним напрямом має бути розвиток в умовах високої енергетичної забезпеченості, вдосконалення агротехнічних прийомів та екологізації виробництва на основі використання сучасних енерго- та природозберігаючих технологій, методів і способів меліорації та хімізації.

Метою дослідження є пошук актуальних напрямів інтеграції українських фахівців сільськогосподарського профілю в європейські дослідницькі мережі та інноваційного вектору дослідницького співробітництва між Україною та ЄС у сфері сільськогосподарського виробництва.

Результати досліджень. Європейське співробітництво з Україною в галузі сільського господарства має значний потенціал для розвитку, підвищення продуктивності та стійкості сучасного агровиробництва. Основними ініціативами та програмами, які сприяють такому співробітництву, є наступні:

1. Спільна сільськогосподарська політика (Common Agricultural Policy, CAP), яка надає можливості для співпраці в галузі землеробства та включає програми підтримки, фінансування та ініціативи, які сприяють розвитку сільського господарства, стимулюють сталий розвиток та інновації.

2. Програма "Horizon Europe", яка є частиною довгострокової багаторічної фінансової програми (MFF) ЄС протягом семирічного періоду (2021-2027), яка фінансує науково-дослідні проекти в різних галузях, включаючи сільське господарство та є наступницею "Горизонту 2020" та продовжує сприяти науковим дослідженням та інноваціям. Україна може брати участь у конкурсних відборах та отримувати фінансову підтримку для досліджень, розробки і впровадження інноваційних підходів у землеробстві.

3. Програма "Erasmus+", яка сприяє мобільності студентів, викладачів та

науковців між університетами та науковими установами Європи. Українські студенти та науковці з різних галузей, й також сільського господарства можуть отримати стипендії для навчання, досліджень та обміну досвідом у європейських університетах.

4. Мережа Європейських інноваційних партнерств (EIP): EIP з сільського господарства та біоресурсів є механізмом співробітництва між учасниками, який об'єднує науковців, фермерів, підприємців та інших зацікавлених сторін з метою спільного розв'язання проблем та впровадження інновацій у сільському господарстві. Українські дослідники та науковці можуть долучатися до мереж співробітництва та спільно розробляти і впроваджувати інноваційні рішення з європейськими партнерами.

5. Європейсько-Український інноваційний міст "Агрохаб", який сприяє співпраці між українськими та європейськими партнерами у галузі аграрних інновацій, надає підтримку у створенні та розвитку стартапів, організовує конференції та навчальні заходи для підприємців та науковців з області сільського господарства. Таким чином, існує платформа для розробки інноваційних рішень екологічно ошадливого спрямування для аграрного бізнесу, залучення новітніх європейських практик для агропромислової сфери України.

Перелічені ініціативи та програми сприяють обміну знаннями, технологічному трансферу, підтримці в адаптації законодавства до норм та стандартів ЄС, включаючи надання технічної допомоги, розвитку наукових досліджень та впровадженню інновацій у сільське господарство України. Участь у таких ініціативах та програмах сприяють створенню партнерських зв'язків між українськими та європейськими науковцями, дослідницькими установами та підприємствами з метою спільного розвитку, покращення ефективності, сталості та конкурентоспроможності агропромислової сфери, включаючи участь у внутрішньому ринку ЄС. Ці можливості можна віднести до плану дій до подальших перспектив у співробітництві з ЄС та економічно- правової інтеграції України в європейський науковий простір.

Підсумовуючи, можна зазначити, що для вирішення нагальних проблем у

науково-дослідних установах, на фермерських господарствах та загалом у аграрному секторі через призму інтеграційноправових процесів аграрно-промислового комплексу (АПК), постають актуальними питання з розширення участі України у роботі сільськогосподарських міжнародних організацій. Пріоритетним напрямом розвитку АПК наразі залишається інноваційний напрям перетворень за рахунок упровадження нових технологічних рішень та обладнання.

При виконанні спільних наукових проєктів, стажуванні та інтеграції в міжнародні дослідницькі програми, українські науковці мають можливість доступу до сучасних лабораторій, обладнання та експертних знань за кордоном, що стимулює розвиток наукового потенціалу в Україні. Завдяки цьому співробітництву вітчизняні дослідження в галузі сільського господарства стають більш орієнтованими на інновації та відповідають вимогам сучасного ринку. Крім того, спільні наукові проєкти сприяють формуванню мережі експертів, які спільно працюють над розв'язанням сучасних важливих проблем агровиробництва, таких як боротьба зі шкідниками, підвищення резистентності рослин до хвороб, підвищення врожайності сільськогосподарських культур, зниження негативного впливу зовнішніх факторів (кліматичних умов, ведення військових дій, тощо).

Таким чином, Україна має великий потенціал для розвитку сільського господарства, а співробітництво з Європейським Союзом створює додаткову можливість для впровадження новітніх технологій та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського сектора.

Висновок. Незважаючи на складні економічні умови, що склалися останнім часом в Україні, співробітництво з іншими країнами в галузі науки, сільського господарства та інноваційного розвитку може забезпечити Україні доступ до нових ресурсів, знань та технологій, сприяючи відновленню та розвитку сільського господарства.

Загалом, співробітництво з європейськими країнами в галузі науки та сільського господарства відкриває нові горизонти для розвитку інноваційного та сталого сільськогосподарського сектору. Це спільна мета, досягнення якої вимагає активної взаємодії, обміну знаннями та ресурсами між українськими та

європейськими науковцями. Результати цього співробітництва сприятимуть створенню стабільного та ефективного сільськогосподарського виробництва в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України. Про прийняття Статуту Продовольчої та сільськогосподарської організації Організації Об'єднаних Націй від 25 листопада 2003 р. № 1334-IV. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1334-15#Text>.

2. Закон України. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16. 09. 2014 р. № 1678-VII. Глава 17 "Сільське господарство та розвиток сільських територій" Розділу V "Економічне та галузеве співробітництво. [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/para2469#n2469.

3. Меморандум про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії від 18.10.2006 р. № 994_776. [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_776#Text.

*Анастасія МОВЧАН,
Віталій ШЕВЧЕНКО*
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СФЕРІ НАУКИ І ТЕХНІКИ

Україна належить до держав із високим науко-технічним потенціалом. Водночас варто зазначити, що подальший розвиток науково-технічного потенціалу значною мірою залежатиме від політики держави, фінансових коштів, які виділятимуться в бюджеті держави на науку. Сприятимуть зростанню наукових кадрів і соціальні заходи щодо підтримки наукових працівників, омолодження їх вікового складу.

Україна стала першою державою серед країн, що входили до складу колишнього СРСР, яка уклала угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом (УПС). У цій угоді було законодавчо визначено механізм співробітництва між двома сторонами. Вона була підписана 16 червня 1994 року у Люксембурзі та 10 листопада 1994 року затверджено Верховною Радою України. Угода набула чинності 1 березня 1998 року, після її затвердження всіма державами-членами Європейського Союзу [3,с.72]. Метою співробітництва України з ЄС у сфері науки і техніки є заохочення наукових досліджень та технологічного розвитку, включаючи спільну науково-дослідницьку діяльність, навчання та переміщення науковців. УПС також передбачає забезпечення належного доступу до відповідних програм на основі ефективного захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності [1,5].

Посилення рівня партнерства України та ЄС відбулося після ухвалення нових нормативно-правових документів як на міжнародному рівні, так і в Україні. Так, у грудні 1999 року було затверджено загальну стратегію ЄС щодо України. У вересні 2000 року Указом Президента України було затверджено «Програму інтеграції України до Європейського Союзу» (Програма) [4]. Серед головних тематичних напрямків Програми – інформаційне суспільство («суспільство знань»), інтелектуальні матеріали та нові процеси виробництва, сталий розвиток і глобальні зміни, громадяни та управління в європейському суспільстві та ін. Для України на даний момент найвищим пріоритетом є відкриття Інноваційного центру для забезпечення ширшого співробітництва з ЄС у науково-технологічній сфері та сфері передачі технологій. Україна планує у рамках науково-дослідницьких програм впровадження нових механізмів, що передбачає і здійснення спільних дослідницьких проектів на паритетних умовах. Політика ЄС у сфері науки і технологій щодо співпраці з третіми країнами, в тому числі з Україною, зазнала значних змін: створено рівноправні умови країнам – учасникам, країнам – кандидатам та третім країнам для участі у програмі, припинено практику застосування окремих умов та оголошення специфічних проектів для третіх країн. Стосунки між Україною та ЄС у сфері дослідництва продовжують динамічно

поглиблюватися [1, с.7].

Однак для підтримки визначальних складових інноваційного розвитку необхідно вжити всіх необхідних заходів для збереження кадрового потенціалу науково-технічної сфери, заохочення молоді до участі в науковій та науково-технічній діяльності, зокрема, шляхом поповнення наукових організацій фахівцями які відповідають сучасності рівня знань [2, с.10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусєва П.Т. Курс лекцій з дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес» URL: <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/4e70fd3ee45ec07d58136e449c6650d3.pdf> (дата звернення: 10.06.2023)
2. Мартынец Л.А. Высшее образование и Болонский процесс: учебно-методическое пособие. Донецк, 2013. 188 с.
3. Осадча Н.В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського союзу (ЄС). *Економічний вісник Донбасу* .№ 3 (25). 2011. С.71-81.
4. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу. Указ Президента України від 14.09.2000 р. № 1072/2000. *Офіційний вісник України*. 2000. № 39.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL:: <http://www.minjust.gov.ua/section/488>. (дата звернення: 14.06.2023)

Ольга НЕГРІЙ
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ГЕНЕЗИС І СУЧАСНИЙ СТАН НАДАННЯ ПОСЛУГИ РАНЬОГО ВТРУЧАННЯ ДІТЯМ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС В УМОВАХ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ ТА ПЕРЕМІЩЕННЯ

У надзвичайно складних умовах сьогодення для українців, в умовах правового режиму воєнного стану, продовжується робота щодо надання послуги

раннього втручання для сімей з дітьми раннього віку, які мають порушення розвитку або в яких існує ризик появи таких порушень. Саме тому допомогти дитині раннього віку з порушенням розвитку або з ризиком виникнення таких порушень, адаптуватися й поліпшити якість життя всієї сім'ї – це основне завдання фахівців як в Україні та і у всьому цивілізованому світі.

На основі аналізу сучасних наукових розвідок виокремлюємо такі основні підходи до розгляду досліджуваного феномену:

Раннє втручання – це всі можливі заходи, орієнтовані на розвиток дитини, а також на супровід батьків, які здійснюються безпосередньо і негайно після визначення стану та рівня розвитку дитини (Європейська асоціація раннього втручання «Eurllyaid»).

Раннє втручання – система скоординованих послуг, які допомагають дітям із затримкою в розвитку або інвалідністю та сприяють зростанню і розвитку дитини відповідно до її віку і підтримують сім'ї в критичні ранні роки (Overview of Early Intervention) [8].

Система раннього втручання – система заходів, спрямованих на розвиток дітей раннього віку (від народження до 4 років) з фізичними, сенсорними, психічними, інтелектуальними порушеннями розвитку або ризиком виникнення таких порушень та орієнтованих на підтримку батьків чи законних представників таких дітей (Проект «Розвиток раннього втручання в Україні», ЮНІСЕФ, НАІУ, БФ «Інститут раннього втручання»).

Проаналізувавши вище зазначені дані, в своєму науковому дослідженні ми виділяємо, що раннє втручання – це в першу чергу система комплексної, міждисциплінарної, сімейно-орієнтованої допомоги дітям від народження до 3 років з порушеннями розвитку чи ризиком їх появи, спрямована на розвиток дитини і нормалізацію життя її сім'ї, умовах гуманітарної кризи та переміщення.

Раннє втручання, з огляду провідних міжнародних організацій, таких як ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, ВООЗ, профільні комітети ООН і Ради Європи, належить до забезпечення права наймолодших дітей (0 – 3 роки) та їхніх сімей на отримання такої підтримки і допомоги, якої вони потребують. Як правило, ця підтримка ґрунтується на мультипрофесійному алгоритмі, який поєднує медичний, освітній,

психологічний і соціальний компоненти та надається дітям від 0 до 3 років, включаючи дітей групи ризику, дітей з порушеннями розвитку, дітей з інвалідністю, та їхнім родинам.

Важливим для нашого наукового дослідження є контекст гуманітарна криза та обставини вимушеного переміщення для дітей раннього віку та сімей.

Гуманітарні або складні обставини – це умови, що загрожують здоров'ю, безпеці або благополуччю великої групи людей, як от громади, які зіткнулися зі стихійними лихами, конфліктами та складними політичними надзвичайними ситуаціями. Вони можуть включати біженців, вимушене переміщення осіб, конфліктні/постконфліктні стани, сільські та недостатньо облаштовані райони, де стрес підвищений. Діти, які живуть у таких гуманітарних умовах, піддаються більшому ризику впливу різних вразливостей, у тому числі мають ознаки психологічних розладів або проблем з поведінкою.

Насамперед потрібно чітко окреслити, які ризики можуть мати діти раннього віку та батьки/опікуни, при умовах гуманітарної кризи та переміщення внаслідок надзвичайних ситуацій.

Довгострокові ризики для дітей раннього віку:

- поганий стан здоров'я – примусове переміщення внаслідок конфліктів призводить до збільшення дитячої смертності та травматизму, головним чином, через підвищену вразливість до інфекційних захворювань в антисанітарних умови життя;
- зростає ризик продовольчої незахищеності та недоїдання;
- негативний вплив на подальший розвиток – у дітей, які пережили травму, пов'язану з конфліктом, часто спостерігається низька успішність та порушення пам'яті;
- насильство – діти, особливо дівчатка, піддаються підвищеному ризику сексуального насильства.

Ризики для батьків/опікунів: батьки-біженці та шукачі притулку більш схильні до розвитку симптомів, пов'язаних зі стресом, а проблеми з ментальним здоров'ям можуть підривати їхні батьківські навички, стосунки між батьками та дітьми (Sangalang. 2017, Van Ee, 2016); часто змушені залишати свою систему

соціальної підтримки, що викликає почуття самотності та ізоляції (Stewart, 2015).

Проблема вимушеної міграції та/або переміщення населення і в XXI столітті залишається найгострішою та досягла глобальної позначки. Події останніх років у країнах насамперед Близького Сходу, країнах членів ЄС, Африки, Білорусії, України демонструють вразливість не тільки прав людини, а й самої людини. Однією з найбільш уразливих груп населення у світі є біженці та ВПО, які мають дітей раннього віку, та часто піддаються порушенням прав людини. Вся структура міжнародного захисту біженців та ВПО ґрунтується на концепціях прав людини, а права людини у сучасному світі стали одним з найбільш пріоритетних об'єктів міжнародно-правового регулювання, що трансформувались з морально-політичного явища у найважливішу частину всього міжнародно-правового процесу.

Управління Верховного комісара ООН у справах біженців підрахувало, що кількість вимушених мігрантів у всьому світі досягла найвищої позначки з часів Другої світової війни – 59,5 млн осіб, а серед них – 38,2 млн ВПО (2014 р.), а уже на кінець 2015 р., за даними Моніторингового центру внутрішнього переміщення, кількість ВПО зростає до 40,8 млн осіб, що вдвічі перевищує кількість біженців [5].

Європейською асоціацією раннього втручання визначено, що найбільш ефективним в допомозі розвитку дітей раннього віку в умовах гуманітарної кризи та переміщення є підхід, який базується на таких принципах: сімейно-центрованість і орієнтованість на особливості кожної дитини та її сім'ї; холістичність (охоплює всі аспекти життя і розвитку дитини); розвиток дитини в природному середовищі (забезпечується в умовах, які формують повсякденний контекст життя дитини і сім'ї та в яких відбувається щоденний

досвід і контакти з близькими людьми).

Послуги раннього втручання в Україні ґрунтуються на світових здобутках, тому важливо першочергово зазначити ключові аспекти системи раннього втручання в країнах ЄС та світі, при цьому особливо важливо враховувати фактор гуманітарної кризи та переміщення населення, що відбувається внаслідок виникнення надзвичайних ситуацій. Різні країни мають різні передумови, історію формування та розвитку, особливості національних систем раннього втручання.

Послуга раннього втручання сформувалася еволюційно у відповідь на виклики, пов'язані з ризиками щодо розвитку та здоров'я дітей, а в перспективі – дорослого населення країни. А отже, на сьогодні не лише в міжнародній, але й у національній практиці надання цієї послуги набуває особливого розвитку. Саме послуга раннього втручання розглядається не лише як невід'ємна частина континууму соціальних послуг, але як необхідна стартова платформа та запорука успіху соціалізації загалом [7].

Уряд Великої Британії, «Wellcome Trust» та Національний інститут досліджень в галузі охорони здоров'я (NIHR) Великої Британії створили грантову програму «Дослідження здоров'я під час гуманітарних криз» (R2HC). Головною метою програми є поліпшення охорони громадського здоров'я в умовах гуманітарних криз. R2HC має на меті покращити результати охорони здоров'я шляхом зміцнення бази даних для проведення громадських медичних заходів в умовах гуманітарних криз. Сфера застосування цієї програми охоплює будь-які дослідження, які будуть зміцнювати базу доказів навколо втручань громадського здоров'я та, таким чином, призвести до більш ефективного втручання громадського здоров'я в гуманітарні кризи [1].

Важливим для нас є досвід інклюзії в Ізраїлі, якому вже понад 30 років. Насамперед в Ізраїлі йдеться не про інклюзію загалом, а про вибір одного з її видів під потреби конкретної дитини. Починається все з програм ранньої діагностики та інтервенції «From prevention to inclusion» («Від запобігання – до інклюзії»). Експерти вважають, що основна увага має бути зосереджена на допомозі в ранньому дитинстві та дошкільнятам, щоб підготувати їх до масової школи. Навіть ті діагнози, які важко діагностувати з народження однозначно (наприклад, аутизм), за допомогою аналізів намагаються «вхопити» до 1–2 років. Таким дітям радять корекційні ясла, а з 3 років – дитсадок.

Також в Ізраїлі діють інклюзивні центри для учнів від 0 до 21 року. Через додаткові заняття частина дітей з особливими освітніми потребами завершує середню школу не в 17 років, а у 21, причому це не залежить від рівня інтелекту. Центри напівкомерційні, але 40% коштів на їх утримання йдуть з держбюджету. Тут працюють фахівці та спеціально навчені волонтери. У деяких центрах усе

скомпоновано: проєкт з ранньої діагностики, інклюзивні ясла, дитсадок, школа, коледж, а також ресторан, кафе, перукарня, спортзал, де працюють винятково люди з інвалідністю [4].

Важливо наголосити, що розвиток системи Раннього втручання в Німеччині почався у 1970-х роках, при цьому робота, побудована на взаємодії між спеціалістами-медиками та психологами, отримала назву «тандем-партнерство». Цей принцип активно використовується донині. Починаючи з 1974 року, після внесення поправок до Федерального закону про соціальні послуги, було закладено нормативно-правову базу для створення центрів Раннього втручання, що призвело до появи більш як 1000 центрів раннього втручання по всій Німеччині і, що особливо важливо, також і в сільських районах. В даний час ці центри пропонують сімейно-центровані міждисциплінарні послуги, які надаються в природному середовищі розвитку дитини і спрямовані на створення оптимальних умов пвраховуючи можливість гуманітарних криз або переміщення для розвитку і навчання дитини раннього віку та її включення в життя місцевої громади.

Система Раннього втручання в Португалії цікава тим, що в цій країні з досить обмеженими ресурсами та спеціалістами за порівняно короткий час вдалося досягти значних результатів не тільки на рівні окремих проєктів і пілотних моделей, але і на національному рівні. До 1980-х років дітьми з порушеннями розвитку в ранньому та дошкільному віці займалися переважно два міністерства: Міністерство охорони здоров'я і Міністерство соціального захисту. В цей час вже існувало чимало програм для дітей з порушеннями розвитку, які відрізнялися одна від одної за багатьма параметрами: теоретичною базою, цільовими групами, методами і завданнями, рівнем залучення сімей та інтенсивністю і якістю послуг. Але вже у 1990-х роках у Португалії був здійснений перехід від традиційної медичної моделі до нової парадигми Раннього втручання. Поштовхом до цього послужила плідна співпраця з північноамериканськими та британськими спеціалістами з раннього втручання, що привело до успішної розробки і реалізації двох проєктів раннього втручання – у Коїмбрі та Лісабоні [2, с. 37].

Отже, надзвичайні події в Україні йдуть вслід гуманітарним та багатомісним кризам в Афганістані, Гаїті, Мадагаскарі, Ливані, Палестині,

Венесуелі, Ефіопії, Сирії, Йемені та безлічі інших країн в усьому світі, тому враховуючи досвід зазначених країн головними завданнями гуманітарного реагування у 2023 році в Україні стануть збереження життя людей, забезпечення доступу до основних послуг і соціально-правового захисту шляхом надання допомоги в усіх можливих формах. Діяльність у всіх секторах буде спрямовано на досягнення двох найважливіших стратегічних цілей: надання своєчасної життєво необхідної багатосекторальної допомоги переміщеним особам, непереміщеним людям і людям, які повернулися до місць постійного проживання, забезпечуючи їхню безпеку й гідність, із дотриманням гуманітарних принципів; забезпечення доступу до основних послуг переміщеним особам, непереміщеним людям і людям, які повернулися до місць постійного проживання [6].

Підтверджено, що набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС породжує як можливості для налагодження тісної взаємодії між органами захисту прав дітей, так і виклики, пов'язані з вірогідністю інтеграції українських дітей у суспільство приймаючих країн та не повернення до України. Такий фактор спонукає до перегляду та модернізації існуючої системи забезпечення системи раннього втручання та захисту прав дітей в Україні з використанням потужної допомоги та досвіду держав-членів ЄС. Орієнтиром у таких змінах може бути Рекомендація Ради ЄС від 9 червня 2022 щодо Стратегії ЄС стосовно прав дитини з особливим акцентом на захист прав дітей у кризових або надзвичайних ситуаціях. Зазначені рекомендації були розроблені у відповідь на російську агресію та сприяють співпраці України з країнами ЄС щодо захисту українських дітей від вербування до збройних сил, торгівлі людьми, незаконного усиновлення, сексуальної експлуатації та розлуки з їх родинами, з наголосом на те, що кожна дитина в Європі та в усьому світі має користуватися однаковими правами та жити без будь-якої дискримінації та залякування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грантова програма «Дослідження здоров'я під час гуманітарних криз». [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://kam.gov.ua/ua/povidomlenja/pg/80618756178651_p18/print/page/

2. Закон Формування політики раннього втручання : тренінговий Модуль. Л. Ю. Байда, Є. Б. Павлова, О. Л. Іванова, Г. В. Кукуруза. – К., 2017. – 62 с.

3. Законодавство щодо впровадження системи раннього втручання в Україні, 2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://rvua.com.ua/laws/zakonodavstvo-shchodo-vprovadzhennya-sistemi-rannogo-vtruchannya-v-ukraini-61>

4. Інклюзія не може бути однаковою для всіх: досвід Ізраїлю. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naiu.org.ua/inklyuziya-ne-mozhe-buty-odnakovoyu-dlya-vsih-dosvid-izrayilyu/>

5. Українські мігранти підіймають економіку Європи. Що буде з Україною без них? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/10/695807/>

6. План гуманітарного реагування Україна. Цикл гуманітарних програм 2023, видано у лютому 2023. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2023/02/Ukraine-Humanitarian-Response-Plan-February-2023-UK.pdf>

7. Як у них і як у нас? Закордонні приклади системи раннього втручання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/yak-u-nyh-i-yak-u-nas-zakordonni-pryklady-systemy-rannogo-vtruchannya/>

8. Overview of Early Intervention. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.parentcenterhub.org/repository/ei-overview/>

Владислав ПЮРКО

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького;
Мелітопольська гімназія №22
Мелітопольської міської ради
Запорізької області

ЕСТОНСЬКИЙ ДОСВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ

В умовах значного погіршення здоров'я нації особливої актуальності набувають питання оптимізації професійної підготовки фахівців із фізичної терапії, професійна діяльність яких спрямована на оздоровлення та підвищення якості

життя населення [1, с. 1]. Фахівець з фізичної терапії займається лікуванням функціональних, перш за все рухових, порушень і використовує для цього фізичні вправи, мануальну терапію, масаж і дію різних природних чинників (тепла, світла, високих частот, ультразвука, води тощо) [2, с. 59]. В зв'язку з цим, в післявоєнний період в Україні найбільшим попитом будуть користуватися саме фахівці цієї галузі.

Відповідно до закону України «Про вищу освіту» професійна підготовка фахівців з фізичної терапії та ерготерапії в більшості закладів вищої освіти складається з трьох рівнів: перший (бакалаврський) – ступінь вищої освіти «Бакалавр» з терміном навчання 3 роки і 10 місяців з обсягом програми 180-240 кредитів ЄKTS; другий (магістерський) – ступінь вищої освіти «Магістр» з терміном навчання 1 рік 6 місяців здобувається за освітньо-професійною або освітньо-науковою програмами, обсяг яких становить 120 кредитів ЄKTS; третій (освітньо-науковий) – нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки включає 30-60 кредитів ЄKTS.

Як свідчить досвід Естонії, навчання фізіотерапії в цій країні базується на академічній та клінічній освіті. Вимоги до навчальної програми р фізіотерапії затверджуються Естонський професійним стандартом для фізіотерапевтів (*European Physiotherapy Benchmark Statement*), сформованим на базі державного розпорядження для терапевтів. Підготовка таких фахівців здійснюється в Тартуському університеті та Тартуській вищій школі охорони здоров'я [3, с. 8].

В університеті Тарту підготовка фізіотерапевтів розпочалась з 1990 року, а з 2002/2003 навчального року освітній процес проводиться відповідно до системи 3+2. Об'єм трирічного навчання з отриманням ступеня бакалавра включає 120 кредитів ECTS та номінальну тривалість навчальної програми, яка становить 3 роки [4, с. 6].

Навчання із здобуттям ступеня бакалавра надає здобувачам вищої освіти різноманітні масштабні знання про структуру та функції людського тіла, закони адаптації, рухової та фізичної активності, створює цілісне уявлення про роль фізіотерапевта та фізіотерапії, їх значення в соціальній системі та системі охорони

здоров'я; надає студентам необхідні теоретичні знання та практичні навички відповідно до вимог кваліфікаційного стандарту фізіотерапевта III ступеня, згідно з професійними вимогами; гарантує достатню підготовку для продовження навчання в магістратурі за спеціальністю «фізіотерапія» або за будь-якою близькою спеціальністю.

Обсяг дворічного навчання з отриманням ступеня магістра включає 80 кредитів ECTS та номінальну тривалість навчальної програми, що дорівнює 2 рокам. Навчання в магістратурі дає необхідні теоретичні знання та універсальні професійні навички відповідно до вимог кваліфікаційного стандарту фізіотерапевта IV та V ступеня, згідно з професійними вимогами; гарантує можливість спеціалізації у галузі дитячої фізіотерапії, фізіотерапії для дорослих, геріатричної (вікової) фізіотерапії або у спортивній фізіотерапії; поглиблює здатність застосовувати науковий аналіз професійних проблем; дає перший досвід науково-дослідної роботи та можливість підготувати студентів до продовження навчання та докторських досліджень.

Вимоги до кваліфікації для фізіотерапевтів затверджуються в стандарті кваліфікації за професією «Фізіотерапевт III, IV, V ступінь».

Для отримання кваліфікації «фізіотерапевт III ступеня» здобувач повинен мати або вищу спеціальну освіту, або ця кваліфікація може бути отримана на основі середньої спеціальної медичної освіти з досвідом роботи у галузі реабілітаційного лікування принаймні 10 років, або на основі вищої освіти з медичної або фізичної культури з досвідом роботи в галузі реабілітаційного лікування принаймні 8 років.

Передумовами для отримання професійної категорії «фізіотерапевт IV ступеня» є або закінчення магістратури за спеціальністю та досвід у галузі фізіотерапії протягом принаймні 3 років, або наявність професійної кваліфікації III ступеня з подальшим підвищенням кваліфікації, просунута підготовка в спеціальності, щонайменше 8-річний досвід роботи в галузі фізіотерапії, а також публікації принаймні однієї статті в журналі за спеціальністю.

Передумовами для отримання професійних категорії «фізіотерапевт V ступеня» є наявність професійної кваліфікації ступеня IV з подальшим підвищенням кваліфікації в спеціальності, щонайменше 10 років досвіду роботи в

галузі фізіотерапії, а також публікація принаймні двох статей в журналі за спеціальністю.

Починаючи з 1999 року, Інститут спортивної біології та фізіотерапії університету Тарту проводить додаткову підготовку - курси вдосконалення фізіотерапевтів, які спрямовані, насамперед, на тих, хто працює в галузі фізіотерапії, але не проходив відповідної підготовки.

У вищій школі охорони здоров'я Тарту фізіотерапевтів почали готувати в 2001 році. Навчання триває 3 роки. Впродовж першого навчального року вивчаються такі предмети: анатомія, фізіологія, біохімія, біомеханіка, основи реабілітаційного лікування та фізіотерапії тощо. На другому році навчання опановують різні захворювання, зокрема початок їх реабілітаційного лікування, тому семінари починаються в лікарнях. На третьому курсі вивчаються альтернативна комунікація, терапія активності, неврології тощо, а також тривають семінари в клініках. Навчання за спеціальністю «фізіотерапія» закінчується захистом дипломної роботи.

Загальні компетентності фізіотерапевта в Естонії включають знання з безпеки праці (основні правила безпеки праці, гігієна праці, перша допомога); навички спілкуватися, підтримувати клієнтів, проявляти організаційну поведінку; вміння працювати в команді, проявляти лідерські якості; наявність мовленнєвих навичок (знання мов); вміння користуватися комп'ютером, оформлювати документи та працювати з ними; навички з економічної діяльності; інформацію з юриспруденції (юридичні дії Республіки Естонія, що стосуються професійної діяльності, міжнародних юридичних актів).

Основні навички та знання фізіотерапевта в Естонії включають: доклінічну сферу (анатомія та фізіологія людини, біомеханіка, кінезіологія, ергономіка, соціологія, народний та медичний спорт, патологія, організація системи охорони здоров'я); фізіотерапевтичну сферу (спеціальна термінологія, терапевтичні вправи, масаж, лікування фізіотерапією, фізіотерапевтичне обстеження й оцінка, неврологічна фізіотерапія, фізіотерапія скелетної системи, фізіотерапія внутрішніх захворювань, фізіотерапії дитячих захворювань, геріатрична (вікова) фізіотерапія, фізіотерапевтичні заходи для вагітних жінок, спортивна фізіотерапія, фізіотерапія

праці, професійна етика, адаптація та використання допоміжних засобів, фізичне виховання та спорт для людей з особливими потребами, фізіотерапевтичне консультування); клінічну сферу (травматологія та ортопедія, неврологія, внутрішні захворювання, дитячі захворювання, геріатрія, психіатрія, перша допомога).

Серед додаткових навичок фізіотерапевтів в Естонії можна виділити працетерапію, ручну терапію, гідротерапію, терапію за допомогою тварин, а також знання про виробництво допоміжних засобів, що сприяють збереженню та відновленню здоров'я. В Естонії передбачається, що фізіотерапевт має такі здібності та якості: аналітичні здібності та здатність співпрацювати, незалежність прийнятті рішень і відданість роботі, надійність, співчутливість, заслуговує на довіру, товариськість, здатність адаптуватися.

Отже, в результаті проведеного узагальненого дослідження доведено, що фахівці з фізичної терапії є провідними спеціалістами з відновлення, корекції та підтримки рухових функцій, від яких залежить здоров'я та фізичний стан людей, які проходять реабілітаційні заходи. Успішне вирішення завдань професійної взаємодії з пацієнтом вимагає від фізичного терапевта розвинутої професійної культури, що проявляється особистісно-індивідуальними якостями, сформованою ціннісно-смісловою сферою. Встановлено, що система вищої освіти в Естонії відповідає системи 3+2 (бакалаври навчаються 3 роки, магістри – 2 роки). Показано, що в Україні система професійної підготовки фахівців з фізичної терапії складається з трьох рівнів: перший (бакалаврський), другий (магістерський), третій (освітньо-науковий). Програми підготовки бакалаврів та магістрів з фізичної терапії мають провідні як українські, так і естонські заклади вищої освіти, головною особливістю яких є ефективне поєднання теоретичних та практичних компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базильчук О.В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії до роботи з відновлення здоров'я спортсменів: автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика

професійної освіти. Хмельницький, 2019. 43 с.

2. Христова Т.Є., Пюрко В.Є., Пюрко О.Є. Євроінтеграційний підхід до підготовки фахівців з фізичної терапії та ерготерапії. *Проблеми та перспективи розвитку науки та освіти України в особливих умовах євроінтеграції*: тези доповідей учасників Міжнародної науково-практ. конф. (м. Вінниця, 03-04 травня 2023 р.) / ред. кол.: Драбовський А.Г., Дибчук Л.В. та ін. Вінниця: Вінницький кооперативний інститут, 2023. С. 58-61.

3. Tuning Education Structures in Europe. 2nd Edition. [Electronic recourse]. Mode of access: <http://tuning.unideusto.org> . 2008. 126 p.

4. Chartered Society of Physiotherapy. Curriculum framework for qualifying programmer in physiotherapy. CSP, London, 2002. 18 p.

Андрій СИДОРЕНКО
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Україна, як країна, що прагне до інтеграції з Європейським Союзом, виконує ряд заходів для узгодження свого законодавства з правилами та стандартами ЄС у сфері охорони природи. Ця імплементація має велике значення для збереження біорізноманіття та екологічної стійкості в Україні [4, с. 39; 8, с. 576-579].

Одним із ключових кроків у виконанні цієї мети було підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у 2014 році, яка, в тому числі, передбачає гармонізацію законодавства України з правом ЄС у багатьох сферах, включаючи природоохоронну політику. І це є доволі важливим аспектом, зважаючи на те, що з 1970 року ЄС підписав 200 угод з питань захисту навколишнього природного середовища [3, с. 284; 5, с. 5].

На сьогоднішній день нашою державою було прийнято ряд законів та нормативно-правових актів, що спрямовані на забезпечення цілей угоди, а також планується внесення основних положень до ряду існуючих Законів України («Про Червону книгу України», «Про екологічну мережу України», «Про охорону

навколишнього природного середовища», «Про природно-заповідний фонд України» тощо).

Одним із найважливіших актів у цьому контексті є Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [7], який був прийнятий у 2019 році. Цей закон встановлює загальні принципи та правила охорони природи, відповідальність за порушення екологічного законодавства та механізми забезпечення сталого використання природних ресурсів. Він забезпечує впровадження європейських стандартів в охороні природи та створює правову базу для імплементації інших природоохоронних директив ЄС.

Окрім цього, з 2017 р. відповідними органами ведеться розроблення окремого основного законопроекту, який буде містити положення директиви щодо збереження окремих видів і оселищ та створення системи природоохоронних територій (Смарагдова мережа) [6, с. 33-40]. Ним має стати Закон України «Про особливості реалізації деяких положень правового режиму охоронних територій». Цей законопроект враховує вимоги Європейської екологічної мережі Natura 2000 та забезпечує створення та ефективне управління охоронними територіями відповідно до стандартів ЄС.

Основні положення цього закону включають:

1. Визначення охоронних територій: Закон установлює процедури визначення та класифікації охоронних територій, таких як спеціальні природоохоронні території (СППТ), природні заповідники, національні парки тощо. Він визначає правовий статус цих територій та встановлює особливий режим охорони для забезпечення збереження біорізноманіття та природних цінностей.

2. Планування та управління охоронними територіями: Закон передбачає розробку та затвердження планів управління охоронними територіями, що включають заходи щодо збереження та відновлення біологічного різноманіття, контролю за використанням ресурсів та регулювання туристичної діяльності. Він також передбачає створення відповідних органів управління та контролю за охороною цих територій.

3. Залучення громадськості та співробітництво: Закон надає можливість

громадськості брати участь у процесі прийняття рішень та управління охоронними територіями. Він встановлює механізми залучення громадськості до консультацій, участі у прийнятті рішень та моніторингу стану охоронних територій.

4. Фінансування та підтримка: Закон визначає механізми фінансування охорони територій, включаючи виділення коштів з державного та місцевих бюджетів, а також можливість отримання фінансової підтримки від міжнародних та благодійних організацій.

Крім того, Україна активно працює над імплементацією Директив Європейського Союзу про охорону природних середовищ – Пташиної (Bird Directive) [2] та Оселищної (Habitat Directive) [1]. Ці директиви встановлюють вимоги щодо збереження та управління особливо важливими для природи місцями, а також охорони диких птахів та їх місць мешкання. Включення цих директив у національне законодавство України сприятиме збереженню рідкісних видів рослин та тварин, а також підвищенню екологічної свідомості суспільства.

В Україні впровадження Пташиної та Оселищної директив Європейського Союзу здійснюється шляхом адаптації, апроксимації та імплементації їх положень у національне законодавство. Одним з прикладів імплементації Пташиної директиви є створення спеціальних захищених природних територій (СЗПТ) відповідно до вимог ЄС. Наприклад, було визначено такі СЗПТ, як Карпатський біосферний заповідник, Дунайський біосферний заповідник, Кучурганський та Дністровський лимани, Шацький національний природний парк та багато інших.

Оселищна директива також впроваджується в Україні через ряд заходів щодо збереження та раціонального використання оселищ диких тварин, включаючи механізми охорони природних об'єктів та створення резерватів.

У процесі впровадження даних директив, Україна співпрацює з відповідними органами ЄС та залучає експертну підтримку для розробки національних стратегій, планів дій та програм охорони та управління природними об'єктами, що відповідають вимогам директив. Також проводяться наукові дослідження, моніторинг та освітні заходи з метою підвищення свідомості громадськості та залучення громадськості до процесу охорони природи.

Впровадження Пташиної та Оселищної директив ЄС в Україні є важливим

кроком у збереженні біорізноманіття та встановленні високих стандартів охорони дикої природи відповідно до європейських норм та цінностей.

Проте, варто відзначити, що імплементація європейського природоохоронного законодавства в Україні стикається з рядом викликів. Деякі з них включають недостатню фінансову підтримку, недостатні кадрові ресурси та недостатню свідомість громадськості щодо значення природоохоронних заходів. Вирішення цих проблем вимагатиме спільних зусиль уряду, громадських організацій та міжнародних партнерів.

Таким чином, країни Європейського Союзу накопичили значний досвід в галузі екологічного управління та мають чіткі підходи до вирішення проблем навколишнього середовища. Проте, важливо розуміти, що бездумне копіювання досвіду інших країн, без урахування особливостей екологічного становища та розвитку в Україні, не сприятиме ефективному використанню нашого природно-ресурсного потенціалу та сталому розвитку нашої країни. Звісно, досягнення високих екологічних стандартів ЄС повинно бути стратегічною метою екологічної політики України у найближчій перспективі, проте, ми також повинні розуміти, що досягнення сучасного рівня природоохоронних досягнень в європейській спільноті є результатом довготривалого процесу, що включав проведення реформ на рівні держави та регіонів, а також усвідомлення кожним громадянином важливості створення умов для насущних потреб сучасного життя, які б забезпечували гідне існування не тільки нам, а й майбутнім поколінням.

Заключно, треба підкреслити, що імплементація європейського природоохоронного законодавства в Україні є важливим кроком у напрямку збереження природного надбання нашої країни, а правильна реалізація цих заходів допоможе забезпечити біологічну різноманітність, екологічну стійкість та покращення якості життя українського населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Council Directive 92/43/EEC on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/habitats-directive_en (дата звернення: 22.06.2023).

2. Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32009L0147> (дата звернення: 22.06.2023).

3. Langlet, David and Said Mahmoudi. EU Environmental Law and Policy. 1st ed. Oxford University Press, 2016, p. 284.

4. Андронік А. Екологічна політика Європейського Союзу в контексті посилення інтеграційних процесів в Україні // Екологічна політика і право ЄС та їх імплементація у правову систему України: Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (16 травня 2019 р., м. Київ, Україна). – К.: Видавничий центр НУБіП України, 2019. – С. 39-41

5. Політика та право ЄС з питань, що стосуються довкілля // Владислав Бізек : посібник. Київ – 2013 с. 5 с. 162. URL: <http://www.sbs-envir.org/images/documents/ECLEG-Textbook-UA.pdf> (дата звернення: 22.06.2023).

6. Правовий режим природно-заповідного фонду України: історія формування, юридичні аспекти та закордонний досвід (посібник) / [За заг. ред. О. Кравченко]. – Львів : Видавництво «Компанія “Манускрипт”», 2017. – 92 с.

7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: закон України від 28.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19> (дата звернення: 22.06.2023).

8. Шабардіна Ю. В. Екологічна політика Європейського Союзу в контексті посилення інтеграційних процесів в Україні / Ю. В. Шабардіна // Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – 2015. – Вип. 3. – С. 576-579.

Ганна ТУТОВА
Мелітопольський
державний педагогічний
університет імені Богдана
Хмельницького

РЕКУЛЬТИВАЦІЯ АНТРОПОГЕННИХ ҐРУНТІВ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В даний час біорізноманіття розуміється як найважливіший природний ресурс, а питання біорізноманіття (включає охорону природи та якість навколишнього середовища) все частіше сприймаються як одне з найважливіших

глобальних проблем людства [1]. У наземних екосистемах одним із ключових факторів, що визначають біорізноманіття, є ґрунт та його характеристики. У ґрунті, крім абіотичних компонентів, є живі елементи, що створюють ґрунтове середовище [2].

Антропогенні ґрунти – це ґрунти, які схильні до впливу, змін або створені внаслідок діяльності людини, на відміну від ґрунтів, сформованих у результаті природних процесів. Вони зустрічаються по всьому Світу в міських та інших ландшафтах, що зазнали антропогенного впливу.

Характер і рівень антропогенних ґрунтів значною мірою залежить від геокультурного оточення, тобто географічних та соціологічних аспектів тієї чи іншої форми чи стадії цивілізації. З давніх часів основний вплив людської культури на ландшафт було пов'язано, як правило, із сільським господарством та містами. Швидкість утворення антропогенних ґрунтів почало стрімко збільшуватися у глобальному масштабі у XVIII столітті, коли промислова революція започаткувала період експоненційного (абсолютно неперервний розподіл) зростання населення і розширення міст [4].

Антропогенні ґрунти утворюються шляхом: ущільненням природного ґрунту під дорожнім покриттям або іншим штучно створеним непроникним матеріалом; перетворенням природного ґрунту під впливом людини та інші [4]. Цей вплив викликає прискорену ерозію, дестабілізацію структури і ущільнення ґрунту, а також зниження поживних речовин і родючості ґрунту.

На відміну від природних ґрунтів, які розвиваються протягом тривалого періоду часу, антропогенні ґрунти є новостворені системи. Їх структура може бути спланована і веде себе в ідеальному випадку відповідно до наших потреб, або вона є результатом випадкового відкладення матеріалу [3].

Формуючи поверхню, відкладаючи природний і техногенний матеріал, людина є домінуючим фактором ґрунтоутворення в міських і приміських районах, впливаючи на природні фактори ґрунтоутворення, такі як клімат, рельєф і материнські породи, і таким чином змінюючи ґрунт [5]. Тому вивчення антропогенних ґрунтів має фундаментальне практичне значення для розуміння та

протидії впливу людини на ґрунти, а також для визначення та захисту ґрунтів, що мають особливу цінність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Secretariat of the convention on biological diversity. Biodiversity on earth: state and perspectives. Scientia, Praha. pp. 261, 2005;
2. Coleman D., Crossley D., Hendrix P. Fundamentals of Soil Ecology. Elsevier, New York, pp. 386, 2004;
3. Baumgartl T., Physical soil properties in specific fields of application especially in anthropogenic soils. [Soil and Tillage Research](#), pp. 51-59, 1998;
4. Howard J., Anthropogenic Soils. Progress in Soil Science, pp. 237, 2017;
5. Жуков О.В, Задорожна Г.О., Маслікова К.П., Адрусевич К.В., Лядська І.В. Екологія техноземів: монографія. – Дніпро. – 2017. – 442 с.

Олена ФЕДЮНІНА
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКИХ ЗВО

Європейська інтеграція – це зближення України з Європейським Союзом як на рівні законів, так і на рівні правил та звичаїв, що існують у суспільстві. Метою європейської інтеграції є вступ України до ЄС. Згідно з соціологічним опитуванням, яке Київський міжнародний інститут соціології (КМІС) на замовлення NDI провів у травні 2022 року, серпні 2022 року, січні 2023 року та нещодавно у травні 2023 року України до ЄС підтримує 92% українців, євроінтеграційний процес є відображенням волі українського народу [5]. Європейський Союз має 6 базових цінностей:

- Повага до людської гідності – джерело усіх прав і свобод людини, людська гідність є непорушною, її має кожна людина;
- Свобода – можливість людини робити вибір та приймати рішення, які впливають на її життя та життя суспільства;

- Демократія – відповідальність і прозорість дій влади, закони, що відображають інтереси суспільства, і врахування думки громадян під час ухвалення владою важливих рішень;

- Рівність – рівні права для всіх громадян перед законом і недискримінація за будь-якою ознакою: статтю, кольором шкіри, віком, національністю, соціальним статусом тощо;

- Верховенство права – ніхто не може бути вище права. Закони і правила єдині для всіх, незалежно від будь-яких ознак чи статусу;

- Повага до прав людини – визнання того, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїх правах.

Ці цінності об'єднують держави-члени, і до Європейського Союзу не може входити жодна країна, яка не визнає ці цінності.

На сьогоднішній день через процеси глобалізації, євроінтеграції, інформатизації, найскладніших цивілізаційних колізій і криз першочергового значення набувають такі поняття як «якість людського матеріалу», «інтелектуальне надбання держави» [1, 41]. Безпека країни, у найширшому трактуванні даного поняття, стало визначатися рівнем розвитку людських ресурсів, як основний передумови створення її наукового, економічного, соціокультурного та духовного потенціалу. Саме в цьому напрямку розгортається суперництво розвинених країн та цілих регіонів за лідерство, за рівень власної безпеки, збереження самобутнього розвитку. У світлі нових перспектив освіта та наука – їх масштабність, рівень та якість - стають провідними чинниками розвитку.

Великомасштабна реформа всієї української системи вищої освіти обумовлена включенням нашої країни до Болонського процесу, який є планом реформування системи освіти у всіх країнах Європи під стандарти глобалізації. У 1999 році Міністри освіти 29 європейських країн підписали Болонську декларацію та зобов'язалися свої системи вищої освіти привести до єдиної загальноєвропейського стандарту. Що ж може запропонувати українська держава для залучення до нього світового інтелектуального потенціалу?

Важливим інструментом приведення у відповідність обсягів якісної підготовки фахівців з вищою освітою з потребами національного ринку праці є

проведення моніторингу розвитку процесів підготовки та працевлаштування фахівців з вищою освітою, який повинен безперервно здійснюватися у напрямку спостереження, своєчасного виявлення та системного аналізу змін, що відбуваються у сфері освіти метою запобігання негативним тенденціям у цій сфері [3, 140]. Спостереження за розвитком змін у соціально-трудої сфері дозволить визначити, в яких галузях найбільше сконцентровано інтелектуальний потенціал і як змінюється потреба у фахівцях окремих галузей. У зв'язку з цим необхідно чіткіше враховувати структурні зміни за видами економічної діяльності, запровадження нових професійних посад, що сприятиме підвищенню рівня діяльності вищих навчальних закладів та їх взаємодії з національним ринком праці, визначенню потенційних споживачів освітніх послуг. З цією метою окремі заклади вищої освіти проводять моніторинг вакансій, які пропонують вітчизняні роботодавці та іноземні фірми, відстежують національний ринок праці за видами економічної діяльності, галузями та регіонами. Фахівці у сфері вищої освіти все частіше сходяться на думці про доцільність ширшого використання програмно-цільового методу розвитку освітніх послуг на перспективу, яка сприятиме підвищенню рівня розвитку ринку освітніх послуг та організаційно-економічному вдосконаленню навчального процесу [4]. Програмно-цільовий метод покращить аналітичну роботу у сфері освітніх послуг, розвиток системи вищої освіти, дозволить оцінити стан конкурентного середовища, що враховує вимоги споживачів освітніх послуг. Поряд із цим, у рамках програми мають вживатися заходи, спрямовані на вирішення економічних проблем. Існуючі відмінності у рівнях освіти, професійно-кваліфікаційної підготовки свідчать про неспроможність уніфікованих рецептів для визначення стратегії та тактики реалізації трудової активності фахівців. Партнерські зв'язки між вищими навчальними закладами та підприємствами, організаціями, установами залишаються недостатніми. Спостерігається незбалансованість структури та обсягів підготовки фахівців із потребами економіки, недостатня адаптація випускників до професійної діяльності в умовах ринку. У той же час, особливу увагу слід приділяти закріпленню молодих фахівців за робочими місцями протягом першого року їх трудової діяльності. При працевлаштуванні випускників має враховуватись стан та потреби галузей

економіки у кадрах з вищою освітою. На жаль, у нашій країні не всім випускникам вдається працевлаштуватись за спеціальністю, що призводить до зростання чисельності безробітних з вищою освітою та певної дестабілізації соціальної ситуації на національному ринку праці. В умовах глибокої трансформації соціально-економічних відносин корінні зміни, що відбуваються у світовій економіці, істотно впливають на стан національної системи освіти, в тому числі і на процес працевлаштування випускників [2, 71]. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність у розробці нових підходів щодо формування та розміщення трудового потенціалу, нових методів та засобів навчання, активнішої інтеграції навчальних закладів з роботодавцями.

Отже, для забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців загалом необхідне комплексне вирішення взаємозалежних завдань стимулювання розвитку виробництва, технологічної модернізації, ефективного функціонування інфраструктури національного ринку праці, удосконалення якісних характеристик працівників у зв'язку з новими вимогами до професійної освіти. У підготовці спеціаліста ХХІ століття важлива роль повинна відводитися формуванню у студентів навичок самоосвіти. Для досягнення кардинального та якісного прориву в освітньому комплексі суспільства необхідно трансформувати його таким чином, щоб покращувалася діяльність не лише окремої ланки, а й усієї системи навчання загалом. Лише за такої умови якість національного освітнього простору сприятиме підвищенню ефективності економіки та відповідатиме європейським стандартам, що прискорить процес інтеграції України до Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко Н.М. Етичні аспекти університетських цінностей. Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник. К. : ВЦ «Київський університет», 2014. № 1. С. 37–43.
2. Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи : збірник матеріалів Міжнародної науковопрактичної конференції (Запоріжжя, 28-29 травня 2021) / за ред. О. Тупахіної. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 182 с.

3. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: Монографія / За заг. ред. Ф.Г. Ващука. Ужгород: ЗакДУ, 2011. 560 с. (Серія «Євроінтеграція: український вимір»; Вип. 16).

4. Chernyakova, A. V., Pylypenko-Fritsak, N. A. (2021). Effective Cross-cultural Communication as a condition for adaptation of foreign students in the context of Strategy of Intercultural development of the Sity. Innovative pathway for the development of modern philological sciences in Ukraine and EU countries : Collective monograph. Vol. 2. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 317-336. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-031-5-42>

5. Simulation Games in Civic Education. (2007-2020). URL: https://crisp-berlin.org/fileadmin/SIMULATIONS/Portfolios/CRISP_Portfolio_EN.pdf

Pavlo TSYPIN
Simon Kuznets Kharkiv National
University of Economics

ENHANCING QUALITY ASSURANCE MECHANISMS IN UKRAINIAN HIGHER EDUCATION: A STEP TOWARDS EUROINTEGRATION

This scientific publication focuses on enhancing quality assurance mechanisms in Ukrainian higher education as a crucial step towards Eurointegration. The study explores the challenges and opportunities associated with implementing the Bologna Process [1, p. 1] in Ukrainian universities and discusses strategies to improve the quality of education and facilitate the recognition of qualifications within the European Higher Education Area. The research highlights the importance of aligning Ukrainian higher education with European standards to foster European integration and promote academic mobility and cooperation.

Quality assurance mechanisms play a pivotal role in the process of European integration, particularly in the context of higher education. [2, improving quality topic] The Bologna Process serves as a framework for harmonizing and standardizing higher education systems across Europe, fostering mobility and cooperation among universities. For Ukraine, aligning its higher education system with the Bologna Process is vital to ensure compatibility and comparability with European educational systems. This paper aims to investigate the challenges faced by Ukrainian universities in implementing the

Bologna Process and proposes strategies to enhance quality assurance mechanisms, ultimately contributing to Eurointegration efforts.

The implementation of the Bologna Process presents several challenges for Ukrainian universities. One major challenge is the need to restructure the existing curricula to align with the Bologna principles, such as adopting a modular and credit-based system. [2, micro-credentials topic] Additionally, establishing transparent and effective quality assessment and accreditation processes is crucial but requires significant institutional and cultural changes. The shift towards student-centered learning and outcomes-based education further complicates the implementation process, as it demands a reorientation of teaching methodologies and assessment practices.

Despite the challenges, there are several opportunities for improving quality assurance mechanisms in Ukrainian higher education. Establishing robust internal and external quality assurance systems can help ensure continuous monitoring and enhancement of educational programs. Furthermore, the development of clear learning outcomes and competencies enables a more structured and transparent educational experience. Promoting student-centered teaching and assessment methods fosters active learning and enhances students' critical thinking and problem-solving skills. International collaboration and cooperation, such as joint programs and research projects, facilitate knowledge exchange and the adoption of best practices in quality assurance.

To enhance quality assurance in Ukrainian higher education, several strategies and best practices can be employed. Implementing quality assurance agencies and frameworks that adhere to international standards ensures external oversight and evaluation of educational programs. Transparent and standardized assessment processes enable fair and reliable evaluations of student achievements. Developing robust quality assurance criteria, including mechanisms for feedback and continuous improvement, guarantees the ongoing enhancement of educational programs. Furthermore, investing in continuous professional development for faculty members is essential to ensure their competency in delivering high-quality education. [2, relevant and high-quality higher education topic]

Facilitating the recognition of qualifications within the European Higher Education Area is crucial for Ukrainian universities. Aligning Ukrainian degree programs with the

European Qualifications Framework (EQF) enables a clear understanding of the qualifications' level and competencies. [3, p. 1]

Implementing the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS) promotes credit mobility and simplifies the recognition process. Additionally, promoting transparency and mutual trust among higher education institutions enhances the credibility and reliability of the recognition process.

Taking all this into account, strong commitment and collaboration among all stakeholders are crucial, with the government playing a vital role in providing support and resources. Universities should prioritize the development and implementation of quality assurance mechanisms aligned with international standards. Quality assurance agencies should ensure the transparency and effectiveness of their evaluation processes. Continuous improvement in quality assurance is paramount to promote Eurointegration and enhance the competitiveness of Ukrainian higher education in the international arena. By aligning with the principles and standards of the Bologna Process, Ukrainian universities can contribute to Eurointegration efforts, foster academic mobility, and ensure the recognition of qualifications within the European Higher Education Area.

REFERENCES

1. [Bologna Process Wikipedia](#)
2. [European Education Area](#)
3. [The European Qualifications Framework](#)

*Віталій ШЕВЧЕНКО,
Анастасія МОВЧАН*
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ВХОДЖЕННЯ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ОСВІТНЄ ПОЛЕ

Співпраця України та європейського союзу (ЄС) має за мету підвищення рівня загальної освіти та професійної кваліфікації в Україні, що передбачає:

- врахування сучасних вимог та системи сертифікації закладів вищої освіти

і дипломів про вищу освіту;

- визначення пріоритетних галузей;
- співробітництво закладів вищої освіти з фірмами;
- мобільність для вчителів, випускників, адміністраторів, молодих учених і дослідників та молоді;
- сприяння навчанню в галузі європейських досліджень у відповідних закладах;
- підготовку на курсах удосконалення майстерності перекладачів для роботи на конференціях [1,с.8].

У 2003 р. Європейською комісією було затверджено проекти, які отримали гранти за програмою *TEMPUS*. Програма Темпус (Tempus – Trans-European Mobility Programme for University Studies) – це програма зовнішньої допомоги Європейського Союзу. Її мета – сприяти модернізації системи вищої освіти у країнах-партнерах (країнах-сусідах) ЄС через активізацію співпраці між вищими навчальними закладами країн-членів ЄС та країн-партнерів. Програма Темпус надає фінансування з метою заохочення взаємодії та збалансованого співробітництва між вищими навчальними закладами у країнах-партнерах та в країнах-членах Європейського Союзу. Програма щорічна конкурсна, тобто надання грантів здійснюється на основі участі в конкурсах (Calls for proposals) і багаторівневої оцінки поданих у встановленому форматі заявок. Програма Темпус фінансує міжуніверситетську співпрацю в сфері розробки та вдосконалення навчальних програм, управління університетами, взаємодії науковців та громадянського суспільства, партнерство освіти і бізнесу, а також структурні реформи в сфері вищої освіти. До 2009 року програма Темпус координувалася Директоратами Європейської Комісії з питань освіти та культури, розширення і зовнішньої допомоги. Починаючи з другого конкурсу четвертого етапу програми Темпус, цю функцію здійснює Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури, яке має мандат від Європейської Комісії на управління та координацію проектів програми [4].

ERASMUS+ – Програма Європейського Союзу, яка через підтримку навчання впродовж життя, працює задля освітнього, професійного та особистого розвитку громадян ЄС та поза його межами, у сферах освіти, професійної підготовки, молоді і спорту. Програма Erasmus+ що підтримує навчальну мобільність, проекти і партнерства співпраці організацій, розвиток політики та співробітництва. В межах Програми відкриті можливості для всіх груп населення та різних типів організацій 25 березня 2021 р. Європейська Комісія офіційно оголосила про відкриття Програми ЄС Еразмус+ на 2021-2027 рр. Завдяки бюджету понад 28 мільярдів євро, нова Програма буде не лише міжнародною, але й більш інклюзивною, цифровою та екологічною, та планує залучити більше 10 мільйонів людей різного віку та груп населення [3].

Для трьох напрямів діяльності Програми у сферах освіти, професійного розвитку, молоді і спорту, основними цілями будуть наступні:

- сприяння академічній мобільності у сфері освіти та професійного розвитку
- сприяння неформальній та інформальній навчальній мобільності у сфері молоді
- сприяння навчальній мобільності персоналу сфери спорту [3].

Разом з тим, оновлена Програма буде працювати для досягнення розвитку співпраці, якості, інклюзії, креативності та інновацій на рівні організацій і впровадження стратегій у сферах освіти, професійного розвитку, молоді і спорту. Окрім цього, Erasmus+ на 2021-2027 рр., в межах напряму Жан Моне, підтримуватиме викладання, навчання та проведення досліджень з питань європейської інтеграції, зокрема щодо майбутніх викликів та можливостей Європейського Союзу.

Буде також підтримано нові флагманські ініціативи, такі як Відкривай ЄС, Європейські університети, Академії вчителів Erasmus+, Центри досконалості професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти [3].

Відповідно до правил Програми Erasmus+ на 2021-2027 рр., для України, у статусі країни-партнера, поступово відкриватимуться наступні можливості, як грантоотримувачів та/або партнерів:

Для організацій: проекти мобільності у сфері вищої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти; проекти мобільності для молоді та молодіжних працівників; проекти співпраці та розбудови потенціалу у сферах вищої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти, молоді і спорту; Центри досконалості у сфері професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти; спільні магістерські програми Еразмус Мундус; проекти віртуальної мобільності у сфері вищої освіти та молоді; Європейські студії.

Для індивідуальних осіб: обміни для молоді 13-30 років; волонтерство для молоді 18-30 років; без вікових обмежень: мобільність молодіжних працівників; кредитна мобільність для студентів на навчання та практику; академічна мобільність для працівників закладів освіти на стажування і викладання; навчання в магістратурі на спільних програмах Еразмус Мундус; віртуальна мобільність студентів та молоді; участь у проєктах і партнерствах; викладання, навчання та проведення досліджень, користування відкритими ресурсами тощо [3].

«LEONARDO DA VINCI» – програма у сфері професійної освіти та підвищення кваліфікації, спрямована на розвиток кар'єри і надання можливості для стажування у європейських компаніях. Метою даної програми є підготовка кадрів для роботи у різних ланках освіти (у тому числі вона присвячена і проблемам розвитку початкової і середньої професійної освіти). Програма демонструє нову політику у професійній підготовці для Європейського Союзу [1,с.9].

Програма «МОЛОДЬ» орієнтована на молодих людей віком 15-25 років. Метою її є мобільність молоді, а шляхом вирішення питань – неформальна освіта, яка відкриває можливості для молодих людей брати участь у групових та індивідуальних навчальних програмах і добровільних роботах [2,с.12].

Програма «MEDIA PLUS» передбачає співробітництво в галузі засобів масової інформації. В межах цієї програми лежить прагнення досягти відповідності між змістом навчання і знаннями, уміннями та навичками, необхідними для певної професійної діяльності і наближення їх до стандартів, які мають місце у європейських закладах вищої освіти [2,с.12].

В усіх сферах життєдіяльності людини і суспільства вагомими стають

загально-цивілізаційні тенденції розвитку, властиві для XXI століття. Передусім – це тенденція зближення націй, народів, держав через створення спільного економічного, інформаційного, освітнього простору Європи. Друга тенденція – це перехід людства від індустріальних до науково-інформаційних технологій і формування суспільства знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гусева П.Т. Курс лекцій з дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес» URL: <http://foreign-languages.karazin.ua/resources/4e70fd3ee45ec07d58136e449c6650d3.pdf> (дата звернення: 10.06.2023)
2. Мартынец Л.А. Высшее образование и Болонский процесс: учебно-методическое пособие. Донецк, 2013. 188 с.
3. Нова Програма ЄС Еразмус+ 2021-2027 рр.: понад 28 млрд євро на підтримку мобільностей та проєктів співпраці <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення: 11.06.2023)
4. Про програму Темпус <https://sumdu.edu.ua/uk/international/international-grant-projects/tempus.html> (дата звернення: 11.06.2023)

ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ І ЗАХИСТ ПРАВ МОЛОДІ

Людмила ЛОЗОВА
Херсонський державний
університет

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ГЕОПОЛІТИЧНОГО ВЕКТОРУ УКРАЇНИ

Сьогодні українське суспільство вкотре виборює своє право на ідентичність та незалежність своїх територій. У 2023 році, 24 серпня буде 33 роки, з моменту підписання Декларації про державний суверенітет та отримання офіційного статусу незалежної держави, шляхом голосування на Всеукраїнському референдумі [1]. У цей період, відбулося легітимне формування нової незалежної країни на політичній арені. Незалежність нашої країни, як самостійного державного утворення було визнано світовою спільнотою та усіма країнами колишнього Радянського Союзу [3].

Процес становлення демократичного суспільства, чітко окреслював вектори розвитку держави та вибір її міжнародних партнерів. Такі зміни спричиняли модернізацію в рамках владної системи, почався перехід до ринкової економіки. Капіталістичні відносини, почали формувати нові реалії молодої країни. Як кожне, нове незалежне політичне утворення, Україна чітко окреслила на законодавчому рівні свої кордони, а саме 4 листопада 1991 року був ухвалений закон «Про державний кордон України»[7]. Який вперше буде порушено - 2014 році, шляхом анексії Криму та початком гібридної війни на Сході України, країною-терористом росією [3].

Перші політичні загострення з росією почалися у 1995 році, на фоні Чорноморського флоту, який на той час базувався в українському місті Севастополь, що сприяло доступу росіянам до акваторії Чорного моря та виходу в Атлантичні води. У результаті дипломатичних перемовин Україна отримала близько 18% Чорноморського флоту колишнього СРСР, а російський флот

залишився в Криму до 2017 року [1].

Але не лише з боку росії відбувався тиск на молоду державу, світова спільнота на чолі зі США та низкою Європейських держав, висловлювали занепокоєння щодо існування в Україні третього за обсягами у світі ядерного потенціалу. У результаті чого в 1996 році, Україна офіційно втратила статус ядерної держави, в обмін на гарантії безпеки, що прописані в «Будапештському меморандумі»[2], що призвело до укріплення дипломатичних відносин із західними партнерами та початок Європейського шляху для нашої країни, в ході якого почалося впровадження нових реформ для розвитку демократичного суспільства. Сьогодні, вже чітко відомо, що жодні домовленості та гарантії з агресором не працюють, та країна-терорист не виконує жодних прописаних домовленостей [5].

Від початку отримання незалежності зовнішньополітичний розвиток України, можна охарактеризувати, як багатовекторним. Сприяло цьому й достатньо вигідне географічне положення нашої країни. Яке своєю чергою надавало Україні можливість бути «мостом» між європейськими країнами та країнами північної та центральної Азії. Відбувалося політичне балансування у співпраці між партнерами. Розвивалися торговельні, та логістичні шляхи [5]. Етапи становлення європейського розвитку для України зайняло десятки років постійних реформ, протистоянь та навіть революцій (табл. 1.).

Таблиця 1.

Етапи формування євроінтеграційного геополітичного вектору України

№	Період (роки)	Події / Нормативно-правові документи
1.	02.07.1993	Підписання постанови про розбудову співпраці з ЄС. Постанова Верховної Ради України, «Про Основні напрямки зовнішньої політики України». №3360-ХІІ від 02.07.1993 року
2.	22.11.2004	«Помаранчева революція», у ході, якої європейський напрямок України, отримав пріоритетність у зовнішніх відносинах Подача заявки на статус кандидата в Європейський союз.
3.	21.11.2014	Політичний лобізм з боку росії призводить до того, що Кабінет Міністрів України вирішив призупинити процес підготовки до підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом. Початок Євромайдану. Події спричинили передумови до повстання населення, яке переросло в Революцію Гідності.

	06.03.2014	Підписання політичної частини Угоди про асоціацію України з ЄС
	27.06.2014	Підписання економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС
	16.09.2014	Ухвалення народними депутатами заяви «Про європейський вибір України». Підписання «Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» № 40, ст. 2021 від 16.09.2014 року
4.	17.05.2017	Європарламент та Рада ЄС ухвалила рішення про безвізовий режим для громадян України. Указ президента України «Про заходи, пов'язані із запровадженням Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України». №146/2017 від 26.05.2017 року
5.	07.02.2019	Внесені поправки до Конституції України, які закріпили курс та повноправне членство України з ЄС та НАТО. Постанова, Верховної Ради України «Про включення до порядку денного дев'ятої сесії Верховної Ради України восьмого скликання законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) і про його направлення до Конституційного Суду України». №2555- VIII від 20.09.2019
6.	28.02.2022	Підписано заявку на вступ України до ЄС
7.	23.06.2022	Україна отримала статус кандидата на членство у ЄС

*Складено автором за даними[5-8]

Обравши вектор розвитку в бік Європи, Україна не лише позиціонує себе, як європейську державу, суспільство країни розвивається згідно основним базовим цінностям Європейського Союзу. До переліку таких цінностей належить [2, 4]:

1. Верховенство права («Мірилом демократії є закон, рівний для усіх громадян»);

2. Рівність («Усі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах»);

3. Повага до людської гідності (рівність між усіма соціальними, політичними та економічними класами суспільства);

4. Повага до прав людини («Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах»);

5. Свобода («Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними»);

6. Демократія (рівність прав й свобод для кожного громадянина, не залежно від статусу).

Враховуючи особливості геополітичного положення та сьогоденні події, які спричиненні російською агресією, для України, розвиток євроінтеграційних

відносин є ключевим етапом формування конкурентоспроможної країни із надійним силовим блоком та сучасною армією. Сьогодні, найголовнішим є збереження та виборювання свободи й перемоги у війні. Незалежне існування, найбільшої за територією держави в Європі, без підтримки світових лідерів, може опинитися під загрозою існування. Зовнішньоекономічні пріоритети та незалежність політико-правового простору вирішуються на лінії фронту. З огляду на сьогоднішні події, можемо узагальнити, що в геополітичному просторі східної Європи, Україна виступає ключовою країною у відстоюванні прав, цінностей та свобод Європейського Союзу, шляхом війни й боротьби з агресором [9]. Ставши повноцінним, рівноправним членом Європейського Союзу, наша держава отримає нові критерії розвитку:

1. Стабільність та прозорість органів влади, верховенства закону, захист прав людини;

2. Наявна, дієва ринково економіка. Зменшення рівня бідності, зростання середнього класу серед населення. Можливість витримати високу ринкову конкуренцію.

3. Знищення корупції;

4. Зростання якості медицини та освіти [1,8].

Європейський простір сьогодні є пріоритетним шляхом розвитку для України. Відтак європейський вектор української геополітики цілком природно починає відігравати винятково важливу роль для подальшої незалежності, але з гарантіями безпеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейський вектор української геополітики. *Geograf*: веб-сайт. URL: <http://www.geograf.com.ua> (дата звернення 18.06.2023).

2. Конвенція Співдружності Незалежних Держав про права та основні свободи людини : Конвенція Співдружності незалеж. держав від 26.05.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.07.2023).

3. Опитувальник ЄС та відповіді на нього для набуття Україною статусу кандидата в ЄС. *Євроінтеграційний портал*: веб-сайт. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua> (дата звернення 29.06.2023).

4. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 07.02.2019 р. № 2680-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.07.2023).

5. Про заходи, пов'язані із запровадженням Європейським Союзом безвізового режиму для громадян України : Указ Президента України від 26.05.2017 р. № 146/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.07.2023).

6. Про Основні напрями зовнішньої політики України : Постанова Верхов. Ради України від 02.07.1993 р. № 3360-XII : станом на 20 лип. 2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 08.07.2023).

7. Про порядок введення в дію Закону України «Про державний кордон України»: Постанова Верхов. Ради України від 04.11.1991 р. № 1778-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 06.07.2023).

8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р. : станом на 25 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 08.07.2023).

9. Україна в умовах незалежності. *Спецпроект EDERA та освіторії*: веб-сайт. URL: <https://znohistory.ed-era> (дата звернення 01.07.2023).

Тетяна ПРЯДКА

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ЗАХИСТ ПРАВ МОЛОДІ (СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ)

Молодь – це майбутнє країни. Саме вона буде чинником змін та інновацій. Від неї залежить які перспективи буде мати Україна в подальшому періоді її розвитку. Тому досить важливо, на державному рівні, забезпечити захист зазначеної категорії населення. Соціальне забезпечення прав молоді є пріоритетним завданням у сучасній, демократичній країні. Це важлива складова соціального захисту від соціальних ризиків, конфліктів сімейних, освітніх тощо, які виникають внаслідок незахищеності молоді. В Україні це завдання закріплюється на законодавчому рівні.

Згідно із Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молоддю слід вважати громадян віком від 14 до 35 років [3].

Е. Бака, в свою чергу, характеризує молодь як «значну соціально-демографічна групу зі специфічними соціальними та психологічними рисами, які визначаються віковими особливостями та соціально-економічним та суспільно-політичним становищем, а також духовним світом, що перебуває у становленні та формуванні» [1, с. 296].

Таким чином, за зазначеним визначенням, можемо побачити, що молодь – це категорія населення, яка знаходиться в процесі становлення та формування як особистість та як громадянин, тому потребує окремого захисту та підтримки від держави.

К. Войкова стверджує, що соціальний захист – це система державних заходів (економічні, правові, організаційні) щодо забезпечення соціальних прав і гарантій молодій людині [2, с. 201].

Е. Бака вважає, що головною метою соціального захисту молоді є забезпечити формування та розвиток молоді, створити умови для їх самовизначення у житті, захистити від ризиків соціального характеру. Науковець зазначає, що соціальний захист молоді в Україні може здійснюватися у вигляді грошової (матеріальної), натуральної допомоги та пільг соціального характеру чи їх комплексу [1, с. 296].

К. Войкова, аналізуючи стан захисту молоді в Україні, звертає увагу, що незважаючи на наявність закріплення соціальних прав молоді на законодавчому рівні, вони виконуються недостатньо. Науковець виділяє такі наявні проблеми у системі захисту прав молоді в Україні:

- 1) проблема визначення вікових рамок молоді (вони дещо розрізняються на державному та міжнародному рівнях);
- 2) низький рівень виконання законів у цій галузі та недодержання прав молоді, гарантованих законодавцем;
- 3) мінімальний відсоток працевлаштування молоді;

4) недостатня розвинутість молодіжних організацій та їх мізерна чисельність [2, с. 208].

Я. Співак доповнює, що недостатнє виконання соціальних прав молоді відбувається через брак проектів, цільових програм щодо таких питань як:

- 1) питання працевлаштування молоді;
- 2) питання створення та зміцнення сім'ї;
- 3) питання забезпечення охорони здоров'я молоді [4, с. 181].

Я. Співак переконаний, що молодіжна державна політика України має здійснюватися за такими питаннями:

- 1) економічний розвиток молодих сімей;
- 2) забезпечення зайнятості молоді;
- 3) розвиток сфери освіти та виховання;
- 4) підтримка молодих людей у кризових ситуаціях;
- 5) реалізація творчих умінь та здібностей молоді;
- 6) профілактика деструктивної поведінки, небезпечних захворювань;
- 7) підтримка молодіжних громадських об'єднань і організацій [5, с. 150].

Таким чином, захист прав молоді в Україні закріплений на законодавчому рівні. Однак, є значні недоліки його реалізації. Держава обов'язково повинна працювати у цьому напрямку задля підкріплення та захисту прав української молоді. Мова йде про права економічного, політичного та соціального характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бака Е. В. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні. Правове забезпечення соціальної сфери : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 квітня 2023 р.). Одеса : Фенікс, 2023. С. 296-298.

2. Войкова К. Л. Сучасна система захисту прав молоді: перспективи вдосконалення правового регулювання. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2015. №30. С. 201-210.

3. Про стандартизацію : Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 05.02.1993 № 2998-ХІІ

4. Співак Я. О. Актуальні проблеми соціального захисту прав молоді в

Україні. *Інноваційні педагогічні технології в цифровій школі* : матеріали II науково-практичної конференції молодих учених (14-15 травня 2020 р.). Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. С. 180-183.

5. Співак Я. Співак Л. Реалізація державної політики із соціального захисту прав молоді в Україні: реалії та перспективи. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2020. №. 1. С. 144-151.

Анастасія СУХОМЛИНОВА
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ І ЗМІН (З ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ РАДИ МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО)

Молодь є активним суб'єктом соціального відтворення, основним інноваційним потенціалом суспільства та істотним гарантом його розвитку. Саме молоде покоління є важливою умовою подальших соціально-економічних змін.

У сучасному суспільстві молодіжну роботу зазвичай розуміють як інструмент для особистісного розвитку, соціальної інтеграції та активної громадянської роботи молодих людей. Молодіжна робота – це комплекс заходів молодіжної політики, що орієнтовані на молодь та проводяться разом із молоддю і для молоді засобами неформальної освіти у вільний для молоді час, спрямований на надання можливості молодим людям розвиватися самостійно; ці заходи також спрямовані на покращення умов особистого і соціального розвитку молодих осіб відповідно до їхніх потреб та можливостей, сприяють їхньому духовному та фізичному розвитку.

Так, у Національній молодіжній стратегії до 2030 року зазначається, що молодь є важливим суб'єктом державної політики. Молодь має право на повагу до її вибору при формуванні і визначенні свого майбутнього, а держава повинна уможливити розвиток потенціалу молоді, в тому числі через формування її

компетентностей. Національна молодіжна стратегія до 2030 року базується на наступних принципах:

- цілісність і наскрізність – будь-які рішення, спрямовані на розв'язання актуальних проблем молоді, повинні відповідати її інтересам, урахувати специфічні потреби;

- субсидіарність – дії держави є допоміжними засобами стосовно свободи дій молоді щодо самостійного задоволення своїх потреб, освіти чи професійної діяльності;

- участь – рішення, що стосуються молоді, ухвалюються за її участю. Держава створює засоби, простір, можливості та надає підтримку змістовній участі молоді в ухваленні важливих суспільних рішень;

- доказовість та науковість – всі рішення ґрунтуються на об'єктивній інформації про становище молоді у суспільстві, її цінностях та потребах;

- інклюзивність – рішення сприяють розвитку самостійності молоді, створенню можливостей та усуненню бар'єрів, щоб жодна з її груп не була прямо чи опосередковано виключена із суспільства;

- рівність можливостей – рішення базуються на тому, що гідність людини є непорушною цінністю, незалежно від віку, статі, інвалідності, етнічного і соціального походження, релігійних та інших переконань, сімейного й майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

Молодіжна робота в стінах МДПУ імені Богдана Хмельницького характеризується як ціннісно-орієнтована, орієнтована на потреби молоді, добровільна, розвивальна, саморефлексивна та критична, побудована на взаємостосунках.

Система реалізації молодіжної політики в стінах нашого університету, спрямована на формування суспільно активної, самодостатньої і національно свідомої молоді, що будується на базових принципах:

- субсидіарності – що є одним із головних принципів демократії – найбільше повноважень мають ті органи влади, які є найближчими до людей і на рівні яких

вирішення завдань та надання послуг є більш ефективними і менш ресурсовитратними;

- молодіжній активності – саме молодь має бути суб'єктом молодіжної роботи, а завданням ОСС є створення умов для залучення молоді до розроблення і реалізації молодіжної політики на місцевому рівні;

- обґрунтованості – пріоритетні напрями та завдання молодіжної роботи ґрунтуються на потребах і прагненнях молоді ЗВО;

- відповідності – планування молодіжної роботи формуються відповідно до сучасних запитів і можливостей;

- узгодженості – ефективна міжсекторальна та міжгалузева взаємодія.

Варто зазначити ряд переваг залучення молоді до процесу формування молодіжної політики у ЗВО, серед яких:

- підвищення якості прийнятих рішень, що допомагає краще виявити реальні потреби і проблеми молоді та більш чітко визначити подальший напрям діяльності;

- розвиток громадської свідомості та громадянської активності;

- розвиток лідерських якостей, підвищення рівня самосвідомості та самореалізації молодого покоління.

Таким чином, у зв'язку з модернізаційними процесами, що сьогодні відбуваються ми можемо спостерігати якісно новий підхід до молодіжної політики та ролі у ній молоді як одного з основних суб'єктів. Молодіжна політика в Україні сьогодні переживає складні трансформаційні процеси, що викликані перебудовою політичної системи та укоріненням відповідних пріоритетів стосовно зовнішніх відносин. Орієнтир ОСС у такому випадку повинен бути спрямований на створення комфортного середовища для життєдіяльності й розвитку молодого покоління, забезпечення партнерської підтримки молоді, що проживає на тимчасово окупованій території України, та внутрішньо переміщених осіб.

ЛІТЕРАТУРА

1. Формування та реалізація державної молодіжної політики в Україні в умовах децентралізації – Тернопіль: ТОВ «Тернограф», 2017. 100 с.

Роман ЮЖЕКА
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
Дніпропетровська обласна організація
«Асоціація українських правників»,
Громадська організація
«Спілка освітян України»

ДОКТРИНАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Забезпечення та реалізація дієвих та ефективних гарантій прав людини і основоположних свобод є обов'язковою умовою правової держави та громадянського суспільства, особливо в умовах складних політичних та інших процесах, що розгортаються в державі.

В політиці України як європейської держави все більшої актуальності набуває питання її інтеграції до європейських міжнародних регіональних організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення принципів демократії, верховенства права у всіх сферах суспільного життя, захист прав і основних свобод людини. Дослідження реалізації прав і свобод людини є актуальним як з точки зору теорії науки, так і для вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства і рекомендацій його практичного застосування.

Актуальність дослідження реалізації прав і свобод людини посилюється з існуванням значної кількості дискусійних теоретичних і практичних питань щодо напрямів дослідження трансформації прав людини в контексті сучасних євроінтеграційних та глобалізаційних процесів.

Головною метою цієї роботи є дослідження доктринальних положень реалізації прав і свобод людини.

Наукове дослідження реалізації прав та свобод людини є актуальним на сучасному етапі розвитку Української держави, оскільки саме сьогодні, коли людина, її життя і здоров'я, честь та гідність, недоторканість та безпека проголошені Основним Законом України найвищою соціальною цінністю,

реалізація основних прав, свобод, гарантій та інтересів людини і громадянина є пріоритетним завданням держави, а ефективна реалізація зазначеного завдання є можливою тільки через всебічне та повне виконання конституційних принципів верховенства права, законності, демократизму тощо, щодо яких сьогодні виникають численні проблеми, які, на жаль, зумовлюють труднощі у реалізації прав людини.

Дослідження теоретичних аспектів реалізації прав і свобод людини здійснено в роботах таких вчених, як М. В. Вітрук, В. Н. Денисов, В. С. Журавський, Т. М. Заворотченко, М. І. Козюбра, А. М. Колодій, О. А. Лукашова, Г. В. Мальцев, М. І. Матузов, Н. М. Оніщенко, В. Ф. Погорілко, П. М. Рабінович, М. І. Ставнійчук, Ю. М. Тодика, О. Ф. Фрицький, Ю. С. Шемшученко, Н. Г. Шукліна, І. О. Шумак та ін. Однак, незважаючи на це деякі питання залишаються дослідженими досить поверхово, що свідчить про актуальність дослідження проблемних питань прав та свобод людини і громадянина.

Проблемні питання щодо прав людини і громадянина набувають глобального характеру в тому аспекті, що стосується не тільки їх регламентації, а й реалізації в практичній діяльності. Реалізація прав людини – це складний процес, що включає в себе механізм та форми реалізації права, на основі якого формується мета дослідження, що полягає у виявленні проблемних питань реалізації прав людини крізь призму верховенства права та запропонуванні шляхів їх вирішення в контексті формування правової і соціальної держави та розвитку демократії в Україні [1, с. 40].

Реалізація прав і свобод людини – це форма буття прав і свобод, що зводиться до переводу соціальних благ, які закріплені нормами права, в стан їх можливого і дійсного використання конкретною особою (особами) з метою задоволення своїх різноманітних потреб та інтересів [2, с. 257-258]

Запропонована В.В. Копейчиковим наукова концепція реалізації прав і свобод охоплює: 1) передбачені нормами права або діловими звичаями певні дії, які повинні здійснити державні чи громадські органи і громадяни, щоб реально здійснити суб'єктивні права; 2) захист прав і свобод, їх поновлення; 3) правову

культуру, правову свідомість; 4) гласність правових актів [3, с. 18].

Утвердження прав і свобод людини – це їх визнання державою, що в контексті реалізації може здійснюватись різними засобами, шляхом відповідних дій держави, її органів і посадових осіб, наприклад виголошенням у деклараціях, заявах, закріпленням прав людини в Конституції, інших законах, участю в підготовці і прийнятті міжнародних документів щодо прав людини шляхом приєднання до відповідних міжнародних договорів, їх ратифікації. Забезпечення прав і свобод людини – це створення відповідних умов для здійснення прав і свобод людини, що має такі три телеологічні домінанти (цілеспрямовані напрями) державної діяльності: 1) сприяння реалізації прав і свобод людини (шляхом позитивного впливу на формування їх загальносоціальних гарантій); 2) охорона прав і свобод людини (шляхом вжиття заходів, зокрема юридичних, для запобігання правопорушенням); 3) захист прав і свобод людини (у разі їх порушення з боку будь-якого суб'єкта). Враховуючи викладене вище, можна дійти висновку, що такий напрям діяльності сучасної України, як утвердження і забезпечення прав і свобод людини, є головною функцією Української держави [4, с. 110]. Механізм реалізації прав людини визначається як діяльність суб'єкта права, зобов'язальної сторони, законотворчого органу, правозастосовного органу та наявні юридичні норми, які регулюють їх діяльність [5, с. 185].

Основний Закон України закріплює загальнолюдське гуманітарне підґрунтя Української держави, її головний обов'язок – утвердження і забезпечення прав та свобод людини. У той же час ст. 3 Конституції України належить до самих підвалин суспільного й державного ладу, є нормативно-юридичним фундаментом гуманістичного спрямування розвитку суспільного і державного життя в Україні, направляє усі наступні конституційні приписи, які відображають реальний або бажаний стан людини в українському суспільстві, регулює її відносини з державою, визначає їхні взаємини, спрямовує політику держави на утвердження і ефективно забезпечення прав і свобод людини.

Цьому прогресивному поступу України на шляху до приведення діяльності держави щодо утвердження і забезпечення прав та свобод людини в рамки

головного обов'язку передувала довга і повчальна історія. З точки зору всього світового співтовариства, зокрема й України, визначними віхами на цьому історичному шляху є прийняття Статуту Організації Об'єднаних Націй 1945 р., Загальної декларації прав людини 1948 р., Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р., Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії і переконань 1981 р. та інших міжнародно-правових документів щодо прав людини.

Вказані міжнародні нормативно-правові джерела є тим, що надихає національні та міжнародні зусилля на заохочення й захист прав і свобод людини. В них визначаються напрямки всієї подальшої діяльності в галузі прав людини.

Як наслідок, ст. 3 Конституції України [6] змістовно відтворює преамбулу Загальної декларації прав людини та положення інших міжнародних актів щодо прав людини. Цим демонструється відповідність приписів Конституції України міжнародним стандартам прав людини та прагнення України втілювати ці приписи в життя.

Конституційні положення про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, визначає основний соціальний вектор у взаємовідносинах людини і держави: такий вектор відображається формулою "від людини – до держави", а не "від держави – до людини".

Головний обов'язок держави щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини являє собою необхідність певного поведження держави, об'єктивно зумовленого конкретно-історичними потребами існування та розвитку людей, спрямованого на належне утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Отже, належний стан забезпечення прав і свобод людини в будь-якій країні може мати місце в тому випадку, якщо він ґрунтується на відповідній основі. Зокрема, такою основою щодо забезпечення прав та свобод людини може слугувати: а) визнання і впровадження в національне законодавство основних принципів та інститутів демократії; б) визнання і впровадження міжнародних

стандартів з прав людини; в) наявність гарантій забезпечення прав і свобод людини; г) наявність механізму розподілу влад; д) присутність дійсної дієвої судової влади (при цьому людина повинна мати можливість вільно звертатися за захистом своїх прав і свобод як до суду власної держави, так і до міжнародного судового органу) та ін.

Вищевикладене ще раз засвідчує той факт, що утвердження і забезпечення прав людини та громадянина треба вивчати і знати, щоб уникнути помилок, допущених раніше. Крім того, від ступеня, глибини розуміння громадянами своїх прав і обов'язків, рівня правосвідомості, правової культури залежать ступінь їх громадської активності, участі в здійсненні влади, в управлінні державою [7, с. 270].

Утвердження прав і свобод людини, з точки зору головного обов'язку України (ч. 2 ст. 3 Конституції), являє собою діяльність держави, спрямовану на визнання певних можливостей людини, необхідних для її нормального існування й розвитку у конкретно-історичних умовах, об'єктивно зумовлену досягнутим рівнем розвитку суспільства [8, с. 88]. Ця діяльність може здійснюватися різними шляхами і засобами: закріпленням прав і свобод людини в Конституції, законах, інших нормативно-правових актах, участю в підготовці і прийнятті міжнародних документів з прав людини, приєднання до міжнародних договорів, їх ратифікацією, виголошенням прав і свобод людини в різних документах (деклараціях, заявах, зверненнях тощо).

Таким чином, реалізація прав і свобод людини, як головний обов'язок України передбачає діяльність держави, що ставить своїм завданням сприяння в реалізації прав і свобод людини шляхом позитивного впливу на формування загальносоціальних (економічних, політичних, духовно-ідеологічних) і юридичних гарантій, які мають на меті охорону і захист прав та свобод людини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пильгун Н. В. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина в контексті функціонування принципу верховенства права в Україні.

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2014. Вип. 26. С. 40-43.

2. Колодій А. М., Олійник А. Ю. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 305 с.

3. Копейчиков В. В. Реализация субъективных прав граждан. *Советское государство и право*. 1984. Вып. 3. С. 18.

4. Прієшкіна О. В. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспективи. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 109-114.

5. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні»: Монографія / Кол. авторів; За ред. Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчука. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 424 с.

6. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.07.2023).

7. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні: навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

8. Чернецька О. В. Права та свободи людини і громадянина як основа функціонування органів публічної влади. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 87-90.

Марина ЯХНИЧ
Криворізький державний
педагогічний університет

ПИТАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ БЕЗПРИТУЛЬНИХ ДІТЕЙ У ПЕРІОДИЦІ ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ В 20-ТІ РР. ХХ СТОЛІТТЯ

Процес виховання протягом усього розвитку людства завжди мав важливе значення, оскільки необхідність у передачі знань, умінь, певного досвіду, усталених традицій та вірувань викликала нагальну потребу у вихованні в кожній родині. Відомо, що з появою держави як складного соціального явища, яка бере на

себе зобов'язання у дотриманні прав та свобод людини, громадянина, забезпеченні їхнього захисту, регулюванні суспільних відносин, їхній взаємодії, наданні фінансової підтримки особливо вразливим категоріям населення, – питання освіти та виховання підростаючого покоління також входить до її обов'язків. Але, як свідчить історичне минуле, під впливом різних соціально-економічних факторів, державі не завжди вдавалося цього досягти на належному рівні, тому керуючись методом «спроб і помилок» відбувалося планомірне будівництво державного та суспільного ладу.

На сьогодні, коли ми живемо у період постійних змін, історичних перетворень у цілому світі питання щодо надання якісної інноваційної освіти та виховання, адаптованих під нові реалії – є досить актуальним. У свою чергу саме виховання, як процес складний та багатогранний привертає до себе не абияку увагу, оскільки особистість, на яку воно спрямоване, живе і розвивається за сучасних умов, і важливо не допустити соціально негативного впливу на свідомість і поведінку дитини оточуючого середовища. Тому роль суспільства у вихованні молоді є доволі визначною, оскільки ті моральні поняття та переконання, цінності, установки, яким воно керується нині, через декілька десятків років стануть підґрунтям для подальшого його розвитку та вдосконалення.

У перші повоєнні роки, після періоду героїчних національно-визвольних змагань (1917-1921 рр.) Україна потрапила під окупацію більшовицьких військ і на довгі роки втратила можливість розвивати власну систему виховання, існування якої на той час є незаперечним. Доля дітей, переважна більшість з яких залишилися без будь-яких засобів для існування, втративши своїх батьків і домівки, стала залежати від них самих і від того способу життя, яке вони для себе оберуть [1, с.6]. Тому не дивно, що такі діти змушені були проживати на вулиці, ставши безпритульними, асоціальним елементом і загрозою для тогочасного суспільства. Саме на періодичну пресу покладалося завдання стати основним рупором державної політики, який ознайомлював усі кола потенційних читачів із нормативно-правовими документами відносно цих дітей, умовами в яких вони проживають, виховуються та яких зусиль треба усім докласти для того, щоб це

явище подолати.

Слід зауважити, що хоча періодика досліджуваного нами періоду є ідеологізованою, містить в собі кліше та усілякі штампи, сповнена удаванням щасливого та радісного дитинства, тих, хто вже був вихованцем того чи іншого навчального закладу, вона попри це є безцінним джерелом для вивчення проблеми соціального виховання безпритульних дітей в Україні, і зокрема на Дніпропетровщині. Нами було проаналізовано матеріали таких газет як: «Будь готов!» (м. Катеринослав, 1925 р.), «Звезда» (Катеринослав, 1924 р.), «Красный горняк» (м. Кривий Ріг, 1924, 1925, 1926 рр.), «Смычка» (м. Павлоград, 1925 р.). Тому можемо зазначити, що основними рубриками газет стали такі:

- організація збору коштів на підприємствах задля безпритульних;
- висвітлення інформації про роботу громадських організацій, дитячого руху;
- пропозиції/поради, які надавалися для тих, хто може допомогти у роботі з безпритульними;
- налагодження контактів між піонерськими організаціями різних міст, селищ заради того, щоб показати силу виховного впливу колективу на безпритульника – проведення спільних культурних заходів, робота в трудових колоніях, товариське листування [2, с.2];
- засудження неприйнятних проявів поведінки відповідних органів влади, які іноді невчасно або неякісно (на думку автора статті, який подавав матеріал до газети) надавали допомогу безпритульним дітям;
- відзначення кращих трудових колоній, педагогічних колективів, які змогли створити найкращі культурні осередки для дітей та молоді відповідної категорії осіб.

Звісно, щоб широко розглянути це явище та проаналізувати його, вважаємо, що недостатньо спиратися лише на регіональні періодичні видання, слід долучати також і педагогічні часописи, в яких друкувалися відомі педагоги, науковці. Серед них найбільш популярними виданнями були: «Путь просвещения» (Харків, 1922–1931), який з 1927 р. отримав україномовну назву «Шлях освіти», «Дитячий рух»

(Харків, 1925–1941), «Друг дітей» (Харків, 1925–1933), «Радянська освіта» (Київ, Харків, 1923–1931), «Радянська школа» (Луганськ, 1925–1930) та ін. На сторінках зазначених часописів вчені та педагоги-практики, завдяки власній невтомній праці висвітлили перші кроки з організації навчання та виховання безпритульних дітей, запропонували методичні рекомендації у виховному процесі із зазначеною категорією дітей, висвітлили матеріали низки проведених всеукраїнських та всесоюзних конференцій задля підвищення професійної компетентності вчителів, збагачення й розвитку педагогічної думки.

Отже, аналіз зазначених періодичних газетних видань Дніпропетровщини 20-х рр. ХХ століття в цілому показав, що питання соціального виховання безпритульних дітей було актуальним і обговорювалося на високому рівні відповідними державними органами. Завдяки вдало підбраному слову кореспондента, газетні заголовки завжди майоріли такими назвами, висловами, закликами, які повинні були не тільки привернути увагу читача для поінформування, а й спонукати його до дії. Найчастіше вони були спрямовані на допомогу – не бути стороннім до такого ганебного явища, як «безпритульність», сприяти поверненню дітей до «нормального» життя, долучити їх до числа відповідних дитячих організацій, у яких можна було б здійснювати на дітей виховний вплив колективу і таким чином, ненав'язливо – перенавчати їх та перевиховувати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Надо принять срочные меры. *Красный горняк*. 1924. 30 декабря. №6. С.6.
2. Наша встреча с сельскими ребятами. *Будь готов!* 1925. 26 марта. №7. С.2.

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК МОЛОДІ - НАВЧАННЯ ДЛЯ ЖИТТЯ

Михайло АНДРОСЕНКО
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького,
Ксенія АНДРОСЕНКО
Комплексна дитячо-юнацька
спортивна школа м. Генічеськ

ВПЛИВ СЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ВОЛЕЙБОЛОМ ОЗДОРОВЧОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НА РОЗВИТОК ФІЗИЧНИХ ЯКОСТЕЙ ДІВЧАТ-ПІДЛІТКІВ

У зв'язку із погіршенням рівня фізичного здоров'я здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), низку наукових праць присвячено питанням його покращення засобами фізичного виховання [1, 3].

Одними із пріоритетних видів рухової діяльності здобувачів середньої освіти є гра, а ігрові методи та засоби провідними в методиці фізичного виховання. Саме тому розвиток рухових якостей має ґрунтуватися на ігровому методі навчання [4, с. 13; 5, с. 254]. Заняття волейболом дають можливість комплексно вирішувати питання розвитку фізичних якостей учнів основної школи. Засоби волейболу позитивно впливають на роботу серцево-судинної та дихальної систем, ефективно розвивають рухливість суглобів, підвищують силу й еластичність м'язів, а постійна взаємодія з м'ячем сприяє поліпшенню глибинного та периферичного зору, точності й орієнтуванні у просторі. Розвивається миттєва реакція на зорові та слухові сигнали [2, с. 73-74].

Окрім розвитку фізичних якостей, використання цієї спортивної гри в процесі фізичного виховання, також сприяє підвищенню інтересу учнів до занять фізичною культурою та їх активному відпочинку з використанням фізичних вправ у позаурочний час.

Мета дослідження полягала у експериментальній перевірці впливу секційних занять волейболом оздоровчої спрямованості на розвиток фізичних якостей дівчат-підлітків.

Аналіз наукової та методичної літератури з проблеми дослідження дозволив визначити, що учні основної школи ЗЗСО, які регулярно і систематично займаються різними видами фізичних вправ показують кращу позитивну динаміку змін по основним морфофункціональним показникам та показникам розвитку фізичних якостей.

Основними факторами, що викликають фізичні та психологічні перевантаження здобувачів середньої освіти є: навчальне перевантаження; необхідність швидкого переключення з одного виду діяльності на інший; значні обсяги навчального аудіо-, відеоматеріалу в процесі систематичних дистанційних уроків; питома вага нової інформації, яка потребує формального заучування шкільного матеріалу; дефіцит часу; виснажливі екзаменаційні перевантаження; відсутність комунікативних енергетичних затрат; перебування у постійному стані самоконтролю в умовах дистанційного навчання. Визначено негативний вплив умов дистанційного навчання, у процесі якого здобувачам середньої освіти необхідно працювати з різними комп'ютерними програмами, що призводить до перебування у положенні «сидячи» за комп'ютером тривалий час і значного зменшення обсягу рухової діяльності.

Проаналізовано форми позаурочної роботи з фізичного виховання з учнями основної школи (позакласної, позашкільної). Визначено, що форми позаурочної роботи дозволяють доповнювати урочні форми організації занять фізичною культурою, сприяти підвищенню рівня рухової активності підлітків протягом навчального року, а також організації дозвілля, задовольнити індивідуальні потреби й інтереси школярів.

На основі результатів дослідження рівня фізичних якостей учениць основної школи у ході педагогічного експерименту та результати педагогічних спостережень за процесом фізичного виховання була розроблена комплексна методика секційних занять волейболом оздоровчої спрямованості для розвитку фізичних якостей дівчат-підлітків. Ці заняття було впроваджено з урахуванням загальнодидактичних принципів навчання (свідомості, активності, доступності, поступовості, наочності, систематичності, індивідуальності тощо). Було застосовано словесні, наочні та практичні методи навчання. В процесі організації

занять волейболом оздоровчої спрямованості для дівчат-підлітків використовувалися індивідуальний, груповий і командний способи організації навчально-тренувальної діяльності. Кожне окреме заняття волейболом оздоровчої спрямованості для дівчат-підлітків будувалось за структурою уроку: мало підготовчу основну і заключну частини, тривалість занять 60 хвилин.

В експериментальній групі після експерименту низький і нижче середнього рівня гнучкості не виявлено (до експерименту було 18,18% та 63,63% відповідно). Середній рівень мають 20,46% дівчат-підлітків (до експерименту – 18,19%), вище середнього і високий рівні виявлено у 54,54% і 25% школярок відповідно (до експерименту не виявлено). У контрольній групі дівчат низький і нижче середнього рівні гнучкості також не виявлено (до експерименту було 20,25% і 63,63% відповідно). Середній рівень мають 36,36% школярок (до експерименту – 15,92%), вище середнього і високий рівні виявлено у 45,45% і 18,19% дівчат відповідно (до експерименту не виявлено).

Рівень силової витривалості м'язів живота у школярок експериментальної групи після експерименту став відповідати нижче середньому рівню у 56% школярок (до експерименту – 63,64%), середньому у 44% дівчат підліткового віку (до експерименту – 36,36%). У контрольній групі здобувачів середньої освіти силова витривалість м'язів живота у відповідає нижче середньому рівню у 56,7% школярок (до експерименту – 72,72%), середньому рівню у 43,3% дівчат (до експерименту у 27,28%).

У контрольній групі дівчат-підлітків рівень координаційних здібностей після проведеного експерименту значно покращився, однак кількість школярок із нижче середнім рівнем практично не змінилося (до експерименту було 63,64%, після – 63,67%), на низькому рівні залишилося 13,63% дівчат (до експерименту – 36,32%). Середній рівень виявлено у 22,74% здобувачів середньої освіти (до експерименту не виявлено). У експериментальній групі школярок рівень координаційних здібностей також покращився: на низькому рівні залишилося лише 9,09% дівчат (до експерименту – 36,36%), рівень нижче середнього спостерігається у 45,45% школярок (до експерименту – 54,54%), середній рівень виявлено у 45,46% дівчат (до експерименту – 9,1%).

Отже, узагальнений структурно-логічний аналіз показників рухових тестів свідчить про поліпшення фізичної підготовленості дівчат-підлітків за період дослідження. Таким чином, можна констатувати, що в результаті впровадження методики секційних занять волейболом оздоровчої спрямованості відбулися позитивні зміни фізичних якостей в експериментальній групі дівчат-підлітків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белікова Н., Подубінська С. Сучасний стан організації позакласної роботи з фізичної культури. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини*. 2019. Вип. 14. С.15-19.

2. Довгань Н. Ю. Фізичне виховання здобувачів вищої освіти засобами позааудиторної спортивно-масової роботи: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 328 с.

3. Страшко С. В. Освіта і здоров'я підростаючого покоління. Київ: Алатон, 2022. 102 с.

4. Христова Т. Є., Андронов А. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в умовах сучасної школи. *Бъдещите изследвания – 2017: материали за XIII междунар. научна практ. конф.*, 15-22 февруари 2017 г. Софія, 2017. Vol. 7. С. 12-14.

5. Khrystova Tetiana, Lysenko Olexei. Modern model of professional preparation of the future teacher of physical culture for sports-gaming activities. *Conference Proceedings of the 7th International Scientific Conference «Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development»*, April 4-7, 2018, Opole, Poland, 2018. P. 294–295.

Рімма БЕРДО

Вищий приватний навчальний
заклад «Дніпровський
Гуманітарний університет»

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ПРИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Розвиток сучасних інформаційних технологій впливає на різні сфери життя

суспільства, включаючи і психологію. В сучасному світі, де інформація стає все більш доступною і швидко змінюється, майбутні фахівці психологічного профілю повинні мати не тільки фахові знання, але й вміння критично мислити та адаптуватися до нових умов. У цьому контексті інформаційні технології виконують важливу роль у розвитку критичного мислення та формування готовності до професійної самоідентифікації майбутнього психолога.

Інтернет та інші інформаційні технології надають безліч інформації про психологію, дослідження, теорії та практичні навички. Так, сьогодні існують українські проєкти, які змогу майбутнім та існуючим фахівцям з психології підвищити кваліфікацію [4, с. 74]. Розглянемо деякі з них.

Prometheus – українська освітня платформа масових безкоштовних онлайн-курсів. Основна мета проєкту – забезпечити вільний доступ до курсів університетського рівня для всіх зацікавлених осіб, а також забезпечити можливості для публікації та розповсюдження таких курсів провідним викладачам, школам, університетам та компаніям.

Ще один цікавий проєкт, Дія.Освіта – зосереджений на цифровій грамотності та цифрових навичках. Основна його мета – допомогти засвоїти не лише знання, а й навички та вміння, актуальні у сучасному світі. В цьому проєкті кожен користувач знайде те, що йому буде ближче та простіше для отримання нових навичок – освітні серіали, тести, симулятори, гайди, вебінари, покасти.

Також відмітимо штучний інтелект, який поступово все частіше використовують для рішення професійних задач. Завдяки зазначеним сервісам майбутні психологи можуть швидко знаходити актуальні дані та оновлювати свої знання.

Проте, не всі інформація в мережі є достовірною. Тому одна з головних цілей викладачів закладів вищої освіти – розвивати критичне мислення шляхом аналізу і оцінки інформації з різних джерел. Так, під час вивчення дисципліни [3] «Сучасні інформаційні технології та їх використання в професійній діяльності» на темах «Використання інформаційних WEB-ресурсів в роботі психолога» здобувачі вчаться орієнтуватися у наведених сервісах дистанційної освіти, вчаться шукати

інформацію необхідну для написання своїх магістерських робіт та критично оцінювати її за параметрами: дата останнього оновлення сайту, чи є інформація унікальною та іншими, що наведені в [2, с. 19]. Якщо використовуються посилання на інші джерела, то визначаємо по доменам сайтів рівень надійності цих сайтів. Таким чином, здобувачі вчаться перевіряти достовірність даних, аналізувати методологію досліджень та оцінювати рівень достовірності результатів.

Окрім того, в межах наведеної раніше дисципліни розглядали сервіс «АІС Я – Психолог» [1]. В цій системі закладено тести та методики, що дозволяють спростити робочий процес соціального педагога та шкільного психолога. Однак, використовуючи вже напрацьовані критичні навички. Здобувачі відмітили, що недоліком системи є відсутність можливості додавати свої методики та тести, а також неактуальність деяких даних на сайті.

В межах теми «Розробка психодіагностичних інформаційних систем» було розглянуто можливості Google Forms та взагалі сервісів Web 2.0. Було відзначено, що інформаційні технології дозволяють майбутнім психологам спілкуватися з колегами, експертами та пацієнтами з усього світу через онлайн-форуми, соціальні мережі та інші комунікаційні засоби.

Отже, використання інформаційних технологій під час вивчення профільних дисциплін сприяє розвитку критичного мислення, самоорганізації та самостійності, а також поліпшують комунікативні навички. Це допоможе майбутнім психологам бути професійно компетентними, актуальними та готовими до викликів, які зустрінуться в їхній практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Автоматизована інформаційна система «Я-ПСИХОЛОГ». URL: <https://xn--ftbomobdq1b9f.xn--j1amh/>.
2. Бердо Р. С. Вплив інформаційних ресурсів на розвиток критичного мислення та аналітичних навичок майбутнього правознавця. Актуальні проблеми та перспективи розвитку фундаментальних, прикладних, загальнотехнічних та безпекових наук : матеріали ІІІ Всеукр. науково-практ. конф. пам'яті акад. Акад.

наук вищ. освіти, проф. Анатолія Володимиров. Касп., м. Київ, 21 черв. 2023 р.

3. Бердо Р. С. Курс «Інформаційне забезпечення юридичної діяльності» СУДН Moodle Дніпровського гуманітарного університету. URL: <https://moodle.dgu.edu.ua/course/view.php?id=354>.

4. Бердо Р. С. Роль інтерактивних платформ у формуванні інноваційних навичок здобувачів вищої освіти. Digital transformation and technologies for sustainable development all branches of modern education, science and practice: International Scientific and Practical Conference Proceeding, м. International Academy of Applied Sciences in Lomza (Poland) - State Biotechnological University (Ukraine), 26 січ. 2023 р. Lomza, 2023. С. 73–76. URL: https://mans.edu.pl/fcp/iOEUFzs9BjEkLTg1Y1BSe0N_YAVTHwIIogIaTAIABCRvRQMEOjBBaHICPXNtSBk6PjIyBV4RBDYnD1cYTk8cOjYCEg/2/public/wydawnictwa/zbior_prac_tom_1__26012023.pdf

Тамара БРАТИШКО
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Сучасні зміни і трансформаційні перетворення в українському суспільстві в наслідок повномасштабної війни, суттєво впливають на соціалізаційні особливості особистості. Українське суспільство проходить складний етап на якому відбуваються кардинальні ідеологічні перетворення, зміна традицій, перегляд моральних, правових норм і духовних цінностей в суспільстві та в світогляді людей. У найбільш складному стані опиняється саме молодь, оскільки, вступаючи в життя, вона повинна визначити своє місце і призначення. Тому на даному етапі розвитку країни соціалізація молоді є дуже важливим питанням, бо від її успішності залежить майбутнє українського суспільства.

Молода людина – це особистість, а будь яка особистість – це результат

соціального становлення індивіда шляхом подолання труднощів і накопичення власного життєвого досвіду. Вирішальну роль відіграє соціальне середовище, в яке потрапляє людина після народження. Особистість – це унікальне поєднання індивідуальних особливостей і виконуваних нею соціальних функцій, особлива якість, отримана індивідом завдяки суспільним відносинам. Отже, між розвитком особистості і суспільством існує пряма залежність[4;5].

Суспільство – це сукупність тих відносин, що склалися в країні, соціальних відносин між людьми, структуру яких складає сім'я, соціальні, вікові, професійні і інші номінальні і реальні групи, а також держава [5, с. 134].

Дослідженням різних проблем соціалізації, її сутності та змісту аналізувалися в дослідженнях Ананьєва Б.Г., Андрєєнкова Н.В. , Батеніна С.С., Буєвої Л.П., Гозлінга Д., Москаленко В.В., Немировського В.Г. , Паригіна Б.Д. та ін.. Безпосередньо питання соціалізації особистості розглядалися в працях Кона І.С., Шкаратіна О.І, Коршунова А.М., Давидова Ю.Н. і Роднянської І.Б., Мяло К.Г., Іконникової С.Н., Чередниченко Г.А., Шубкіна В.Н. та ін. [14]. Стадії і етапи процесу соціалізації, їх характеристики та критерії було досліджено в роботах Антипова Л.А., Гилінського Г.І., Кузнецової А.Я., Кона І.С. та ін. Інститути соціалізації розкривають Андрєєнкова Н.В., Титаренко В.Я. та ін.. Взаємозв'язки між поколіннями в сучасних умовах розкрито Розак Т., Кройц Х. Процесу соціалізації в сучасному світі присвячені роботи Таллмана І., Маротц-Бадена Р., Піндаса П.

Метою статті є теоретичне дослідження особливостей розвитку соціального досвіду сучасної молоді в процесі соціалізації.

Поняття «соціалізація», введене в соціальну психологію в середині минулого століття А. Бандурою, Дж. Кольманом та ін., Термін трактується в наукових дослідженнях і широко - як «процес засвоєння індивідом соціального досвіду, системи соціальних зв'язків і відносин», і більш вузько - як «формування почуття приналежності до якоїсь суспільної групи і набуття у ній певного статусу». «Соціальна життя - це безперервна взаємодія людини з різними соціальними середовищами, такими як сім'я, друзі, сусіди, суспільство, держава. Процес

соціалізації включає в себе і цілеспрямований вплив, тобто виховання, і спонтанні впливу різних людей і середовищ, які важко контролювати і які можуть як підвищувати, так і знижувати ефективність виховання, приводячи до виключення, десоціалізації» [2].

Вітчизняні психологи виокремлюють сфери, в яких розгортається весь зміст процесу соціалізації особистості – діяльність, спілкування і самосвідомість [3, с. 28]. Саме в такому ракурсі й розглянемо соціалізацію особистості.

Соціалізація – це процес соціальності індивіда у відповідності з «вимогами», «цілями» суспільства. Сучасне покоління живе в глобалізаційну епоху, епоху підвищення ролі людини як творця соціального світу і самої себе. Дослідниця феномена соціалізації В. Москаленко вважає, що соціалізація, формуючи наші звички, бажання, є одним із факторів соціального контролю та встановлення порядку в суспільстві [3, с. 29].

Сьогодні, коли в Україні координально змінюються всі суспільні відносини і соціальні інститути, вивчення особливостей соціалізації молоді стає актуальною дослідницькою проблемою, що привертає увагу вчених в різних сферах, а саме психологів, соціологів, а й політиків, батьків та вчителів.

Соціалізація особистості починається з перших років життя і закінчується періодом громадянської зрілості людини. Але важливо зазначити що повноваження, права й обов'язки, набуті особистістю, не говорять про те, що процес соціалізації цілком завершений, тобто він продовжується все життя. Основними етапами соціалізації особистості зазначають: дитинство, юність, батьківство, зрілий вік та старість.

Молода людина зростає у безпосередній взаємодії з іншими людьми – **агентами** соціалізації. Саме оточуючі грають важливу роль у тому, якою вона зростає, як проходить її становлення. **Агентами первинної соціалізації** молоді є: близькі та далекі родичі, друзі родини, однолітки, вчителі, лікарі, лідери молодіжних організацій. **Агентами вторинної** виступають представники адміністрації школи, університету, організації, армії, церкви, суспільства, співробітники телебачення, радіо, політичні партії.

Особистість стає повноцінним членом суспільства не тільки як об'єкт, а й суб'єкт соціалізації, який засвоює соціальні норми і культурні цінності, виявляючи активність, саморозвиваючись і самореалізуючись у суспільстві.

В основі розгляду людини як суб'єкта соціалізації лежать концепції американських вчених Ч. Х. Кулі, В. І. Томаса і Ф. Знанецького, Дж. Г. Міда.

Чарльз Кулі, автор теорії «дзеркального «я» і теорії малих груп, вважав, що індивідуальне «я» набуває соціальної якості в комунікаціях, у міжособистісному спілкуванні всередині первинної групи (сім'ї, групи ровесників, сусідньої групи), тобто в процесі взаємодії індивідуальних і групових суб'єктів [1, с. 39].

Вільям Томас і Флоріян Знанецький висунули положення про те, що соціальні явища і процеси потрібно розглядати як результат свідомої діяльності людей, що, вивчаючи ті або інші соціальні ситуації, треба враховувати не лише соціальні обставини, але й погляди індивідів, включених у ці ситуації, тобто розглянути їх як суб'єкти соціального життя.

Джордж Герберт Мід, центральним поняттям соціальної психології вважав «міжіндивідуальну взаємодію» (символічного інтеракціонізму). Сукупність процесів взаємодії, за Мідом, формує суспільство і соціальний індивід який є джерелом руху і розвитку суспільства. Ідеї Ч.Х. Кулі, В.І. Томаса, Ф.Знанецького і Дж. Г. Міда справили могутній вплив на вивчення людини як суб'єкта соціалізації, на розробку концепцій соціалізації в руслі суб'єкт-суб'єктного підходу [1, с. 40].

Суб'єктом соціалізації людина стає об'єктивно, бо протягом усього життя на кожній черговій сходинці перед нею постають завдання, для вирішення яких вона більш або менш усвідомлено, а частіше не усвідомлено, ставить перед собою відповідні цілі, тобто проявляє свої суб'єктність і суб'єктивність.

Успішна соціалізація передбачає, з одного боку, ефективну адаптацію людини в суспільстві, а з другого – здатність певною мірою протистояти суспільству, а точніше – частині тих життєвих колізій, які заважають розвитку, самореалізації, самоствердженню людини. Таким чином, ефективна соціалізація передбачає певний баланс між ідентифікацією з суспільством і відособленням у ньому.

На сьогоднішній день не вдалося виявити єдині підходи в дослідженні факторів успішності та особливостей процесу соціалізації. Разом з тим, на думку багатьох авторів, це важливий напрямок наукових пошуків, значення яких буде зростати в міру стабілізації нашого суспільства.

Особливість становища молодого покоління полягає в тому, що, з одного боку, вони входять у той соціальний простір, який було організовано незалежно від них попередніми поколіннями; з іншого боку, молодь не лише об'єктом соціального впливу, а й суб'єктом соціальної діяльності і може змінити, перебудувати створені структури. Крім того, вихід із кризової ситуації нашого суспільства, процес його розвитку також безпосередньо зв'язані із можливою участю в цьому процесі саме молодого покоління, які можуть стати агентами соціальних змін. Тому дослідження процесу включення молодого покоління у всі сфери суспільного життя набуває особливого значення [6, с. 194]. І в цьому полягає дуальність підходу до вивчення молоді та процесу її соціалізації, яка має бути усвідомлена на теоретичному рівні і яка має бути закладена у методологію та методику будь-якого дослідження з молодіжної проблематики.

Необхідно враховувати, що кожна молода людина сама є організаційним началом свого життєвого влаштування, але існує і ціла низка факторів та подій впливають ззовні, з боку суспільних структур, згідно з їхніми цілями діяльності, а також функціями та можливостями на конкретному історичному етапі розвитку [6, с. 196].

Методологічні підходи до вивчення процесу соціалізації молоді, її структури цінностей, потреб та соціальних проблем на сучасному етапі полягають у тому, що:

- молоде покоління необхідно розглядати в контексті конкретних соціальних умов та особливостей соціального середовища, усвідомлюючи їх динамічність;

- поруч з загальними молодіжними проблемами виокремлювати ті, що притаманні саме цій специфічній соціально-демографічній групі, відповідно до її ролі та статусу в суспільстві;

– диференційний підхід до різних молоді має відбиватися на всіх етапах соціологічного дослідження – від розробки програми і формування гіпотез до формулювання узагальнюючих висновків і рекомендацій;

– потрібно забезпечити суб'єкт-суб'єктний підхід у вивченні взаємозв'язків між молоддю та суспільством, молоддю та різноманітними інститутами соціалізації, молоддю та іншими соціальними групами [6, с. 197].

Зміни в соціальній сфері, нові соціальні відносини змінили вимоги до особистості з боку суспільства. Суспільні вимоги до особистості змінилися від знань, вмінь, навичок до особистісної компетентності в різних сферах. Тому актуальним стає пошук технологій, засобів, методів соціального виховання, які забезпечували б подолання недостатнього рівня у молоді навичок соціальної взаємодії, вміння оцінювати соціальні ситуації, що змінюються, та впевнено діяти з опорою на власні знання і відносини, що в кінцевому результаті сприяє формуванню соціального досвіду, який необхідний молодому поколінню для успішного входження в соціум.

Таким чином, соціалізація – це процес засвоєння індивідом протягом усього його життя певної системи знань, соціальних норм і культурних цінностей, настанов і зразків поведінки, які дозволяють йому функціонувати в якості повноправного члена суспільства, до якого він належить.

Сутність соціалізації полягає в поєднанні пристосування (адаптації) і самоствердження людини в умовах конкретного суспільства. Соціалізація неможлива без активної участі самої людини в процесі засвоєння широкого кола цінностей, понять і навичок, на ґрунті яких складається її повсякденне життя.

Соціалізація є процесом, який передбачає як засвоєння соціального досвіду в процесі входження в соціум, систему соціальних зв'язків, так і процес відтворення цих зв'язків за рахунок активної діяльності молоді. Основою соціалізації особистості є соціальний досвід, засвоюючи який, особистість здійснює саморозвиток та самореалізацію, стає соціально компетентною.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авер'янова Г.М., Дембицька Н.М., Москаленко В.В. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства. К.: «ППП», 2005. – 307с.
2. Григор'єва І. А. Соціалізація в процесах виключення і включення // Вітчизняні записки. – 2006. – № 30 (3). – С. 64-65
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: У двох книгах: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Либідь, 2004 – Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. – 2004. – 573, с.
4. Пірен Марія. Соціалізація молоді в українському суспільстві: стан, особливості становлення/ Марія Пірен, Анна Ясенова: [Електронний ресурс] // Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ». – №4. – 2011. – 267-272 с. Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/658>
5. Попова І.М. Соціологія. Пропедевтичний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – 2-ге вид. – К.: Тандем, 1998. – 272с.
6. Соціологія: Підручник/ За ред. Володимира Пічі., – 3-тє вид., стереотип. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 277 с.

*Іван ВІКТОРОВ,
Ольга ПЮРКО*

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

БІОЛОГІЧНИЙ ЛЕПБУК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ З ООП

Лепбук – це особистий зошит або портфоліо, в якому здобувач збирає інформацію, матеріали та свої власні дослідження з обраної теми. Біологічний лепбук є індивідуально-діагностичним засобом формування пізнавального інтересу здобувачів середньої освіти з об'єктно-орієнтованого підходу. Цей засіб стимулює здобувачів освіти середньої ланки до самостійного дослідження та допитливості, оскільки вони можуть включати в нього власні експерименти, спостереження та висновки. Застосування біологічного лепбука в освітньому процесі сприяє індивідуалізації навчання та врахуванню потреб кожного учня, оскільки вони можуть створювати лепбуки відповідно до своїх інтересів та

здібностей [1, с.45-46].

Біологічний лепбук є інноваційним педагогічним інструментом, який допомагає зробити процес вивчення біології більш цікавим, змістовним та доступним для учнів з особливими освітніми потребами (ООП). Цей засіб може бути використаний в якості інтерактивного засобу для організації колективної роботи здобувачів освіти, сприяючи обміну знаннями, взаєморозумінню, співпраці. На основі біологічного лепбука впроваджується гейміфікований елемент в освітній процес біології, що підвищує мотивацію учнів і стимулює їхню активність. Використання лепбука сприяє поглибленню знань здобувачів з біології та розвитку їхньої професійної орієнтації в цій галузі. Біологічний лепбук - важливий засіб стимулювання пізнавального інтересу в сфері біології здобувачів середньої освіти з ООП [3].

Шляхом власноручного створення біологічного лепбука учні з ООП мають можливість активно залучатися до процесу навчання та виявляти інтерес до біології. Цей засіб надає можливість здобувачам з ООП організувати та систематизувати здобуті знання, що сприяє їхньому кращому засвоєнню та запам'ятовуванню [2, с. 207].

За допомогою біологічного лепбука, здобувачі з ООП можуть використовувати різні види інформаційних матеріалів, зокрема текст, ілюстрації, діаграми, що сприяє розширенню їхніх пізнавальних можливостей. Біологічний лепбук дозволяє здобувачам з ООП самостійно обирати теми та аспекти, які їх цікавлять, і досліджувати їх, що стимулює розвиток їхньої допитливості та активного пошуку знань. Використання біологічного лепбука в навчанні з об'єктно-орієнтованим підходом сприяє індивідуалізації процесу навчання, адаптації до потреб конкретного здобувача та підвищенню його мотивації до вивчення біології. Біологічний лепбук може бути використаний для організації колективної роботи, де здобувачі з ООП можуть обмінюватися своїми знаннями та досвідом, що сприяє розвитку комунікативних навичок та співпраці [4, с. 15-16].

Створення біологічного лепбука дає змогу учням з ООП розвивати свої творчі здібності та критичне мислення шляхом самостійного аналізу та оцінки

отриманої інформації. Біологічний лепбук сприяє поглибленню знань здобувачів з біології та розширенню їхнього розуміння природничих процесів, що розвиває їхню професійну орієнтацію у галузі біології [5, с. 152-156].

Застосування біологічного лепбука як засобу формування пізнавального інтересу учнів з ООП сприяє активному, творчому та змістовному вивченню біології, сприяючи їхньому загальному розвитку та освітньому прогресу. Ось деякі ідеї та підходи, які можна використовувати при створенні біологічного лепбуку для залучення учнів до вивчення біології та формування їхнього пізнавального інтересу [6, с. 142-150]:

Тематичне оформлення - створіть тематичну концепцію лепбуку, що відповідає певній області біології. Наприклад, лепбук про екосистеми, тваринний світ, рослини, генетику тощо. Використовуйте ілюстрації, колажі, фотографії та інші візуальні матеріали, щоб зробити його привабливим та цікавим для здобувачів освіти.

Дослідницькі завдання - включіть проблемно-пошукові кейс-технології, які дозволяють здобувачам проводити міні-дослідження або спостереження. Наприклад, учні можуть вивчати мікроскопічних організмів у воді, вирощувати рослини з насінин або з'ясовувати вплив різних чинників на здоров'я людини. Забезпечте їм інструкції, рекомендації та місце для записів результатів досліджень у лепбуку [7].

Інтерактивні завдання - додайте інтерактивні елементи до лепбуку, такі як кросворди, головоломки, квести або ребуси, які стосуються біологічної тематики, що дозволить здобувачам активно займатися вивченням та використовувати свої когнітивні навички для вирішення завдань.

Практичні експерименти - запропонуйте здобувачам виконати практичні досліди, щоб вивчати біологічні особливості живих організмів. Наприклад, можна провести дослідження з проростання насіння, вивчити вплив світла на рослини або виконати експерименти з диханням тварин. Здобувачі можуть занотувати результати власних досліджень в лепбуку.

Запрошення зовнішніх експертів - організуйте зустрічі з фахівцями-

біологами, вченими або експертами з відповідної галузі. Це може бути віртуальна зустріч або запрошення гостя до класу. Учні матимуть можливість поставити запитання, дізнатися про сучасні дослідження та відкриття у біології.

Використання технологій - залучайте технології, такі як відео, веб-ресурси, інтерактивні програми або веб-сайти, для додаткового дослідження та вивчення біологічних концепцій. Учні можуть створювати посилання на ці ресурси в своєму лепбуку та використовувати їх як джерела інформації.

Обмін та презентації - організуйте сесії обміну досвідом та презентації лепбуків в класі або шляхом роботи в міні-групах. Дозвольте учням представити свої роботи одне одному та обговорити те, що вони вивчили та відкрили під час створення свого лепбуку.

Отже, створення біологічного лепбуку дозволяє здобувачам освіти з ООП середньої ланки бути активними учасниками освітнього процесу, досліджувати та вивчати біологічні концепції в інтерактивний спосіб, що сприяє формуванню пізнавального інтересу, посилює мотивацію до вивчення біології та розвиває критичне мислення та творчі навички учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко О.В. Розвиток творчих здібностей учнів. *Дивослово*. 2001. № 11. С. 45-46.
2. Бібік Н. М., Бондарчук Г. П. «Я досліджую світ»: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 част.). Київ: Світич, 2018. 207 с.
3. Большакова І. Лепбук. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. 2018. URL: <https://youtu.be/xRRqIOk0vXg>
4. Бояринова В. Лепбук як новітній спосіб організації навчальної діяльності. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи*: зб. матеріалів II-ї міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ніжин, 21 жовт. 2021 р.). Ніжин, 2021. С. 15-16.
5. Букіна І. Лепбук як засіб реалізації проектної діяльності на уроках історії. *Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка*: зб. наук. ст. у 2 т. Суми, 2020. С. 152–156.
6. Касьян О. Візуалізація як засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість,*

майстерність, професіоналізм: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 18 трав. 2022 р.). Кременчук, 2022. С. 142–150.

7. [Пюрко В.Є., Христова Т.Є., Пюрко О.Є.](#), Казакова С.М. Застосування елементів STEM-контенту в професійній підготовці фахівців здоров'я-збережувальної та природничо-біологічної галузі. *Електрон. зб. наук. праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти*. 2022. Вип. № 3 (50).

URL: https://www.zoippo.zp.ua/pages/publications/el_gurnal/pages/vip50.html

Анастасія ГАВРЮШЕНКО
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ОПТИМІЗАЦІЯ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Провідні вектори соціально-економічних трансформаційних змін в українському суспільстві обумовлені низкою чинників: негативні демографічні тенденції, погіршення матеріально-технічної та науково-методичної бази системи фізичного виховання здобувачів середньої освіти [1, с. 30; 2, с. 146].

В буремні часи сьогодення вкрай гостро проявляється протиріччя між декларативними заявами про необхідність оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи та практичною діяльністю у цій галузі. Одним з викликів сучасності є питання вдосконалення процесу фізичного виховання у закладах загальної середньої освіти на тлі збільшення кількості учнів з низьким рівнем здоров'я, яке прогресує, на що вказують дослідження Г.Л. Апанасенка, О.В. Андрєєва, О.Ю. Купчишиної, Н.Є. Пангелової, Т.Є. Христової [2, с. 147; 4, с. 337].

Актуальні соціально-економічні умови життя вимагають високого рівня розвитку певних якостей організму дітей: фізичний розвиток, працездатність та функціональний стан. Стратегічним напрямком стають питання синергічного підходу до поєднання засобів і методів фізичного виховання, спрямованих на здобуття максимального оздоровчого ефекту, що висвітлено у дослідженнях О. Аксьонової, Л.В. Волкова, Н.В. Москаленко й інших фахівців [1, с. 29].

Інноваційний досвід оптимізації системи фізичного виховання молодших школярів не знайшов широкого застосування у початковій школі. Останнім часом застаріле обладнання, зниження якості викладання фізичної культури, відтік кваліфікованих кадрів, реструктуризація мережі освітніх закладів зумовили кризові явища у системі фізичного виховання початкової школи.

Мета дослідження - теоретично розробити та експериментально перевірити ефективність технології оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів для підвищення рівня їх психофізичного стану.

В експерименті брали участь 67 дітей: 13 учнів 1 класу, 19 учнів 2 класу, 17 учнів 3 класу, 18 учнів 4 класу. Діти кожного класу були розділені на дві групи – експериментальну та контрольну. В експериментальних групах процес фізичного виховання був побудований згідно запропонованих педагогічних умов. У контрольних групах заняття фізичними вправами проводили відповідно змісту шкільної програми «Фізична культура» (1-4 класи).

Узагальнений аналіз питання оптимізації системи фізичного виховання молодших школярів в умовах модерного суспільства в Україні свідчить, що її головною метою є створення умов для формування гармонійно розвиненої особистості. У вітчизняному науковому середовищі тривають пошуки шляхів подолання кризових явищ у фізичному вихованні початкової школи [3, с. 121]. Реалізація різних форм занять фізичними вправами набуває великого значення.

За період дослідження було розроблено узагальнену структурну модель вдосконалення фізкультурно-оздоровчого контенту початкової школи, яка містила такі ланки: мета, завдання, принципи, педагогічні умови оптимізації рухової активності учнів 6-9 років як фактору підвищення рівня їх соматичного здоров'я у навчальний і позаурочний час, а також критерії визначення ефективності запропонованої технології. Педагогічні умови оптимізації фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями початкових класів передбачали: спрямованість педагогічних дій; види та способи діяльності дітей; умови реалізації запропонованої методики.

Оновлений зміст фізкультурно-оздоровчого контенту початкової школи

включав застосування як традиційних засобів фізичного виховання (способи рухової діяльності), так і елементів інноваційно-оздоровчих технологій (сюжетні, інтегровані уроки, комплексний розвиток особистості дитини в процесі фізичного виховання; психогімнастика; елементи туристсько-краєзнавчої діяльності; спортивно-орієнтоване фізичне виховання).

Порівняння узагальнених результатів педагогічного експерименту доводить, що в експериментальних групах дітей 6-9 років зафіксовані значно вищі результати за показниками фізичного стану і рухової активності, ніж у дітей контрольних груп. Зокрема, як серед хлопчиків, так і серед дівчаток експериментальних груп 6, 7, 8 і 9 років параметри спірометрії, пульсометрії, індексів фізичного розвитку (життєвого, силового, Робінсона), проби Руф'є були вищими за вірогідного розходження з контрольними групами.

Структурно-логічний аналіз фізичної підготовленості учнів 1-4 класів показує, що за всіма показниками відбулись позитивні зміни в дітей обох груп, але з різними темпами їх приросту. Найвищий рівень приросту зареєстрований за показниками гнучкості, сили м'язів рук, швидкісно-силових здібностей, динамічної витривалості. У дітей експериментальних груп темпи приросту результатів за всіма фізичними здібностями вірогідно вищі, ніж у дітей контрольних груп, що свідчить про ефективність запропонованих підходів.

Суттєва різниця за середніми показниками соматичного здоров'я між молодшими школярами досліджуваних груп спостерігається на рівнях вище середнього та високому. Так, серед дівчаток експериментальних груп на рівні вище середній знаходилося 16,0%, а на високому 20,0% осіб, а у контрольних групах відповідно 4,3% та 1,0%. Аналогічна тенденція зафіксована й серед хлопчиків молодшого шкільного віку.

Реалізація розробленої технології дозволило підвищити загальний обсяг рухової активності учнів 6-9 років початкової ланки до 20-22 годин на тиждень, а спеціально організованої – до 15-16 годин, що є оптимальною умовою для підтримання, збереження та зміцнення здоров'я молодших школярів.

Доведено, що головними мотивами рухової діяльності для хлопчиків

молодшого шкільного віку є: активний відпочинок – I місце (66,3%); II місце – спілкування з друзями (55,6%); III місце – покращення фізичної підготовленості (51,2%); IV місце – спортивна діяльність (37,7%); V місце – покращення здоров'я (22,1%). У дівчаток відзначена інша тенденція: I місце – спілкування з друзями (64,6%); II місце – активний відпочинок (47,8%); III місце – покращення здоров'я (45,2%); IV місце – покращення фізичної підготовленості (36,8%); V місце – участь у змаганнях (22,3%).

Найпопулярнішими видами рухової активності, як серед хлопчиків, так і серед дівчаток за результатами анкетування є рухливі ігри – I місце у рейтингу (28,4% і 26,8% відповідно). Інші вподобання дітей розрізняються. Так, серед хлопчиків популярними видами фізичних вправ є біг, стрибки, метання, спортивні ігри, туризм, єдиноборства. Серед дівчаток – танці, звичайні види дитячої рухової активності (біг, стрибки), туризм, різні види фітнесу.

Таким чином, наведені результати експериментальних досліджень свідчать про ефективність запропонованих підходів до оптимізації фізкультурно-оздоровчого контенту для учнів 6-9 років в умовах початкової школи. Це обумовлено тим, що впровадження зазначеної технології мало безпосередній позитивний вплив на загальний стан здоров'я школярів, рівні їх фізичної підготовленості та функціонального стану, прояви рухової активності, а також формування стійкої мотивації до занять фізичними вправами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова О. Нова фізична культура або школа розумного руху. *Теорія та методика фізичного виховання*. 2010. № 12. С. 29-35.
2. Пангелова Н., Рубан В. Основні тенденції модернізації фізкультурно-оздоровчої роботи у сільській школі. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. № 2. С. 146-152.
3. Христова Т.Є. Інформаційний простір проблеми здоров'я. *Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту*. Харків: ХДАФК, 2018. Вип. 2. С. 120-123.

4. Khrystova Tetiana. Optimization of health level of senior pupils. *Contemporary Problems of Improve Living Standards in a Globalized World: Volume of Scientific Papers*. The Academy of Management and Administration in Opole, 2018. P. 336-341.

Юлія ГРИЦКАНЮК
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗІ ШКОЛЯРАМИ

Реформування системи освіти України, її трансформація та підвищення компетенційного рівня якості підготовки майбутніх учителів є однією з провідних соціокультурних проблем, що зумовлена процесами глобалізації, демократизації, інноваційності, гуманізації, технологізації та вимагає транспарентних змін у суспільстві для поступового розвитку людини, її соціалізації та самореалізації. У фокусі розгляду цього питання вагомий інтерес мають дослідження магістральних ліній змісту й організації виховної діяльності в системі освіти, яка повинна сприяти формуванню людини, яка здатна не лише цінувати здобутки національної культури та громадянського суспільства, а й відповідально ставиться до індивідуального та суспільного здоров'я як найвищої індивідуальної та суспільної цінності [1, с. 9]. Така дефініція є досить актуальною в сучасних умовах, спричинених складними політичними, соціально-економічними й екологічними викликами [2, с. 17].

Стратегічні орієнтири виховної роботи обумовлені різноманіттям завдань і напрямів, систематично поповнюються новими алгоритмами, які спричинені динамікою суспільно-економічного життя. Ефективність цього вектору роботи значною мірою залежить від здатності системи виховання розв'язувати нагальні виховні завдання.

Мета роботи полягала у наданні характеристики педагогічних умов, які сприятимуть успішній підготовці вчителя фізичної культури до виховної роботи зі школярами.

На основі узагальненого аналізу літератури й узагальнення власного досвіду встановлено, що для ефективної підготовки вчителя фізичної культури до виховної роботи зі школярами необхідно створити певні педагогічні умови.

Першою умовою є збагачення професійної підготовки здобувачів вищої освіти виховним змістом в галузі фізичної культури і спорту (змістовний аспект). Поліфункційний контент фізичної культури, наповнення його розвивальними, оздоровчими, освітніми та виховними технологіями, інноваційними патернами є детермінантами випереджального оновлення змісту та методів підготовки фахівців для цієї сфери. Їхня діяльність охоплює галузі типу «людина – людина», тому вони мають досконало орієнтуватися у психолого-педагогічних трендах сучасності. Нині у закладах вищої освіти галузі фізичної культури висунута концепція, яка передбачає взаємозв'язок фізичного, психічного, інтелектуального, морального та духовного виховання, що є однією з превалюючих засад освітнього процесу. Особливої уваги заслуговує потреба підвищення рівня професійної та психолого-педагогічної компетентності підготовки здобувачів вищої освіти.

Фізичне виховання є провідною складовою освітнього процесу, яка спрямована в бік зміцнення та збереження здоров'я молоді. Тому важливого значення в освітньо-виховному процесі закладу загальної середньої освіти набуває діяльність учителя фізичної культури, який досконало володіє такими компонентами: професійне мислення, фундаментальні та спеціальні знання й уміння, практичні навички, а також активно здійснює пропаганду здорового способу життя [3, с. 61]. Педагогічна діяльність учителів фізичної культури сприяє відтворенню інтелектуального потенціалу, здоров'я суспільства, є соціально формувальною, творчою, конструктивною, організаторською, діагностичною.

Другою умовою, на нашу думку, є спрямованість педагогічної практики на формування вмінь виховної роботи. Педагогічна практика передбачає безперервність та наступність в організації з метою конверсії необхідного для професійної діяльності обсягу знань і вмінь у відповідності до кваліфікаційної характеристики фахівця. Вона відіграє провідну роль у системі професійної підготовки здобувачів вищої освіти до майбутньої роботи вчителя фізичної

культури. Педагогічна практика як зв'язувальна ланка між процесом навчання й самостійною роботою майбутніх учителів забезпечує пізнавальний досвід педагогічної діяльності [2]. Теоретична підготовка, яку отримує здобувач вищої освіти у виші, повинна мати не лише освітній, а й практичний і виховний характер. Реалізація принципу трансверсальності та комплексного підходу обумовлює під час проходження різних практик (організаційної, виробничої, переддипломної) набуття практикантами вмінь освітньої та виховної діяльності в галузі фізичної культури; формування стійкого інтересу до майбутньої професії вчителя фізичної культури та потреба в самоосвіті, самовдосконаленні.

Метою педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури є оволодіння сучасними методами та формами організації освітньо-виховного процесу в закладі загальної середньої освіти, формування у них на базі отриманих у виші знань професійних компетентностей для прийняття самостійних рішень під час професійної діяльності, виховання потреби систематично підвищувати теоретичну складову та творчо застосовувати її в практичній діяльності.

Педагогічна практика здобувачів вищої освіти є органічною складовою освітнього процесу у виші. Така форма роботи сприяє поєднанню теоретико-методичної підготовки майбутніх учителів з їх практичною діяльністю у закладах освіти, обумовлює творче ставлення майбутнього фахівця до педагогічної діяльності.

Третьою умовою ефективної підготовки вчителя фізичної культури до виховної роботи зі школярами доцільно вважати запровадження особистісно-орієнтованої підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до виховної роботи зі здобувачами середньої освіти. Особистісно-орієнтована підготовка майбутніх учителів фізичної культури до виховної роботи зі школярами умовно розподіляється на такі компоненти: створення детермінант для саморозвитку особистості, зокрема для реалізації таких блоків, як самовизначення, самоосвіта, самореабілітація, самопізнання, самореалізація, самоорганізація (забезпечують збереження цілісності особистості); сприяння у набутті системи психолого-педагогічних знань; опанування педагогічних умінь; формування професійної

мотивації.

Отже, вагомими патернами особистісно-орієнтованого навчання майбутніх учителів фізичної культури є розвиток індивідуальності, засвоєння спеціальних знань в галузі психолого-педагогічних і фізкультурних освітніх компонентів, набуття відповідних умінь і навичок професійної діяльності, становлення здобувачів вищої освіти як суб'єктів діяльності, формування життєвих компетентностей.

Таким чином, готовність майбутніх учителів фізичної культури обумовлює наявний рівень педагогічної компетентності та охоплює професійні погляди, переконання, професійні знання, уміння здійснювати діяльність, оцінювати її результати. В процесі підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури до виховної роботи зі здобувачами середньої освіти доцільно дотримуватися таких педагогічних умов: насичення професійної підготовки з фізичної культури виховним змістом; спрямованість педагогічної практики на вирішення завдань виховної роботи; реалізація особистісно-орієнтованої моделі підготовки вчителів фізичної культури до виховної роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балахничева Г.В., Заремба Л.В., Цьось А.В. Професійна майстерність учителя фізичного виховання: навч. посіб. Луцьк: Східноєвропейський національний університет ім. Лесі Українки, 2013. 64 с.
2. Ничкало Н.Г. Розвиток професійної освіти в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів: монографія. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. 125 с.
3. Христова Т.Є., Лушай С.М. Педагогічні умови підготовки вчителя фізичної культури до виховної роботи зі школярами. *Aplikované vědecké novinky – 2017: materiály XIII Mezinárodní vědecko - praktická konference (22-30 červenců 2017 g., Praha)*. Praha: Education and Science, 2017. Vol. 3. S. 60-62.

Елла ЕМІНОВА
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник:
О.В. КОВАЛЬОВА

РОЗВИТОК АДАПТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ У ДИСТАНЦІЙНОМУ ФОРМАТІ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Освіта – це процес, внаслідок якого суспільство передає накопиченні знання, вміння, навички та цінності протягом сотні років. У загальному розумінні освіта акумуляє будь-який процес, який має позитивний трансформаційний досвід. Освіта – це той фактор розвитку, який являється поштовхом для розширення можливостей людей.

Війна змінила життя не одного українця. Разом із цим галузь освіти, яка є однією із ключових в країні, зазнала досить істотних змін. Здобувачі освіти теж не стали виключенням. Значний відсоток учасників освітнього процесу, внаслідок загрози життю, під тиском окупації, або активних бойових дій, був змушений тимчасово переміститися в межах країни або закордон. Щоб забезпечити освітній процес для здобувачів, частина навчальних закладів перейшла на дистанційну форму навчання (частина обрала змішану форму). Все це стало досить серйозним викликом для молоді. В нинішніх реаліях світогляд та пріоритети здобувачів освіти суттєво змінилися. На тут і тепер на перше місце вийшли базові потреби, які в умовах війни, на жаль не завжди можна задовільнити. Для студентів, які виїхали за кордон додатковим навантаженням є ще й адаптація до нового культурно-мовного середовища [1, с. 53]. На жаль, молодь, не бачить сенсу у першочерговості навчання, а від так, постає питання у адаптації до сучасних реалій. В умовах війни адаптуватися до навчання напрочуд складно, через обстріли та ракетні удари є велика небезпека та ймовірність отримання травм. Через підвищений рівень тривоги за себе та близьких, у здобувачів не рідко виникають психологічні проблеми, які є причиною ускладнення процесу адаптації до дистанційного формату навчання. Слід зазначити, що студенти, які тимчасово виїхали закордон,

переживають так званий «синдром біженця», який якоюсь мірою тотожний із травмою еміграції. Різниця в тому, що «синдром біженця» має глибшу структуру – люди покинули країну не по добрій волі, а рятуючи свої життя. Даний синдром не діагностується. Це є сукупність постійної тривоги, перепадів настрою, депресивних епізодів. Це є так званим порушенням психіки та свідомості. Як складовою сюди ще можна додати порушення ідентичності, розлука із близькими на невизначений термін. Загалом, чим сильніша відмінність культур, тим складніше проходить процес адаптації у вимушених мігрантів.

Проблематику психологічної адаптації здобувачів освіти було висвітлено в роботах численних науковців, але особливої уваги заслуговує саме розвиток адаптивного потенціалу здобувачів у дистанційному форматі навчання в умовах війни. Дана тема є досить актуальною, тому потребує додаткового аналізу та дослідження [2, с. 401].

Адаптація – це процес пристосування до умов нового середовища. Це є нормальною реакцією організму на нервової системи на ненормальну ситуацію, себто війну. Адаптація включає в себе чотири основні стани: початкову, терпимості, акомодацию та стадію асиміляції.

Одним із основних компонентів розвитку адаптаційних можливостей здобувачів є вирішення проблеми соціальної адаптації. Під поняттям соціальної адаптації слід розглядати такі складові:

- складний психоемоційний стан здобувачів;
- відсутність мотивації, належних засобів для організації процесу дистанційної освіти (обладнання, інтернету, тощо);
- дискримінація та упереджене ставлення до ВПО.

На жаль, дистанційне навчання, яке є досить необхідною альтернативою в умовах війни, стає дость суттєвою прешкодою до психологічної адаптації здобувачів. Соціальна ізоляція, яка є одним із наслідків даної форми навчання, негативно впливає на психологічний стан здобувачів.

Ще однією складовою гальмування процесу психологічної адаптації здобувачів є процес підвищення тривоги та переживань, які пов'язані з поганим

забезпеченням якості зв'язку, а відтак, не рідко, із поганою якістю інтернет-з'єднання, відсутністю цифрової компетентності, досвіду самостійного освоєння освітніх платформ та засобів комунікації та ін.

Для того, щоб здобувачі не втрачали мотивацію та бажання навчатися, педагоги повинні надавати не лише певні знання, допомогти в оволодінні самостійно мислити та аналізувати, але самим періодично вчитися та підвищувати власну кваліфікацію. Однією із таких складових є володіння основами першої психологічної допомоги, яка є досить важлива в сучасних реаліях.

На жаль, у багатьох закладах освіти, є брак відповідних кваліфікованих психологів, а відтак, проблема надання психологічної допомоги здобувачам стоїть досить гостро. Слід зауважити, що використовуючи в консультуванні інтерактивні технології, процес надання психологічної допомоги підвищується в рази [3, с. 796].

Отже, в умовах війни розвиток адаптивного потенціалу здобувачів у дистанційному форматі навчання на пряму залежить від психологічного стану учасників процесу. У ВНЗ Україні повноцінно працюють психологічні служби, які допомагають здобувачам та викладачам подолати наслідки тривоги, панічних атак, стресу. Але зі збільшенням тривалості війни, студенти відзначають емоційне виснаження, вигорання, підвищення депресивних розладів. На жаль, відсутність достатньої кількості кваліфікованих спеціалістів негативно позначається на процесі подолання наслідків затяжної фази війни.

Розвиток адаптивного потенціалу здобувачів під час дистанційної форми навчання є ключовим компонентом успішної соціальної адаптації здобувачів. Соціальна та психологічна адаптація здобувача освітнього процесу є важливими в процесі становлення та розвитку майбутнього спеціаліста, а відтак як швидко ці процеси будуть пройдені, залежить реалізація особистості [3, с. 796]

ЛІТЕРАТУРА

1. Булик І.Л. Проблемні питання дистанційної освіти у вищих навчальних закладах в умовах воєнного стану в Україні [Електронний ресурс] / І.Л. Булик // Видавничий дім «Гельвельтика». – 2022.

2. Березяк К.М. Психологічні особливості адаптації студентів в умовах війни / К.М. Березяк, О.П. Накорчевська, О.А. Васильєва. // Журнал «Перспективи та інновації науки». – 2022. – С. 403-409.

3. Інноваційні практики наукової освіти: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ 15-19 грудня 2022) [Електронний ресурс] // Інститут обдарованої дитини НАПН України – 2022. – С. 794-797.

Анна ЖУКОВА
Національна академія
сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
працівник ЗСУ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Вважаємо, що заняття з іноземної мови є важливим чинником формування лідерської компетенції студентів. На наш погляд, цьому сприяє застосування активних методів навчання, адже саме такі методи навчання ґрунтуються на діяльнісному та комунікативному підходах, передбачають наявність інтерактивності, ігрових елементів, діалогічності, групової роботи, творчого характеру навчального матеріалу й методики викладання, рефлексії. До таких методів варто, на нашу думку, віднести метод проєктів, кейс-метод, дискусії, презентації, рольові ігри, сценарії, «мозковий штурм», навчання «по станціях», розробку портфолію, створення дерева рішень тощо. Так, метод проєктів є новітньою педагогічною технологією, що містить сукупність творчих, дослідницьких та проблемно-пошукових методів. Проєктну методику можна вважати своєрідним поштовхом до творчого розвитку особистості студентів, адже цей метод базується на принципах рефлексії, толерантності, неординарності, креативності, партнерства тощо. Використання кейс-методу у викладанні іноземної мови студентам закладів вищої освіти спирається як на традиційні дидактичні принципи, так і на спеціальні, зокрема на принципи ефективності й різноманітності дидактичного забезпечення, творчості, партнерства, прагматизму, зміни ролі

викладача та студента тощо. Кейс-метод передбачає розв'язання різноманітних проблемних ситуацій, які пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, інакше кажучи, навчання способам розвитку аналітичних умінь та вмінь приймати рішення, інтернаціоналізації навчання, розвитку вмінь усної англомовної комунікації та роботи в команді. Погоджуємося з О.Хмизовою, яка стверджує, що головна мета застосування кейс-методу на занятті з іноземної мови полягає у створенні дискусії іноземною мовою, спонуканні студентів формулювати свої думки, відстоювати погляди та аргументувати рішення, здійснювати вибір тощо. Студенти й викладачі повинні усвідомлювати те, що розвиток лідерського потенціалу, мовних навичок та лідерської компетенції під час обговорення ситуацій, читання та прослуховування є можливим тільки за умови активної участі в обговоренні й дискусії та здійсненні рефлексії [1]. Тому важливо мотивувати студентів, спонукати їх до ведення дискусії та обирати ті теми, які є цікавими та значущими для них [16: 148]. Рольова гра є методом, коли студент повинен вільно імпровізувати в контексті заданої ситуації, виступаючи в ролі одного з її учасників. Цей метод також належить до активних методів навчання, він допомагає активізувати мовленнєву діяльність студентів, формує у них уміння самостійно висловлювати свої думки, виховує почуття впевненості в собі, сприяє створенню позитивного психологічного мікроклімату на занятті, а також залучає до активної мовленнєвої діяльності всіх студентів. Метод сценарію базується на поєднанні запланованих навчальних змістів з інтересами студентів. Студенти отримують змогу самостійно обирати, яким чином пройде частина або ціле заняття з іноземної мови. До прикладу, вони можуть запланувати, що спочатку виконають завдання, передбачені викладачем, потім проведуть дискусію на певну проблемну тему, а після цього працюватимуть у парах чи у групах. Саме використання таких методів дає можливість не тільки покращувати мовленнєві компетенції здобувачів освіти, підвищувати мотивацію до вивчення іноземної мови, забезпечувати мовленнєву практику студентів, але й розкривати їхній потенціал, розвивати лідерські якості та здібності, які є необхідними для професійної діяльності та повсякденного життя у сучасному динамічному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волківська Д. А. Сучасні підходи до визначення лідерства. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2014. №115. С. 45–47.

2. Хмизова О. В. Актуалізація лідерського потенціалу студентської молоді у процесі вивчення іноземних мов за професійним спрямуванням. Актуальні проблеми психології. 2012. Т. 6. Вип. 8. С. 215–223

Наталія КОНИКОВА
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ІГРОВІ ФОРМИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Розбудова незалежної системи освіти України визначає пріоритетні напрями роботи для усіх її ланок для забезпечення належного рівня фізичного та психічного здоров'я дітей, їхнього повноцінного розвитку [5]. Молодший шкільний вік є важливим у становленні особистості дитини, це відповідальний етап у забезпеченні належного формування здорової, гармонійно розвиненої особистості, а рухливі ігри є універсальними засобами всебічного розвитку дитячого організму. Рухливі ігри – особливий вид діяльності людини, що виникає у відповідь на соціальну потребу підготовки підростаючого покоління до життя. Сучасні педагоги зазначають, що рухлива гра позитивно впливає на формування дитячої душі, розвиток фізичних сил і духовних здібностей [2, 4]. Дітям цікавий сам процес дій, миттєві зміни ігрових умов, коли необхідно самостійно знаходити вихід з непередбачених ситуацій, взаємодіяти з товаришами, проявляти спритність і силу. Серед учених розповсюджена думка, що гра – це структурна модель поведінки дитини, за допомогою якої вона пізнає довкілля та готується до активного його перетворення [1].

В умовах реалізації Концепції Нової української школи (2016) використанню

ігрових форм рухової активності відведено значне місце в програмі з фізичної культури початкової школи. Народні рухливі ігри за змістом і формою прості та доступні дітям різних вікових груп [3, 6]. На уроках фізичної культури народні ігри розвивають опорно-рухливий апарат і м'язову систему, сприяють удосконаленню рухових навиків та зміцненню здоров'я. Перед заняттями або між уроками рекомендуються короткі ігри середньої або малої інтенсивності, а на уроках та позаурочних заняттях - більш динамічні. Заняття у формі інтенсивної гри дають дітям можливість виконувати велику кількість різних і координаційно складних рухових дій, що сприяє розвитку сили, спритності, гнучкості.

Оздоровче значення ігор розкривається через такі тези: сприяють гармонійному розвитку організму школяра; формують правильну поставу дитини; загартовують організм; підвищують фізичну, розумову працездатність учня та загальний рівень здоров'я. Суттєвий оздоровчий ефект має проведення ігрових форм рухової активності на свіжому повітрі, незалежно від пори року. Такі заходи зміцнюють мускулатуру дітей, покращують діяльність дихальної, серцево-судинної систем, збільшують рухливість суглобів, стимулюють обмінні процеси, позитивно впливають на нервову систему, підвищують опірність організму до респіраторних захворювань.

Освітнє значення рухливих ігор полягає у: формуванні рухових вмінь і навичок з бігу, стрибків, метання; розвитку фізичних якостей: швидкість, сила, координаційні здібності, гнучкість і витривалість; генезисі знань з фізичної культури і спорту, валеології, народознавства, історії рідного краю.

Виховне значення ігор полягає у наступному: сприяють становленню моральних і вольових якостей учнів; виховують любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу; стимулюють вихованню любові до щоденних і систематичних занять фізичними вправами. У народній рухливій грі одночасно здійснюється фізичне, розумове, моральне, естетичне та трудове виховання.

Вимоги до відбору ігор: гра повинна сприяти формуванню нових понять та компетенцій; у грі доцільно розвивати здібності правильно оцінювати просторові вектори, швидко реагувати на часто зміну ситуації; дидактичний і руховий зміст

гри повинен відповідати особливостям програмного матеріалу, а міра складності гри - засвоєним умінням і навичкам.

Під час організації та проведення рухливих ігор у початковій школі необхідно дотримуватися наступних вимог: простота і доступність правил для всіх школярів; кожна дитина має бути активним учасником гри; передбачити та виключити щонайменшу можливість ризику, загрози для здоров'я та життя дітей; безпека інвентарю, який використовується під час гри; гра не повинна принижувати гідності гравців.

Ігри привчають долати психічні та фізичні навантаження, створюють у дітей бадьорий настрій. Важливою особливістю рухливої гри є те, що вона уособлює у собі універсальний вид фізичних вправ. Гра включає всі види природних рухів: ходьбу, біг, стрибки, вправи із предметами, а тому є незамінним засобом фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Ігрові форми рухової активності розвивають розум, удосконалюють сприйняття, формують механізми координації й управління рухами, розвивають фізичні та психічні якості особистості. Рухлива гра – це активна рухлива діяльність дітей, для якої характерні творчі рухливі дії, мотивовані її сюжетом. Ці дії частково обмежуються правилами, спрямованими на подолання різних труднощів. Зміст рухливої гри складає її сюжет (тема, мета, завдання), правила і рухливі дії. В рухливих іграх рухові дії дуже різноманітні. Вони можуть бути наслідувальними, образотворчими, ритмічними, виконуватись з проявом сили, спритності, швидкості, витривалості.

Основними завданнями у процесі занять іграми зі школярами на уроках фізичної культури є такі: закріплення та вдосконалення в ігрових ситуаціях гімнастичних вправ (перекидів, опорних стрибків, вправ у лазінні, рівновазі тощо), вправ легкої атлетики (низького і високого старту, бігу на швидкість, стрибків у довжину, у висоту з розбігу і з місця, метання малих і великих м'ячів), навичок володіння м'ячем (для гри у баскетбол, волейбол, футбол, гандбол); формування інтересу учнів до особистого вдосконалення у грі; виховання відчуття відповідальності за свій колектив, навичок взаємодопомоги; уміння розумно ризикувати на користь колективу; виховання нетерпимого ставлення до порушень

правил; розвиток витримки, вміння розподіляти увагу.

Під час гри зустрічаються короткі прискорення зі зміною напрямку і затримкою руху, різноманітні метання на дальність та в ціль, подолання перешкод, опір суперника та інші.

Ігрові форми організації освітнього процесу на уроках фізичної культури виконують такі взаємопов'язані функції: навчальна, виховна, психотехнічна, корекційно-розвивальна, комунікативна, розважальна, релаксаційна.

Отже, в турбулентні часи сьогодення використання ігрових технологій у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку не втрачає актуальності. Ігрова технологія є унікальною формою навчання, яка дозволяє зробити звичайний урок цікавим і захоплюючим. Використання ігрових форм занять веде до підвищення творчого потенціалу молодших школярів, осмисленого та швидкого освоєння матеріалу. Рухова активність учнів на уроках фізичної культури та позаурочний час позитивно впливає на рівень здоров'я дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Витоки здоров'я дитини: навч.-метод. посіб. / Денисенко Н.Ф. та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2011. 128 с.
2. Вольчинський А.Я., Вольчинська Н.О. Українські народні рухливі ігри в системі фізичного виховання дошкільнят: монографія. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2009. 148 с.
3. Мудрик С.Б. Рухливі ігри від інстинкту до соціалізації. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2010. № 2. С. 14-17.
4. Українські народні рухливі ігри у дошкільному навчальному закладі: навч. посіб. / уклад.: С.І. Матвієнко, І.І. Заплішний. Ніжин: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2017. 152 с.
5. Христова Т.Є., Андронов А.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до спортивно-ігрової діяльності в умовах сучасної школи. *Бъдещите изследвания – 2017: материали за XIII междунар. научна практ. конф.*, 15-22 февруари 2017 г. София, 2017. Vol. 7. С. 12–14.
6. Khrystova Tetiana, Lysenko Olexei. Modern model of professional preparation of the future teacher of physical culture for sports-gaming activities: *Problems and*

Олена КОТОВА,

Ганна СУХАНОВА

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Відомо, що головною метою вищої педагогічної освіти є формування такого професійного рівня сучасного фахівця, якому притаманні глибокі професійні знання, теоретична та методична підготовка, фізична підготовленість, організаційні здібності. Разом із тим учні сучасної школи хочуть бачити такого вчителя, який не тільки професійно проводить заняття а й у достатній мірі має визначену соціальну позицію, володіє такими якостями як ініціативність, активність, творчість, організаційні здібності, відчуття новизни. [2].

Як свідчить аналіз літературних джерел, на сучасному етапі розвитку світового суспільства у центрі уваги педагогічних і громадських кіл розвинених країн світу перебуває проблема демократизації освіти. Усе більшої популярності в зарубіжній освіті набуває навчання та виховання, засноване на співпраці вчителя і учня, де вони стають повноправними учасниками освітнього процесу, між ним і педагогами виникають довірливі та не вимушені взаєностосунки, реалізуються колективні форми виховання, здійснюється спільна діяльність учнів, учителів та батьків, народжується обстановка радості і творчості [1]. Все вищезгадане у повній мірі стосується і освітньої парадигми українського суспільства, в якій все більше уваги приділяється питанням соціалізації особистості у суспільстві, формування ціннісних орієнтацій педагога.

Саме тому оновлення системи вищої освіти в Україні, його гуманізація та демократизація у відповідності до світових стандартів освіти вимагає

впровадження нових підходів в освітньо-виховний процес підготовки фахівців з фізичного виховання в закладах вищої освіти, які мають змогу ефективно формувати соціальну позицію майбутнього вчителя фізичної культури.[3].

Активна педагогічна діяльність за ствердженням психологів, забезпечується високим рівнем сформованості професійних якостей особистості вчителя, повним розкриттям його індивідуальних потенціально-особистісних можливостей.

Соціально-педагогічну активність слід розглядати як **найвищу** форму активності, яка формується на основі більш спільного поняття «активність», що походить від латинського «actives» та визначає дію, вчинок, діяльність. Соціально-педагогічна активність - це особлива якісна форма, яка характеризується включенням у суспільно-педагогічну діяльність та спрямована на формування вищих моральних цінностей майбутньої особистості, на становлення її світогляду, допомогу молодій людині у визначенні свого індивідуального призначення в суспільстві. Соціальна позиція вчителя фізичної культури визначається як міра його соціальної зрілості, як певний рівень сформованості особистого світогляду, його готовності до активного і творчого виконання як професійно-педагогічних функцій так і соціально-творчої діяльності. Досвід роботи молодих спеціалістів в галузі фізичної культури свідчить про невисокий рівень сформованості соціальної позиції випускників закладів вищої освіти. В період навчання в закладі вищої освіти майбутні фахівці, які не прагнуть формувати особистий світогляд та не мають досвіду спільної роботи, де інколи негативно відносяться до неї, недооцінюючи роль суспільної діяльності у формуванні особистих соціальних позицій, що безумовно відображаються на рівні фахової підготовки майбутніх вчителів. Необхідність формування соціальної позиції студентів закладів вищої педагогічної освіти зумовлюється не просто звичайним проявом активних дій по відношенню до навколишнього середовища, а й, безпосередньо, потребами оновлення всіх сторін соціально - економічної дійсності постійно прогресуючого громадського суспільства в Україні. Перша за все, ці потреби визначаються створенням стійкої системи домінуючих цілей, мотивів та установок, котрі характеризують суспільно спрямовану особистість, здатну позитивно впливати на

постійно мінливий світ з метою його перетворення та удосконалення на основі вищих моральних цінностей. [4,5].

На жаль, період воєнних дій в українській державі, негаразди суспільно-економічного стану країни, знецінення вищих моральних цінностей, зокрема, праці вчителя в очах суспільства позначилися спадом або відсутністю активної соціальної позиції та соціально-педагогічної активності переважної більшості педагогів і, зокрема, вчителів фізичної культури. Проте саме вони, безперечно, здатні як найповніше забезпечити позитивний виховний вплив на модель та подальший розвиток її морально-вольових якостей формування її високої моральної культури, котрі збагачують сферу моральних відносин та сприяють самовихованню молоді людини.[6]. Такий вплив буде якісним, якщо педагог, використовуючи свій особистий світоглядний потенціал та педагогічний професіоналізм, здатний організувати спільну зі школярами творчу та плідну життєдіяльність, а учні стають реальними суб'єктами усіх її різновидів та форм організації освітнього процесу. Динамічні зміни умов життєдіяльності, потреб в спеціалістах, які здатні самостійно шукати, сприймати, створювати та аналізувати шляхи розв'язання проблем соціально-економічного розвитку суспільства, зміна характеру педагогічної праці - усе це зумовлює необхідність формування нового комплексу соціальних якостей майбутнього вчителя фізичної культури. Базовими в цьому комплексі є соціальна позиція та особиста соціально-педагогічна активність майбутнього вчителя фізичної культури.

Формування соціальної позиції майбутнього вчителя фізичної культури дозволить підняти навчально-виховний процес у школі на якісно новий рівень. Це позначається підвищенням, перш за все, рівня соціально-педагогічної активності, яка, безумовно, детермінує фахівця на підвищення якості навчально-виховного процесу та дозволить підвищити статус педагогічної праці та статус педагога, зокрема, вчителя фізичної культури.

Висновки

1. Активна соціальна позиція майбутнього вчителя фізичної культури є

першочерговою умовою його соціально-педагогічної активності та успішної педагогічної діяльності.

2. Процес формування соціальної позиції майбутнього вчителя повинен розглядатись як одна з важливих умов підготовки фахівця з фізичного виховання в закладах вищої освіти.

3. Найбільш ефективними формами (шляхами) формування соціально-педагогічної активності є формування особистого світогляду майбутнього педагога, долучення здобувачів в громадську та суспільну роботу, самоосвітню діяльність, педагогічну практику та використання активних методів навчання.

Подальші дослідження необхідно спрямувати у напрямку створення комплексної системи спрямованої на формування соціальної позицій майбутнього вчителя фізичної культури та шляхів її впровадження в освітній процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева О.В. Сучасні тенденції виховання та освіти в розвинених країнах // педагогіка і психологія. - 2018.-№3.-С. 119-124.

2. Величко С.П. Соціально-психологічні чинники формування творчої педагогічної діяльності вчителя // Педагогіка і психологія.-2016.-№3.-С. 159-164.

3. Котова О. В. Прогностична модель професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури. Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики: матеріали XII Міжнар. наук. Інтернет-конф.(Мелітополь, 21-23 січня 2020 року). Мелітополь: ТОВ «Колор Принт», 2020. С.74-76.

4. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. Запоріжжя, 2020. Вип. 49 (102). С. 156–162.

5. Слухенська Р. В., Куліш Н. М., Маланій В. І., Бамбурак В. Б. Фізична культура у вищих навчальних закладах в умовах карантинних обмежень 2020 року. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73. Т. 2. С. 195.

6. Томащук О.Г., Сенько В.І. Організація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти в сучасних умовах. Наукова думка сучасності і майбутнього: зб. статей (26 грудня 2017 року – 10 січня 2018 року), 2018. С. 64. URL: naukam.triada.in.ua.

РУХОВА І ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ, ЗБЕРЕЖЕННЯ І ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЗДОБУВАЧІВ

Рухова і фізична активність є винятково важливим, фундаментальним чинником формування, збереження, зміцнення здоров'я та розвитку людини. Завдяки здатності організму до саморегуляції відбувається його адаптація до змін зовнішнього середовища, організм стає стійким і життєздатнішим. Рухова активність та регулярні фізичні навантаження, спрямовані на підвищення рівня фізичного розвитку та його підтримку. Важливо зважати у яких в сучасних умовах перебувають здобувачі вищої освіти і від цього залежить вид рухової активності[4]. Здобувачі вищої освіти нашого університету знаходячись в воєнному стані, в різних умовах і стресових ситуаціях продовжують займатися руховою активністю. Законом України від 15.03.2022 № 2126-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» передбачено надання на час війни здобувачам освіти, працівникам закладів, установ освіти державних гарантій, які включають: організацію освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників; збереження місця роботи, середнього заробітку, виплата стипендії та інших виплат, передбачених законодавством [1.с 14].

Ті, що, на жаль, вимушені жити у бомбосховищах, радять робити самомасаж, це допомагає розігнати лімфу, яка застоюлась за години сидіння, і дещо зняти набряк. Якщо висота дозволяє, то виконують різноманітні вправи, працюють зі спиною за допомогою базових вправ з гімнастики. Здобувачі які мають можливість тренуватися вдома, використовують навіть стільці, ліжка, пляшки, книжки в якості

спортивного спорядження. Студенти які перебувають в безпечному місті, розпочали заняття на вулиці, в парку, на спортивних майданчиках.[1]. Здобувачі вищої освіти займаються на вулиці, коли нема сирен, коли з'являється можливість вони займаються на майданчику біля будинку, іноді фізичні вправи виконуються при закритих шторах як у світлий час, так і ввечері. На заході нашої країни є можливість відвідувати тренажерні зали. А ті здобувачі вищої освіти які працюють волонтерами, вони знаходяться у стані стресу і пересуваючи ящики та коробки вже виконують фізичні вправи на всі групи м'язів. Для підвищення загальної фізичної підготовки в воєнних умовах, також необхідно займатися: йога, пілатес, стретчинг, дихальна гімнастика, гімнастика для очей, звичайні руханки (вправи можна знайти на сайті ДФН). Також, в сучасних умовах дуже приємно, що українські тренери перейшли тимчасово в режим онлайн і багато з них проводять безкоштовні тренування. Головне, наші викладачі з дисциплін які викладаються на кафедрі постійно на зв'язку зі своїми студентами і постійно надають консультації.[4,5].

Заняття фізичними вправами неодмінно покращують самопочуття, розвивають силові здібності, витривалість та вагу у довготривалій перспективі. В процесі рухової активності формується характер, вдосконалюється вміння управляти собою, швидко і правильно орієнтуватися в різноманітних складних ситуаціях, своєчасно приймати рішення, розумно ризикувати або утримуватися від ризику.

Отже, рухова активність – є важливою складовою наших здобувачів, корисна як для фізичного, так і психологічного здоров'я. Особливо для здобувачів вищої освіти де підвищується стійкість організму до дії несприятливих чинників навколишнього середовища. Війна всіх змусила перенести чимало стресу, а рухова активність зменшує рівень гормонів стресу і допомагає з цим боротися найефективніше. Рух позбавляє тривожності, страху, стресу і налаштовує на навчання, нові звершення задля перемоги України.

Запровадження воєнного стану накладає певні обмеження щодо повноцінного освітнього процесу у закладах вищої освіти і не тільки. Постало питання: яким чином забезпечити дистанційне навчання здобувачів вищої освіти з

різних дисциплін і фізичне виховання не виняток. Але не всі розуміють необхідність такого навчання саме на заняттях з фізичної культури. Працюючи дистанційно, переважна кількість викладачів зіткнулася з проблемою нерозуміння здобувачами вищої освіти значення і необхідності щоденного виконання фізичних вправ.[4].

Тому перед кафедрою теорії і методики фізичного виховання та спортивних дисциплін постала задача більш детального пояснення поняття фізичного виховання та його ролі у розвитку та становленні людини як особистості. Фізичне виховання є складовою всебічного розвитку. Воно спрямоване на забезпечення фізичного розвитку індивіда, зміцнення здоров'я, морфологічне і функціональне вдосконалення організму в цілому. У процесі занять фізичними вправами зміцнюється не лише форми тіла але фізичні вправи вважаються одним із немедикаментозних методів самозаспокоєння. Систематичне виконання фізичних вправ знижують загальний рівень напруги, покращують і стабілізують настрій, покращують сон і підвищують самооцінку. [5]. Дослідження показують що заняття фізичними вправами ефективно знижують втомлюваність, допомагає підвищити пильність та концентрацію, а також покращити когнітивну функцію. Це особливо корисно під час хронічного стресу, викликаного війною, адже він виснажує та знижує здатність зосередитися. Тільки систематичне виконання фізичних вправ стає запорукою міцного здоров'я, покращує фізичні якості, зміцнює імунітет і формує життєрадісну працездатну особистість. [5].

Тому під час воєнного стану ні в якому разі не слід припиняти займатися фізичними вправами. Для цього кафедрою теорії і методики фізичного виховання та спортивних дисциплін запропоновано дистанційну роботу з виконання різних комплексів фізичних вправ за допомогою інтернет сайтах ДФН. Виконання фізичних вправ сприяє зниженню рівня гормонів адреналіну й кортизолу, які відповідають за фізіологічну реакцію на стрес. Фізична активність може бути своєрідною медитацією, що допомагає відволіктися від нав'язливих думок. Повторення рухів під час вправ дозволяє зосередитися на тілі, така сфокусованість може допомогти зберігати спокій і ясність розуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Габрелян А.Ю. Вектор розвитку України: дилема вибору. Суспільство XXI у дискурсі соціально-політичних наук, правознавства та суспільних комунікацій: матеріали міжнародної спеціалізованої наукової конференції, м. Хмельницький, 19 лютого, 2021 р. Міжнародний центр наукових досліджень. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 11–14.
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 37–38. Ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20Text>
4. Рухова активність і здоров'я. URL: https://oleshynska-gromada.gov.ua/more_news/1535446470/ (дата звернення 20.04.2022).
5. Шевчук Г. Й. Дистанційне навчання у вищій школі: переваги, недоліки, перспективи. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Київ, 2021. № 79. С. 205–209.

Станіслав КУМОНЯЄВ,
Олександр КИРІЄНКО
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник:
С.В. МЕДИНСЬКИЙ

СПРЯМОВАНІСТЬ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ США НА ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.

Сучасний світ стикається зі складними викликами у сфері охорони здоров'я. Забезпечення здоров'я населення та формування здоров'язбережувальних компетентностей стали пріоритетами для багатьох країн. Серед таких країн виділяється Сполучені Штати Америки, які приділяють значну увагу гуманітарній

політиці з метою формування здоров'язбережувальних компетентностей дорослого населення. Ця спрямованість гуманітарної політики США на охорону здоров'я виявляється в різноманітних заходах, спрямованих на покращення стану здоров'я нації.

Перш за все, гуманітарна політика США покликана забезпечити доступність якісних медичних послуг для всього населення. Країна вкладає значні ресурси в розвиток інфраструктури охорони здоров'я, покращення медичної освіти та підтримку медичних установ. Фінансування досліджень і новітніх технологій дозволяють розробляти ефективні методи діагностики та лікування, що сприяють загальному покращенню здоров'я населення.

Державні інститути, зокрема Національний інститут здоров'я, відіграють важливу роль у фінансуванні досліджень та сприянні розвитку інновацій у галузі медицини. Це стимулює наукові дослідження, що спрямовані на виявлення нових методів профілактики, діагностики та лікування хвороб, зокрема тих, що є основними загрозами для дорослого населення.

Превентивна медицина є ще одним важливим аспектом гуманітарної політики США. Держава підтримує програми, спрямовані на збереження здоров'я і запобігання хворобам. Це включає проведення безкоштовних медичних оглядів, розробку програм щеплень та проведення освітніх кампаній щодо профілактики захворювань. Головною метою таких заходів є попередження виникнення хвороб, зниження ризику зараження та поліпшення загального стану здоров'я дорослого населення.

Здоров'я як національний пріоритет стає ключовим елементом гуманітарної політики США. Країна активно залучається до глобальних ініціатив і співпраці з міжнародними організаціями з метою забезпечення світового здоров'я. Спільно з Всесвітньою організацією охорони здоров'я США координує свої дії у боротьбі зі світовими епідеміями та захворюваннями, а також сприяє розвитку медичних послуг та доступу до необхідних ліків.

Сприяння здоровому способу життя є ще одним напрямком гуманітарної політики США у формуванні здоров'язбережувальних компетентностей дорослого

населення. Країна розробляє та реалізує програми, спрямовані на просування здорового харчування, фізичної активності та боротьби зі шкідливими звичками. Особлива увага приділяється освітнім заходам, спрямованим на підвищення рівня медичної грамотності серед населення та популяризацію здорового способу життя.

Відзначаючи спрямованість гуманітарної політики США на формування здоров'язбережувальних компетентностей дорослого населення, варто підкреслити, що це важливий крок у досягненні загальних цілей охорони здоров'я. Створення доступу до медичних послуг, розвиток інфраструктури, сприяння превентивній медицині, глобальна співпраця та підтримка здорового способу життя – усі ці заходи сприяють формуванню здоров'язбережувальних компетентностей, які є важливими для забезпечення якості життя нації і підтримки соціального прогресу. США стають прикладом країни, що активно діє на шляху досягнення цих цілей і вносить значний внесок у поліпшення здоров'я свого населення.

Сергій ЛУЦЕНКО
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
Науковий керівник:
С.В. МЕДИНСЬКИЙ

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ – ПОТРЕБА СЬОГОДЕННЯ.

Загальновідомо, що основними завданнями фізичної культури і спорту є постійне підвищення рівня здоров'я, фізичного та духовного розвитку населення, сприяння економічному і соціальному прогресу суспільства, а також утвердження міжнародного авторитету України у світовому співтоваристві. Держава регулює відносини у сфері фізичної культури і спорту шляхом формування державної політики у цій сфері. Тому *актуальним* є завдання створення відповідних приватних та державних органів, фінансового, матеріально-технічного, кадрового, інформаційного, нормативно-правового та іншого забезпечення розвитку фізичної

культури і спорту, а також визнання широкого самодіяльного статусу фізкультурно-спортивного руху в Україні і комплексної взаємодії державних органів з громадськими організаціями фізкультурно-спортивної спрямованості.

Виходячи із стратегії державної політики у сфері фізичної культури і спорту акцентуємося на основних цілях і завданнях щодо формування у населення сталих традицій та мотивацій щодо фізичного виховання і масового спорту як важливого чинника забезпечення здорового способу життя:

- розроблення та реалізація комунікаційної стратегії формування у суспільстві здорових звичок, цінності збереження та зміцнення здоров'я;

- створення сприятливих умов для інвестиційної діяльності у сфері фізичної культури і спорту дасть змогу безперешкодно та масово долучатися до рухової активності та спорту всім категоріям населення;

- удосконалення законодавства з питань заохочення людей до оздоровчої рухової активності;

- розроблення державних стандартів у сфері фізичної культури і спорту з метою встановлення норм і нормативів для надання послуг у сфері фізичної культури і спорту;

- створення умов для розвитку вітчизняної фітнес-індустрії, адаптованої до потреб масового спорту;

- забезпечення рухової активності населення як запобіжного засобу розвитку неінфекційних хвороб та фізкультурно-спортивної реабілітації для відновлення власної дієздатності [1].

Як відомо, Закон „Про фізичну культуру і спорт” визначає загальні правові, соціальні, економічні і організаційні основи фізичної культури і спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності у зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури та спорту [2].

Актуальними завданнями державної політики у сфері фізичної культури і спорту стає потреба широкого залучення всіх учасників освітнього процесу і громадськості до участі у фізкультурно-оздоровчих заходах; удосконалення

системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у галузі фізичного виховання [3].

Для того, щоб вирішити ці завдання, необхідно розв'язати цілий комплекс організаційно-правових аспектів у справі розвитку спортивних клубів різної діяльнісної спрямованості з одного боку та стратегічно визначити напрямки підготовки фахівців спортивного спрямування у вищих навчальних закладах для майбутньої роботи у громадських та приватних організаціях фізкультурно-спортивної спрямованості – спортивних клубах різного типу, структурах для активного відпочинку та фізичної рекреації з другого боку.

Таким чином, розвиток підприємницьких якостей у фахівців фізичного виховання і спорту, їх підготовка для розвитку клубної системи організації фізичної культури і спорту стає об'єктивною необхідністю для реалізації державних концепцій розвитку фізичної культури і спорту у загальносвітовій парадигмі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089.
2. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» Документ 3808-ХІІ, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.05.2023.
3. Рекомендації щодо стратегічного розвитку фізичного виховання та спортивної підготовки учнівської молоді на період до 2025 року. Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.02.2021р. №194.

Вікторія МНОЖИНСЬКА
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ: ТРЕНД ЧИ ВИМОГА ЧАСУ?

Освіта, у своїй сутності, є динамічним та безперервним явищем. Варто відзначити, що світ постійно змінюється, тому здатність навчатися новому є перевагою для кожної людини. У сучасному світі, де відбуваються постійні

різноманітні зміни, гнучкість та адаптивність мають велике значення. Важливою умовою успіху в сучасному суспільстві є швидка адаптація до нової інформації, яку ми отримуємо практично щодня. Технології стрімко розвиваються, з'являються нові винаходи, і разом з ними появляються нові можливості. Для розвитку гнучкого мислення, яке необхідне для вирішення різних життєвих завдань, потрібне активне і безперервне навчання. Однак, освіта повинна стимулювати внутрішню мотивацію людини дізнаватися щось нове, а не пригнічувати ці бажання.

Починаючи з другої половини ХХ ст., перебіг суспільного розвитку позначається глибокими соціокультурними змінами й кардинальними перетвореннями економічного устрою. Неабияку роль у цьому процесі відіграє стрімке збільшення нової інформації. Через таке її зростання відбуваються пролонговані зміни інформаційного поля суспільства, що призводить до вагомої невідповідності між темпами цивілізаційного розвитку й традиційною системою освіти, усунути яку можна лише за умови неперервної освітньої діяльності, що має тривати впродовж життя людини.

Пильна увага до феномена неперервної освіти впродовж життя ґрунтується на певній суперечності, коли, з одного боку, у сучасних умовах відбувається стрімкий розвиток нових технік і технологій з одночасним, надзвичайно швидким їх старінням, а з іншого – зростає роль особистості в суспільстві, на виробництві, розвиваються її потреби, триває гуманізація й демократизація суспільства. Людина, яка ще вчора вважалася освіченою, за сучасними критеріями є носієм застарілої інформації й погано пристосована до умов існування, а вже завтра буде повністю непридатна до повноцінного життя внаслідок функціональної безграмотності. Усе це зумовлює втрату актуальності попереднього «кінцевого» типу освіти, яка не спроможна виконувати низку зрослих суспільно - економічних та інших завдань.

Однією з суттєвих характеристик розвитку освіти кінця ХХ – початку ХХІ ст. є зміна концепції «Освіта на все життя» на концепцію «Освіта впродовж життя», адаптація освітнього процесу до потреб особистості, створення умов для її саморозвитку й самореалізації. Тобто саме буття людини має бути нерозривно пов'язано з навчанням. Тільки тоді людина в змозі стати справжньою й цілісною

особистістю. За таких умов освіта перетворюється із засобу на мету розвитку людини, що уможливорює утвердження її центральної фігури в освіті, провідною метою якої є формування умінь, необхідних для виконання різних функцій – самовираження, самореалізація, розвиток соціальних зв'язків і умінь діяти.

Проаналізуючи останні дослідження і публікації можна сказати, що проблема неперервної освіти впродовж життя людини завжди була в полі зору як вітчизняних (В. Кремень, Н. Ничкало, В. Олійник, М. Солдатенко, О. Щербак та ін.), так і зарубіжних дослідників. (П. Альхайдт, А. Гартунг, Е. Грубер, А. Даринський, М. Дюрко, Дж. Кідд, Й. Кноль, П. Ленгран, У. Хілтон та ін.).

Загальні положення концепції «неперервної освіти», озвучені на форумі ЮНЕСКО ще в 1965 р., ґрунтуються на людиноцентристській позиції, спрямованій на необхідність створення умов для повного розкриття здібностей людини протягом життя.

У рекомендаціях ЮНЕСКО 1976 р. «неперервна освіта розуміється як глобальний проект, спрямований на реконструкцію чинної системи освітньої на розвиток усього освітнього потенціалу поза системою освіти». В основних положеннях «Доповіді Міжнародної комісії з освіти для ХХІ ст.» зазначено: «Освіта впродовж життя є багатостороннім діалектичним процесом, що будується на повсякденному досвіді й позначається інтенсивними зусиллями, спрямованими на розуміння складних даних і фактів. У ньому поєднуються неформальні й формальні знання, розвиток вроджених здібностей і оволодіння новими навичками. Цей процес передбачає зусилля й водночас радість, пов'язану з відкриттям нового. Як індивідуальний досвід кожного, він є також найбільш складним видом соціальних відносин, оскільки стосується одночасно культури, праці й громадянськості». Вона має вийти за рамки, як це вже відбувається в розвинених країнах, а саме: підвищення кваліфікації, перепідготовка або просування дорослих по службі має відкрити можливості для всіх, ставлячи при цьому різні цілі: чи то надання другого або третього шансу в житті, задоволення прагнення до знань і краси, чи то вдосконалення й розширення підготовки, безпосередньо пов'язаної з вимогами професійної діяльності, ураховуючи й практичну підготовку.

Чинники, що демонструють роль неперервної освіти в сучасному соціумі:

1. Зміни в усіх сферах життя – головний елемент сучасності. Швидкі зміни в технологіях вимагають неперервного навчання персоналу.

2. Впровадження нової техніки, виробництво сучасних товарів, кардинальні зміни у виконанні певних видів робіт вимагають відповідної кваліфікації, яка не може бути гарантована базовою вищою освітою.

3. Світ перетворюється на ринок з високим рівнем конкуренції між країнами, а країни, які мають сучасну систему інженерної вищої освіти й програми неперервної освіти, є лідерами в умовах цієї конкуренції. Отже, вони мають можливість у короткі терміни відповісти на будь-який «виклик» підвищенням продуктивності інженерної й управлінської праці.

Поштовхом для створення теорії неперервної освіти стала глобальна концепція єдності світу, за якою всі складники людської цивілізації тісно взаємопов'язані й взаємозумовлені. І саме Людина є найважливішою цінністю, найважливішою умовою й найпотужнішим «виробником» усього, що потрібно для життя на планеті Земля.

Проте сама ідея освіти впродовж життя не є новою. Перші паростки цієї концепції можна знайти в працях Платона, Конфуція, Сократа, Аристотеля, Сенеки та інших видатних мислителів. Ідеї освіти впродовж життя можна знайти в поглядах Вольтера, Гете, Руссо, які безпосередньо пов'язували її з досягненням вершини розвитку людини. Її сенс зафіксовано в прислів'ях і приказках різних народів. Те, що освіта не має обмежуватися віком, Платон писав ще в IV столітті до нашої ери, а пізніше італійські мислителі Т. Кампанелла, Г. Грабер та ін. Ідею про те, що базової освіти не вистачає на все життя, також висловлювали В. Гете, А. Сен-Симон та ін. Видатний німецький поет, драматург і мислитель Й. Гете писав, що наші пращури могли задовольнятися рівнем освіти, здобутим у молоді роки. Але ми, якщо не хочемо відстати від життя, повинні знову повертатися до навчання кожні п'ять років.

Загалом з урахуванням принципу історизму виокремлюють три періоди

в розвитку концепції неперервної освіти.

Перший період (середина 60-х– початок 70-х рр. ХХ ст.) – теоретичного становлення, розроблення системи післяшкільної освіти дорослих для заповнення прогалин шкільного навчання. Ще перший період називають констатаційно-ідентифікаційний, коли з'явилися публікації з неперервної освіти як проблеми освіти дорослих, що виникла через неспроможність тогочасної системи освіти задовольняти зрості потреби особистості. Провідною функцією неперервної освіти на цьому етапі була компенсаторна – усунення недоліків, заповнення прогалин або поновлення знань відповідно до вимог професії. Науковим розвідкам цього періоду притаманні високий рівень науковості й прогностичність (А. Гартунг, Дж. Кідд). У цей час відбулися спроби усвідомлення теоретичного й практичного значення неперервної освіти. Мало місце подолання хибної тенденції щодо ототожнення неперервної освіти виключно з освітою дорослих. Почалося переосмислення ролі освіти в житті як окремої особистості, так і суспільства загалом. Було доведено, що здобування освіти не можна пов'язувати лише з конкретною віковою категорією, певним обсягом знань чи попереднім рівнем освіченості.

Другому періоду (60-70 рр. ХХ ст.) притаманні концептуальні зміни в підходах до самого сенсу неперервної освіти, усвідомлення її системного характеру, розробленням методологічних засад неперервної освіти. Так, у 1972 р. було опубліковано доповідь Е. Фора, у якій викладено тези щодо ролі самоосвіти, всебічного розвитку особистості освіти дорослих. Дослідники зазначають, що в цей період ще не вдалося досягнути повного порозуміння в трактуванні сутності змісту неперервної освіти. Зокрема в офіційній доповіді комісії Е. Фора зазначалося, що неперервна освіта – це не освітня система, а принцип, на якому вона ґрунтується. Натомість інша група вчених наголошувала, що неперервна освіта – це глобальна система, яка містить сукупність програм, за якими відбувається розподіл освіти й підготовка на різних рівнях.

Третій період (від 70-х рр. ХХ ст. і дотепер) характеризується зміною провідного вектора сутності «неперервності освіти» як засобу, що надає можливість особистості адаптуватися до змінюваних умов життя, сприяє її

мобільності, допомагає пристосуватися до безробіття, інфляції, конкуренції тощо. Впровадженні концепції неперервності в усі ланки освіти, розробленні нових навчальних програм, форм і методів навчання, спрямованих на реалізацію завдань неперервності освіти.

Четвертий період (початок 80-х рр. ХХ ст. – і дотепер) – діяльнісно-ціннісний. У цей період посилюється акцент на практикоорієнтованість неперервної освіти, активне впровадження її провідних ідей у всі сфери життя, суголосність нововведень у галузі освіти з суспільними потребами як відповідь на виклики часу. Нині тривають інтенсивні дослідження проблем неперервної освіти (В. Горохова, Л. Коханова, О. Нікітіна, Р. Окс, Ф. Філіппов, У. Хілтон та ін.).

Сучасна дослідниця Лариса Лук'янова у своїй роботі провела аналіз проблем освіти впродовж життя саме в умовах інформаційно-технологічного розвитку суспільства. Вона вважає, що така освіта є чинником інноваційного розвитку всього суспільства та кожної людини окремо. На її думку, однією з найголовніших складових процесу освіти впродовж життя є освіта дорослих, яка останнім часом перетворилася на мету розвитку кожної людини. Неодноразова перепідготовка та підвищення кваліфікації людини впродовж життя є однією з найважливіших особливостей сучасного динамічного інформаційного суспільства. Це пов'язано з тенденціями світового ринку та високим рівнем конкуренції між країнами, а також зі швидким старінням знань фахівців. Наявність людей, які здатні генерувати та втілювати в життя ідеї забезпечення зростання можливостей суспільства, є необхідною умовою стійкого розвитку світу в цілому. Сучасна освіта активно впроваджує гнучкі компетенції для підготовки людини до потенційних змін у майбутньому. Освіта впродовж життя, на думку деяких науковців, є міцною базою для розвитку критичного та експериментального мислення.

Загалом, освіта впродовж життя – це розширення можливостей людини та підвищення рівня її потенціалу. Однією з найголовніших проблем становлення такої освіти в Україні є стереотип ставлення до неформальної освіти як неповноцінної. Проте, не зважаючи на це освіта впродовж життя стає все актуальнішою як в країнах Європи, так і в Україні. Професійні знання швидко

стають застарілими, професії, які були популярними раніше, стають не такими затребуваними, і це сприяє пошуку людьми нових шляхів до кар'єрного розвитку та саморозвитку загалом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Alheit P., Dausien B. Bildungsprozesse über die Lebensspanne und lebenslanges Lernen // Tippelt R (Hg.) : Handbuch Bildungsforschung. Opladen, 2002. — S. 569—589.
2. Faulstich P. Weiterbildung. Begründende lebensenthaltende Bildung / P. Faulstich. – München. Wien : Oldenburg, 2003.
3. Filipovic D. Permanent Education and Reform of the Educational System in Yugoslavia / D. Filipovic // Convergence. – 1968. – № 4. – P. 3–8.
4. Gruber E. (Hrsg.) Theorie und Forschung / E. Gruber // MAGAZIN Erwachsenenbildung at 7/8, 2009. — 232 s.
5. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – 636 с.
6. Houle C. The inquiring mind / C. Houle. – University of Wisconsin Press, 1961. – 187 p.
7. Learning to be. The world of Education Today and Tomorrow. – P. : Unesco; L : Harrap, 1972. – P. 181–222.
8. Lenz W. Menschenbildner unterwegs. Mobil und flexibel. Ergebnis eines Jahrhunderts Erwachsenenbildung? /
9. Nolda S. Einführung in die Theorie der Erwachsenenbildung / S. Nolda. – Darmstadt, 2008.
10. Shukla P. Life long Education / P. Shukla. – New Delhi, 1971. – 83 p.
11. W. Lenz // Friedenthal-Haase M. (Hrsg.) Erwachsenenbildung im 20. Jahrhundert - was war wesentlich? – München, 2001. – S. 199–214.
12. Бражник А., Роненко К. Теоретико-методологічні й методичні засади освіти впродовж життя. Збірник матеріалів. 2021. № 1. С. 76–78.
13. Гриневич Л.М., Морзе Н.В., Бойко М.А. Наукова освіта як основа формування інноваційної компетентності в умовах цифрової трансформації суспільства. Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. № 77(3). С. 1–26.
14. Лук'янова Л. Освіта впродовж життя в умовах інформаційно-технологічного суспільства. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2019. № 1(15). С. 10–20.

15. Лук'янова Л. Розвиток освіти дорослих: сучасні реалії, тенденції і перспективи. Концептуальні засади розвитку освіти дорослих: світовий досвід, українські реалії і перспективи. 2018. С. 21–31.

16. Радкевич О., Радкевич О. Становлення та розвиток навчання впродовж життя. Colloquium-journal. 2021. № 1(88). С. 66–69.

17. Радомський І.П. Сучасні виклики освіти дорослих. Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти. 2022. С. 339–341.

18. Смачило В.В., Божидай І.І., Ушкалов А.В. Освіта впродовж життя як чинник людського розвитку. 2022. С. 34–39. 8. Ткачук М. Безперервна освіта як загальносвітова людиноцентристська тенденція сучасності. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. 2022. № 2(6). С. 186–192.

Альона СОЛОНСЬКА
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

РОЗВИТОК SOFT SKILLS У МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В сучасному соціально-економічному контексті, де зростає значущість міжособистих відносин і необхідність адаптації до оточення, яке швидко змінюється роль soft skills у майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти набуває особливого значення. Інтеграція soft skills у професійну підготовку вихователів сприяє покращенню якості педагогічного процесу та підвищенню рівня взаємодії між педагогами, дітьми та їхніми батьками.

Вивченням проблеми розвитку soft skills у майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки займаються: О. Бондарчук, К. Гнезділова, К. Коваль, Т. Кожушкіна, О. Мешко, С. Наход, І. Тимофєєва, Ю. Семеняко, Т. Смагіна, О. Фунтікова та інші.

Термін «soft skills» у науковій літературі трактується як гнучкі навички, тобто здатність до прийняття та реалізації нестандартного рішення у динамічній складній ситуації. Також soft skills є комплексом неспеціалізованих

навичок, від яких залежить висока продуктивність особистості, здатність досягати успіху [1; 4].

За визначенням С. Наход «soft skills» – це соціологічний термін, що включає комплекс особистих характеристик, які сприяють професійному становленню особистості. До такого комплексу дослідниця відносить креативність, здатність долати шаблони та стереотипи, працювати в команді, вести її до успіху, виконувати лідерські обов'язки, створювати сприятливу атмосферу для розвитку всього колективу [3, с. 132].

У роботах К. Коваль визначено наступну класифікацію soft skills: індивідуальні якості особистості (здатність критично мислити, налаштовуватися на позитив, чітко ставити мету та працювати на її досягнення, орієнтуватися на кінцевий результат); комунікаційні якості (здатність чітко та лаконічно висловлювати свою думку, ввічливо та толерантно спілкуватися, звертати увагу на культурні та національні особливості співрозмовника); – управлінські якості (здатність працювати в команді, очолювати її, брати на себе відповідальність за рішення, які приймає колектив, працювати не тільки над своїм розвитком, але й над розвитком усіх членів команди, створювати сприятливе середовище для роботи, орієнтуватися у часовому просторі та регламентувати свої дії) [2, с. 27].

Розглянемо основні soft skills, що на нашу думку необхідні майбутнім вихователям для професійної діяльності:

1. Емоційний інтелект. Згідно з дослідженнями Д. Гоулмана, емоційний інтелект є ключовим компонентом успішної соціальної адаптації та міжособистих стосунків. В контексті педагогічної діяльності, вміння розуміти, визнавати та керувати своїми емоціями має прямий вплив на побудову стосунків з дітьми та їхніми батьками. Вихователі, які розвивають свій емоційний інтелект, більш ефективно можуть впоратися з емоційними викликами в процесі педагогічної діяльності та сприяють створенню позитивного педагогічного середовища.

2. Комунікаційні навички. Комунікаційні навички є необхідними компонентами взаємодії вихователів з дітьми та батьками. Зрозуміла передача інформації, вміння слухати та розуміти потреби вихованців та батьків має

вирішальний вплив на якість педагогічного процесу та, в свою чергу, становлення дітей як активних суб'єктів навчання.

3. Лідерські якості. Лідерські якості вихователя мають суттєвий вплив на організацію та управління педагогічним процесом у закладах дошкільної освіти. Результати досліджень С. Кові та Д. Максвела свідчать про те, що вихователі, які проявляють лідерські якості, здатні створювати стимулююче та мотивуюче навчальне середовище для дітей, сприяючи їхньому особистісному розвитку та досягненню успіху у навчанні.

4. Творчість та інноваційність. Творчість та інноваційність в педагогічній діяльності вихователів мають важливе значення для створення цікавого та змістовного навчального процесу. Майбутні вихователі, які активно впроваджують інноваційні методи та стимулюють творчий розвиток своїх вихованців, сприяють формуванню активної, креативної та критично мислячої особистості.

Професійна підготовка майбутніх вихователів для розвитку soft skills має стати пріоритетом у вищих навчальних закладах. Забезпечення науково обґрунтованої та комплексної підготовки спеціалістів передбачає наступні етапи:

1. Практична педагогічна підготовка. Практика в закладах дошкільної освіти дозволяє майбутнім вихователям здобути необхідний досвід роботи з дітьми та опанувати особливості педагогічної діяльності. Розробка спеціальних програм практики та систематичне впровадження їх у навчальний процес забезпечить оптимальні умови для розвитку soft skills.

2. Тренінги та семінари. Організація тренінгів та семінарів щодо розвитку soft skills допоможе здобувачам вищої освіти покращити комунікаційні навички, розвинути лідерські якості та виявити творчий потенціал. Програми тренінгів повинні базуватися на досвіді відомих науковців та практикуючих педагогів, що забезпечить науковий підхід до розвитку soft skills.

3. Психологічна підтримка. Забезпечення психологічної підтримки майбутніх вихователів у процесі професійної підготовки сприяє ефективному розвитку їхнього емоційного інтелекту та вмінь керувати стресом у професійній діяльності.

Розвиток softskills у майбутніх вихователів дошкільної освіти має

забезпечити високу якість педагогічного процесу та створити сприятливі умови для розвитку дітей. Інтеграція емоційного інтелекту, комунікаційних навичок, лідерських якостей та творчості у професійну підготовку вихователів допоможе створити кваліфіковані та компетентні кадри, здатні ефективно сприяти розвитку дітей та формуванню гармонійної особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарчук О.О. Розвиток soft skills майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у процесі фахової підготовки. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. № 61. 2021. С. 5-13.

2. Коваль К.О. Розвиток «soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162-167.

3. Наход С.А. Значущість «soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. № 63. 2018. С. 131-135.

4. Семеняко Ю.Б. Розвиток «soft skills» у процесі фахової підготовки майбутніх вихователів як необхідний компонент їх конкурентоспроможності. Журнал «Перспективи та інновації науки». (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). № 11(16). 2022. С. 156-165.

Олена СОПОТНИЦЬКА
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Роман СОПОТНИЦЬКИЙ
Тернопільська ЗОШ 27

ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ТА ЗМІСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ТРЕНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професія учителя фізичної культури доволі часто вимагає від майбутніх фахівців теоретичних знань та практичних умінь для організації тренерської діяльності. Однак, як показали наші власні спостереження, студентам, що

здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр фізичного виховання» під час педагогічної практики доволі складно організувати позакласні заняття із ігрових видів спорту та провести тренування учнів. Беручи до уваги те, що тренерська робота виступає невід'ємною складовою майбутньої професійної педагогічної діяльності учителя фізичної культури, було прийнято рішення підійти до формування у студентів готовності на основі використання процедури педагогічного моделювання.

Отже, досягнення високого рівня усіх показників готовності випускника педагогічного закладу вищої освіти до професійної діяльності можна досягнути лише при побудові освітнього процесу на основі компетентніного підходу а також на основі використання процедури педагогічного моделювання. Проведений аналізу наукових джерел дає підставу для констатування того, що педагогічне моделювання доцільно розглядати у якості загальнонаукового методу пізнання. У нашому баченні практична цінність моделювання у педагогічному дослідженні визначається адекватністю того об'єкту, який дослідник поставив собі за мету дослідити та проаналізувати. Вважаємо що педагогічне моделювання володіє вагомим потенціалом у формуванні готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності.

В основу вибору процедури педагогічного моделювання було покладено напрацювання Т. Шамової про те, що на основі моделювання можна «виявити негативні наслідки і ліквідувати чи послабити їх до реального прояву; моделювання дозволяє більш цілісно вивчити процес, через те, що можливо побачити не тільки елементи, але й зв'язок між ними, розглянути ситуацію з різних сторін» [3, с. 125]. У цілому, процедура моделювання є інтегративною, адже дозволяє об'єднати емпіричне і теоретичне в педагогічному дослідженні та санкціонує поєднання експерименту із побудовою логічних наукових абстракцій у вигляді графічних моделей.

З огляду на той факт, що наслідком педагогічного моделювання є модель, вважаємо за доцільне провести короткий семантичний аналіз цієї наукової дефініції. Модель (фр. *modele* – зразок) – це уявна або матеріально-реалізована

система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження (природний чи соціальний) і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [1, с. 516]. В Оксфордському тлумачному словнику [4] пропонується сім визначень поняття «модель», з яких найбільш прийнятними, з огляду на предмет нашого дослідження, є такі: «модель – спрощений опис деякої системи, що використовується для подальших розрахунків»; «модель – трьох вимірне уявлення суб'єкту, речі чи структури, зазвичай у зменшеному масштабі».

У процесі дослідження було встановлено, що у наукову дефініцію «модель фахівця» різні вчені вкладають різний зміст. Більшість розробників цієї проблеми розуміють під моделлю фахівця описовий аналог, що відображає основні характеристики об'єкта, що вивчається, яким є узагальнений образ фахівця даного профілю, що не суперечить філософському визначенню моделювання. У багатьох навчальних закладах розробка моделі фахівця здійснювалася в напрямку опису основних видів діяльності, функцій, які виконуються на робочих місцях, а також визначенні необхідних для цього знань, умінь і навичок.

У нашому дослідженні ми прийняли концепцію моделі фахівця як аналогії його майбутньої професійної діяльності, яка практично спрямована на вирішення конкретних проблем у формуванні готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності.

Розробка педагогічної моделі фахівця може бути представлено на різних рівнях професійної підготовки майбутніх фахівців залежно від цілей і завдань, які перед собою ставить дослідник. На основі аналізу напрацювань М. Пригодій та П. Васюченка [2] було виділено дві основні групи цілей при розробці педагогічної моделі: отримання конкретної інформації про стан готовності майбутніх учителів фізичної культури та її переробка для впровадження педагогічних інновацій в навчальний процес; розробка посадових інструкцій, паспортів спеціальностей, вдосконалення освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-кваліфікаційних програм тощо. У процесі дослідження встановлено, що практична діяльність у багатьох педагогічних розробках зводиться до вдосконалення конкретних видів діяльності майбутніх учителів, а саме: навчально-методичної;

навчально-виховної; виробничо-технологічної; організаційно-управлінської; конструкторсько-технологічної. Тоді як поза ґрунтовною увагою залишається вдосконалення такої вагової складової професійної діяльності учителя фізичної культури як тренерська діяльність. Саме ці аспекти й спонукали нас до педагогічного моделювання.

Створюючи модель формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності, під поняттям «модель» ми розуміємо графічну схему, що складається з конкретних елементів, причому саме мета, яка передбачає досягнення найвищого рівня готовності переважною більшістю майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності є стрижнем у побудові моделі. У практичному аспекті розроблена нами модель включала такі блоки: мотиваційно-цільовий, процесуально-діяльнісний, рефлексивно-результативний. Зокрема, мотиваційно-цільовий блок включає мету, завдання, підходи, принципи, підготовки майбутнього вчителя фізичної культури до тренерської діяльності. Процесуально-діяльнісний блок базується на педагогічних умовах та змісті підготовки, що включає методи, форми та засоби підготовки майбутнього вчителя до тренерської діяльності. Тоді як рефлексивно-результативний блок охоплює компоненти, критерії, показники, рівні сформованості готовності майбутнього вчителя фізичної культури до тренерської діяльності та результат.

Таким чином, вважаємо, що розроблена нами педагогічна модель формування готовності майбутніх вчителів фізичної культури до тренерської діяльності повно та ґрунтовно відображає процес розвитку досліджуваного феномена. Усі складові розробленої педагогічної моделі ми вважали за доцільне розглядати як стадії єдиного процесу, які включають переходи від одного стану до іншого та спрямовані на досягнення кожним студентом, що здобуває освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр фізичного виховання» максимально можливого для нього рівня готовності до тренерської діяльності. Причому ми виходили з тих позицій, що педагогічна модель як існуючий навчально-виховний комплекс має можливість вдосконалюватися на підставі вимог практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов. ред.). – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Пригодій М.А. Формування моделі фахівця моделі фахівця – основа майбутньої професійної діяльності та ефективної підготовки до неї / М.А. Пригодій, П.В. Васюченко // VI Міжнародна науково-практична конференція «Наука в інформаційному просторі» (16-17 вересня 2017 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.confcontact.com>.
3. Т.Ю. Круцевич, О.Л. Благій, Г.Г. Смолюс, О.В. Андреева (2016). Методичні рекомендації щодо підвищення ефективності різних програм фізичного виховання в школі, їх змісту та технології реалізації. Київ: Наук. світ. С.123.
4. Москаленко Н., Торбанюк Г. Інноваційні підходи до залучення школярів і студентів до рухової активності. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019. № 2. С. 115–121.
5. Томащук О.Г., Сенько В.І. Організація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти в сучасних умовах. Наукова думка сучасності і майбутнього: зб. статей (26 грудня 2017 року – 10 січня 2018 року), 2018. С. 64. URL: naukam.triada.in.ua.

*Семен ТАНГАРОВ,
Олена КОТОВА*

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У МЕЛІТОПОЛЬСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Зміни, що відбулись в українській освітній системі останнім часом, пов'язані з вимушеним переходом на дистанційне навчання, викликали гостру потребу та дали можливість аналізу результативності віддаленого навчання. Дистанційне навчання – це така форма організації освітнього процесу та педагогічна технологія, основою якої є керована самостійна робота студентів та широке застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Дистанційне

навчання відкриває студентам закладів вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання [2,3]. Дистанційне навчання розглядається науковцями як форма організації освіти, коли здобувачі віддалені від викладача у просторі і часі, але можуть підтримувати діалог за допомогою засобів комунікації. Така організація процесу навчання припускає дещо інший підхід до навчання, зокрема: самостійність пошуку, аналізу, систематизації та узагальнення інформації, самоорганізацію й самоконтроль.

Усі дисципліни, які викладаються викладачами кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін як лекційного характеру (фізичне виховання учнів молодшого шкільного віку, гігієна фізичного виховання, теорія і методика фізичного виховання, основи наукових досліджень і багато інших) так і практичного (музично-ритмічне виховання, аеробіка з методикою викладання, рухливі ігри з методикою викладання) проводяться в дистанційному форматі. Перехід на технології дистанційного навчання уже викликав несприятливі зміни функціонального стану здобувачів через низький руховий компонент та значне психічне напруження. Така ситуація вимагає вдосконалення раціональної організації рухової активності студентів в умовах дистанційного навчання [2]. Дистанційне навчання у професійній підготовці майбутніх вчителів з фізичної культури у закладах вищої освіти спрямоване на формування особистості, конкурентоспроможної та здатної до безперервної дистанційної фізкультурної освіти в даній галузі. Запровадження елементів дистанційного навчання у систему професійної підготовки фахівців з фізичної культури, дає можливість скоротити кількість аудиторних годин на вивчення теоретичного матеріалу та збільшити кількість часу на користь практичних занять з спортивно-педагогічних дисциплін [4]. Певні труднощі, особливо на початковому етапі, виникли у викладанні всіх дисциплін, однак вважаємо, що найбільші проблеми пов'язані з освоєнням тих дисциплін, якими передбачено проведення практичних занять які потребують певних умов, інвентарю, обладнання для організації. Серед переліку таких

дисциплін є і фізичне виховання яке проводиться на всіх факультетах перших і других курсів університету. Проведення цієї дисципліни передбачає практичні заняття фізичними вправами. На сайті університету ЦДОТ (центр дистанційних освітніх технологій) у вільному доступі є виставлені відеоролики, представлена підготовча і заключна частини занять, а також варіативні частини (фітнес заняття зі спортивним обладнанням різного типу, руханки танцювального напрямку, силові блоки, вправи для дівчат і юнаків зі спортивним інвентарем та без нього). Більш детальна інформація з практичних занять знаходиться на сайті дистанційного навчання нашого університету та особистих сторінках викладачів де є вся інформація у розділах теоретичних і практичних дисциплін.[6].

В умовах дистанційного навчання система контролю якості виконання вправ значно ускладнюється. Проте практика показала не лише існування проблем, вирішенням яких належить зайнятися, а й наявність позитивних моментів. В умовах дистанційного навчання значно збільшився рівень справитись з завданням практичного напрямку самостійно, їм пропонується виконати комплекси вправ, або самостійно підготувати вправи для виконання що знаходяться у вільному доступі в інтернеті. Завдання супроводжуються рекомендаціями щодо виконання комплексів, уточненням техніки виконання вправ, описом способів зменшення або збільшення навантаження. Таким чином, у студентів є більше можливості вибору виду фізичної активності, її обсягу та інтенсивності відповідно до своїх інтересів [3]. Суттєво змінюється в цьому навчальному процесі і роль викладача. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування курсу, що вивчається, консультування слухачів під час впорядкування індивідуального навчального плану, керування їхніми навчальними проектами. Він допомагає студентам у їхньому професійному самовизначенні. При дистанційному варіанті проведення занять саме мотивування стало першочерговим завданням викладачів, тому необхідно було використати будь які можливості: індивідуальні коментарі до питань студентів, відповіді на питання, методичні рекомендації, опис досвіду тренувань, запрошення брати участь у флеш- мобах, онлайн зустрічах. Проте, що об'єм рухової активності впливає на стан здоров'я чули і знають усі, але коли

студенти на практиці відчули негативний вплив гіподинамії, настало розуміння необхідності самостійного поповнення рухової активності. [4]. Самостійна робота в період дистанційного навчання призвела до значного покращення результатів з мотиваційної складової компетенції. Проте не можна сказати, що ці зміни набули сталого характеру, потрібні сприятливі зовнішні умови для підтримки мотивації та активності у самостійній діяльності. Позитивним боком дистанційного навчання є творчий підхід студентів до занять та можливість довільного вибору вправ. [6,7].

Висновки. Сучасна дистанційна освіта – це розгалужена система передачі знань на відстані за допомогою різних засобів і технологій, яка сприяє отриманню студентами необхідної інформації для використання у практичній діяльності. Основною метою дистанційного навчання студентів є виховання особистості, яка має бажання і здатність до спілкування, навчання та самоосвіти. Викладачі та студенти ведуть активну роботу в дистанційному режимі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечуючи повноцінний освітній процес. Але нам викладачам треба такі заняття адаптувати власне для здобувачів, намагаючи зацікавити їх та привчити до фізичної активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишнівський В.В., Гніденко М.П., Гайдур Г.І., Ільїн О.О. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посіб. К.: ДУТ, 2018. 140 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_786_40131752.pdf.

2. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. С.102 -106.

3. Москаленко Н., Торбанюк Г. Інноваційні підходи до залучення школярів і студентів до рухової активності. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019. № 2. С. 115–121.

4. Самоленко Т.В., Гордійчук Б.В., Дембіцька О.О. Рухова активність студентів в рамках дистанційного навчання. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі // Журнал - Переяслав, 2020. - Вип. 4(60), ч. 4 – 171 с. – С. 139-140.

5. Слухенська Р. В., Куліш Н. М., Маланій В. І., Бамбурак В. Б. Фізична культура у вищих навчальних закладах в умовах карантинних обмежень 2020 року. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73. Т. 2. С. 195.

6. Томащук О.Г., Сенько В.І. Організація фізичного виховання студентів закладів вищої освіти в сучасних умовах. Наукова думка сучасності і майбутнього : зб. статей (26 грудня 2017 року – 10 січня 2018 року), 2018. С. 64. URL: naukam.triada.in.ua.

7. Шандригось В.І., Шандригось Г.А. Дистанційне навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Наукові-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту. 2017. Вип.1. С. 125-128.

*Катерина ТАРАНЕЦЬ,
Олена КОТОВА*
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НОВИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.

У зв'язку зі складними факторами та повномасштабною війною, яка нині ведеться росією на території України, наш університет працює в дистанційному форматі. Зміни, що відбулись в українській освітній системі останнім часом, пов'язані з вимушеним переходом на дистанційне навчання, викликали гостру потребу та дали можливість аналізу результативності віддаленого навчання. Дистанційне навчання розглядається науковцями як форма організації освіти, коли здобувачі віддалені від викладача у просторі і часі, але можуть підтримувати діалог за допомогою засобів комунікації. Надання доступу до навчальних матеріалів, рекомендацій щодо роботи з ними відбувається у зручному місці та у зручний час. Це дозволяє знизити кількість аудиторних занять у загальному навантаженні здобувачів і звільнити час для більш активної самостійної роботи, забезпечити індивідуалізацію навчання.

Усі дисципліни, які викладаються фахівцями кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін як лекційного характеру (фізичне виховання учнів молодшого шкільного віку, спортивні споруди і обладнання, спортивні ігри з методикою викладання, гігієна фізичного виховання, теорія і методика фізичного виховання, плавання з методикою викладання і багато інших) так і практичного (музично-ритмічне виховання, аеробіка з методикою викладання, рухливі ігри з методикою викладання) проводяться в дистанційному форматі. При реалізації тих дисциплін, які не потребують очних практичних занять (як правило, що мають теоретичний блок), не було труднощів, особливо у викладачів, які володіють дистанційними технологіями. Така ситуація вимагає вдосконалення раціональної організації рухової активності студентів в умовах дистанційного навчання. [1, с.6].

Дистанційне навчання відкриває студентам закладів вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам дозволяє реалізовувати принципово нові форми і методи навчання.

На навчальних платформах у вільному доступі є виставлені відеоролики, представлена підготовча і заключна частини занять, а також варіативні частини (фітнес заняття різного напрямку, силові блоки, вправи для дівчат і юнаків зі спортивним інвентарем). Більш детальна інформація з практичних занять знаходиться на сайті дистанційного навчання нашого університету та особистих сторінках викладачів де є вся інформація у розділах теоретичних і практичних дисциплін.[2,с .116].

Певні труднощі, особливо на початковому етапі, виникли у викладанні всіх дисциплін, однак вважаємо, що найбільші проблеми пов'язані з освоєнням тих дисциплін, якими передбачено проведення практичних занять які потребують певних умов, інвентарю, обладнання для організації. Серед переліку таких дисциплін є і фізичне виховання яке проводиться на всіх факультетах перших і других курсів університету. Проведення цієї дисципліни передбачає практичні

заняття фізичними вправами. Поряд з тим, що для проведення цих занять потрібні певні матеріально технічні умови слід і дотримуватись вимог, пов'язаних із безпекою, методичною грамотною організацією освітнього процесу. В умовах дистанційного навчання значно збільшився рівень справитись з завданням практичного напрямку самостійно, їм пропонується виконати комплекси вправ, або самостійно підготувати вправи для виконання що знаходяться у вільному доступі в інтернеті. [3, с.139]. Крім того, вони можуть виконувати свої комплекси вправ, повертатися до раніше апробованих і тих, що сподобалися. Таким чином, у студентів є більше можливості вибору виду фізичної активності, її обсягу та інтенсивності відповідно до своїх інтересів. Суттєво змінюється в цьому навчальному процесі і роль викладача. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу та коригування курсу. Він допомагає студентам у їхньому професійному самовизначенні. При дистанційному варіанті проведення занять саме мотивування стало першочерговим завданням викладача, тому необхідно було використати будь які можливості: індивідуальні коментарі до питань студентів, відповіді на питання, методичні рекомендації, опис досвіду тренувань, запрошення брати участь у флешмобах, онлайн зустрічах. Про те, що об'єм рухової активності впливає на стан здоров'я чули і знають усі, але коли студенти на практиці відчули негативний вплив гіподинамії, настало розуміння необхідності самостійного поповнення рухової активності.[4,с.195]. Позитивним боком дистанційного навчання є творчий підхід студентів до занять та можливість довільного вибору вправ. Викладач може запропонувати студентам створити та виконати свій комплекс вправ, наприклад, надіслати відеоролик викладачеві з письмовою відповіддю, який міститиме вправи та їх техніку виконання, обраних вправ. [5,с 126].

Дистанційна форма навчання університету і кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького активно працює для студентів. Необхідно було, створити абсолютно новий формат проведення занять практичного напрямку який був би корисним з точки зору рухової активності

студента, безпечним та цікавим для молоді. Але нам викладачам треба такі заняття адаптувати власне для студентів, намагаючи зацікавити їх та привчити до фізичної активності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2018 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 102 с. 6.

2. Москаленко Н., Торбанюк Г. Інноваційні підходи до залучення школярів і студентів до рухової активності. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019. № 2. С. 115–121.

3. Самоленко Т.В., Гордійчук Б.В., Дембіцька О.О. Рухова активність студентів в рамках дистанційного навчання. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі // Журнал - Переяслав, 2020. - Вип. 4(60), ч. 4 – 171 с. – С. 139-140.

4. Слухенська Р. В., Куліш Н. М., Маланій В. І., Бамбурак В. Б. Фізична культура у вищих навчальних закладах в умовах карантинних обмежень 2020 року. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73. Т. 2. С. 195.

5. Шандригось В.І., Шандригось Г.А. Дистанційне навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Наукові-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту. 2017. Вип.1. С. 125-128.

Тетяна ХРИСТОВА
Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У СПЕЦІАЛЬНІЙ МЕДИЧНІЙ ГРУПІ (ПРИ ЗАХВОРЮВАННЯХ ДИХАЛЬНОЇ СИСТЕМИ)

Питання збереження здоров'я молодого покоління нашої держави статусу пріоритетного напрямку [2, с. 9]. Стан здоров'я молоді України вирізняється високим рівнем захворюваності, інвалідності та смертності. Спостерігається стійка

тенденція росту кількості здобувачів вищої освіти з послабленим здоров'ям [8, с. 31]. Збільшення рівня захворюваності студентів відбивається на їхній руховій активності, працездатності й успішності [9, с. 1667].

Хвороби органів дихання, зокрема гострий бронхіт, займають одну з магістральних позицій в загальній структурі захворюваності населення України [3, с. 33]. Це пов'язано з анатомо-фізіологічною специфікою та своєрідністю реактивності організму хворої людини [1, с. 32; 7, с. 1640]. При адекватному використанні засобів фізичного виховання можна ефективно впливати на організм хворого та підвищити його опірність хвороботворним чинникам.

Неухильно збільшується число здобувачів вищої освіти, віднесених за станом здоров'я до спецмедгрупи [4, с. 62]. В 2016 році їхнє число досягло 1 млн. 300 тис., що на 24% більше, ніж в 2006 році. У структурі захворюваності на першому місці стоять хвороби дихальної системи – 57–72% [6, с. 25].

Вихід із такого положення можливий лише при системній комбінації традиційних підходів до освітнього процесу з фізичної культури з новими здоров'язберезувальними технологіями [5, с. 65]. Отже, залишається актуальним обґрунтування оздоровчої програми з використанням засобів фізичної культури для здобувачів вищої освіти з бронхолегеневою патологією.

Мета дослідження – розробити методику фізичного виховання здобувачів вищої освіти з хворобами органів дихання, яка базується на застосуванні циклічних навантажень підвищеної інтенсивності.

В експерименті брали участь 40 здобувачів вищої освіти (юнаки) з хронічним бронхітом віком $17,3 \pm 0,23$ років спеціального медичного відділення. Вони методом були поділені на дві групи (по 10 осіб у кожній). Контрольна група (КГ) займалася за традиційною програмою фізичного виховання для вишів; експериментальна група (ЕГ) - за комплексною оздоровчою програмою, яка включала фізичні поступово збільшувані навантаження субмаксимальної потужності, самомасаж; дієтотерапію; загартовування.

Розроблена програма фізичного виховання містила три періоди.

Підготовчий період (до 1 місяця) включав адаптацію організму до

майбутнього навантаження. Були визначені фізичний розвиток, фізична підготовленість, фізична працездатність; функціональні можливості дихальної системи; реакція організму на фізичне навантаження; проведено навчання молодих людей самоконтролю, правильному диханню при виконанні фізичних вправ; здійснено адаптацію організму до навантаження з ЧСС 130-140 уд./хв. Ефективності занять у період адаптації домагалися за допомогою комплексного використання інших форм (крім навчальних занять) і засобів фізичної культури. Заняття на велотренажері проводилися двічі на тиждень тривалістю 18 хвилин. Оздоровчу ходьбу здійснювали зі швидкістю 90-120 кроків за хвилину, довжина дистанції – 3000-3500 м; оздоровчий біг – тривалістю 8-12 хвилин зі швидкістю 6-7 км/год. Ранкову гігієнічну гімнастику рекомендувалося проводити щодня впродовж щонайменше 15 хвилин.

Тренувальний період тривав до 8 місяців. Було здійснено добір засобів фізичної культури та методичних прийомів, спрямованих на фізичний розвиток, оволодіння технікою виконання рухів, збільшення функціональних резервів і фізичної працездатності; тренування дихальної системи, підвищення фізичної підготовленості, закріплення рухових навичок. Обсяг заняття встановлювався індивідуально, залежно від фізичних особливостей організму, рівня фізичних можливостей студента, ступеня важкості його захворювання. Навантаження на початку тренувального періоду за інтенсивністю не перевищувало 50% від максимально можливого. Інтенсивність тренувальних навантажень поступово підвищувалася до 75-85% від максимального споживання кисню (МСК), а потім залишалася постійною впродовж 15-20 хвилин (пульс 150-160 уд./хв.). Поступове збільшення навантажень – основний принцип занять ЕГ. Особлива увага приділялася плануванню обсягу навантажень при повторенні кожної вправи. Кількість повторень збільшувалася поступово, індивідуально.

Підтримуючий період (до 1 місяця) характеризувався стабілізацією функцій кардіореспіраторної системи, фізичної працездатності та підготовленості, що дозволило зберегти на тривалий строк досягнутий рівень здоров'я, високу працездатність, професійну придатність. Вирішальне значення в цьому періоді

надавали самостійним заняттям. Тривалість ранкової гімнастики становила 15 хв., оздоровчого бігу – 14-16 хв. Оздоровча ходьба виконувалася зі швидкістю 90-120 крок/хв., довжина дистанції – до 4000 м, близький туризм – до 10 км.

У результаті застосування комплексної програми фізичного виховання в ЕГ встановлені позитивні зміни: достовірне збільшення ($p < 0,05$) потужності виконаної роботи на велоергометрі на 21,3% і тривалості її виконання на 19,8% від вихідного рівня; підвищення ЧСС на 6,4% у ході виконання максимального фізичного навантаження. У КГ показники фізичної працездатності виявилися майже незмінними: виконана робота на велоергометрі не змінилася, час роботи зріс лише на 1%, ЧСС – на 0,3%. Підтримання МСК при зростаючому рівні виконаної роботи в студентів ЕГ свідчило про зниження кисневої вартості роботи та більш раціональні витрати енергетичних запасів організму. В ЕГ відносно КГ суттєво (на 67,3%) скоротився відновний період; ЧСС через 1 хв. після навантаження була нижче (ЕГ – $131,4 \pm 2,5$; КГ – $138,8 \pm 2,7$ уд./хв.).

В оцінці динаміки показників фізичної працездатності та розвитку фізичних якостей ефективними виявилися рухові тести. За всіма тестами, крім човникового бігу, встановлене достовірне поліпшення ($p < 0,05$) фізичних показників в ЕГ: біг впродовж 6 хвилин – на 4%, стрибки в довжину з місця – на 5%; підйом тулуба з положення лежачи – на 20,5%; метання набивного м'яча – на 5,3%; нахил уперед з положення стоячи на гімнастичній лавці – на 33,3%. У КГ вірогідно покращилися лише результати метання набивного м'яча.

За даними спірометрії, у здобувачів вищої освіти ЕГ виявлене достовірне поліпшення всіх показників вентиляційної функції легень у порівнянні з вихідними, за винятком пікової швидкості видиху (ПШВ): життєва ємність легенів (ЖЄЛ) – на 8,4%; форсована життєва ємність легенів (ФЖЄЛ) – на 8,6%; об'єм форсованого видиху за першу секунду маневра форсованого видиху (ОФВ₁) – на 10,1%; співвідношення ОФВ₁/ЖЄЛ – на 3,4%; максимальна об'ємна швидкість повітря на рівні видиху 25% (МОШ₂₅) – на 14,5%; максимальна об'ємна швидкість повітря на рівні видиху 50% (МОШ₅₀) – на 15,1%; максимальна об'ємна швидкість повітря на рівні видиху 75% (МОШ₇₅) – на 28,6%. Зміни показників у КГ були

недостовірними ($p>0,05$) і склали відповідно 0%; 1%; 0,9%; 0,3%; 5,3%; 1,8%; 4,3%.

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

1. У ході дослідження апробована програма фізичного виховання для здобувачів вищої освіти з хворобами органів дихання, яка базується на використанні підвищених фізичних навантажень. Вона спрямована на відновлення та зміцнення здоров'я, підвищення рівня працездатності, функціональних можливостей дихальної системи, розвиток основних фізичних якостей.

2. Застосування розробленої програми фізичного виховання студентів із хворобами органів дихання забезпечило достовірне поліпшення їх фізичної підготовленості: в 6-хвилинному бігу на 4%, кількості підйомів тулуба – на 20,5%, стрибках у довжину з місця – на 5%, дальності метання набивного м'яча – на 5,3%, нахилі вперед з положення стоячи на гімнастичній лавці – на 33,3%, потужності роботи на велоергометрі – на 21,3%, тривалості її виконання – на 19,8%; відновлювальний період скоротився на 67,3%, зросли показники функції зовнішнього дихання: ЖЄЛ – на 8,4%, ФЖЄЛ – 8,6%, ОФВ₁ – 10,1%, ОФВ₁/ЖЄЛ – 3,4%, МОШ₂₅ – 14,5%, МОШ₅₀ – 15,1%, МОШ₇₅ – 28,6%.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовканич А., Романчик О. Лікувальна фізична культура при захворюваннях дихальної системи. *Молода спортивна наука України*. 2006. Вип. 10. Т. 4, № 2. С. 31–35.

2. Грибан Г.П. Життєдіяльність та рухова активність студентів. Житомир : Рута, 2009. 594 с.

3. Петрухнов О.Д., Рубан Л.А. Тривалість усунення порушених функцій дихальної системи у студентів різного рівня тренуваності, хворих на хронічний бронхіт після застосування комплексної програми фізичної реабілітації. *Scientific Journal "ScienceRise"*. 2017. № 1/1 (30). С. 32–36.

4. Христова Т.Є., Рак О.В. Особливості фізичного виховання осіб з недостатністю зовнішнього дихання. *Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2017: materiály XIII Mezinárodní vědecko-praktická konference (Praha, 22-28 února 2017 г.)*. Praha, 2017. Vol. 6. S. 62–64.

5. Христова Т.Є., Риженков В.Г. Обґрунтування рівнів фізичних навантажень студентів спеціальних медичних груп. *Dynamika naukowych badań - 2017* : materiały XIII Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07-15 lipca 2017 roku). Przemyśl, 2017. Vol. 2. S. 64–66.

6. Чернявська Л.І., Криницька І.Я., Мялюк О.П. Стан здоров'я студентів, проблеми та шляхи їх вирішення. *Медсестринство*. 2017. № 1. С. 24–27.

7. Borges R.C., Carvalho C.R. Impact of resistance training in chronic obstructive pulmonary disease patients during periods of acute exacerbation. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*. 2014. Vol. 95, № 9. P. 1638–1645.

8. Khrystova Tetiana. The actual questions of saving health of students. Contemporary innovative and information technologies of social development: educational and legal aspects. *Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts. Monograph 24*. Katowice, 2019. P. 30–38.

9. Olsen K.M., Dahl S. Health differences between European countries. *Social Science & Medicine*. 2007. Vol. 64, № 4. P. 1665–1678.

**Вікторія ЦИБУЛЬСЬКА,
Олена КОТОВА**

Мелітопольський державний
педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ОРГАНІЗАЦІЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ МДПУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Зміни, що відбулись в освітній системі України останнім часом, пов'язані з вимушеним переходом на дистанційне навчання, викликали гостру потребу та дали можливість аналізу результативності віддаленого навчання. Дистанційне навчання розглядається науковцями як форма організації освіти, коли здобувачі віддалені від викладача у просторі та часі, але можуть підтримувати діалог за допомогою різних засобів комунікації. Надання доступу до навчальних матеріалів, рекомендацій щодо роботи з ними відбувається у зручному місці та у зручний час. Це дозволяє знизити кількість аудиторних занять у загальному навантаженні здобувачів і звільнити час для більш активної самостійної роботи, забезпечити індивідуалізацію

навчання.

Усі дисципліни, які викладаються фахівцями кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін, як лекційного характеру (фізичне виховання учнів молодшого шкільного віку, спортивні споруди і обладнання, спортивні ігри з методикою викладання, гігієна фізичного виховання, теорія і методика фізичного виховання, плавання з методикою викладання і багато інших), так і практичного (музично-ритмічне виховання, аеробіка з методикою викладання, рухливі ігри з методикою викладання) проводяться в дистанційному форматі. При реалізації тих дисциплін, які не потребують очних практичних занять (як правило, ті що мають теоретичний блок), не було труднощів, особливо у викладачів, які володіють дистанційними технологіями. Така ситуація вимагає вдосконалення раціональної організації рухової активності студентів в умовах дистанційного навчання [1, с. 6].

Дистанційне навчання відкриває студентам закладів вищої освіти доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищує ефективність самостійної роботи, дає абсолютно нові можливості для творчості, знаходження і закріплення різних професійних навичок, а викладачам – дозволяє реалізувати принципово нові форми і методи навчання.

На навчальних платформах у вільному доступі є виставлені відеоролики, представлена підготовча і заключна частини занять, а також варіативні частини (фітнес заняття різного напрямку, силові блоки, вправи для дівчат і юнаків зі спортивним інвентарем). Більш детальна інформація з практичних занять знаходиться на сайті дистанційного навчання нашого університету та на особистих сторінках викладачів, де є вся інформація у розділах теоретичних і практичних дисциплін [2, с. 116].

Певні труднощі, особливо на початковому етапі, виникли у викладанні всіх дисциплін, однак вважаємо, що найбільші проблеми пов'язані з освоєнням дисциплін, якими передбачено практичні заняття, потребують певних умов, інвентарю, обладнання для організації освітнього процесу здобувачів. Серед таких дисциплін є і фізичне виховання, яке проводиться на усіх освітніх програмах

університету. Викладання цієї дисципліни передбачає проведення практичних занять із застосуванням фізичних вправ. Поряд з тим, що для проведення цих занять потрібні певні матеріально-технічні умови, а також необхідно дотримуватись вимог, пов'язаних із безпекою, методично-грамотною організацією освітнього процесу. В умовах дистанційного навчання значно підвищився рівень самостійності студентів, стосовно виконання практичних завдань, тобто їм пропонується виконати комплекси вправ, або самостійно підготувати вправи для виконання, що знаходяться у вільному доступі в мережі Інтернет [3, с. 139]. Крім того, вони можуть виконувати свої комплекси вправ, повертатися до раніше апробованих і тих, що їм сподобалися. Таким чином, у студентів є більші можливості щодо вибору виду фізичної активності, її обсягу та інтенсивності відповідно до своїх інтересів. Суттєво змінюється в цьому навчальному процесі і роль викладача. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу та коригування курсу. Він допомагає студентам у їхньому професійному самовизначенні. При дистанційному варіанті проведення практичних занять саме мотивування стало першочерговим завданням викладача, тому необхідно було використати будь-які можливості: відповіді на питання, індивідуальні коментарі до питань студентів, методичні рекомендації, опис досвіду тренувань, запрошення брати участь у флешмобах, онлайн зустрічах. Про те, що об'єм рухової активності впливає на стан здоров'я чули і знають усі, але коли студенти на практиці відчували негативний вплив гіподинамії, настало розуміння необхідності самостійного поповнення рухової активності [4, с.195]. Позитивною стороною дистанційного навчання є творчий підхід студентів до занять та можливість довільного вибору вправ. Викладач може запропонувати студентам створити та виконати свій комплекс вправ, наприклад, надіслати відеоролик з письмовою відповіддю, який міститиме вправи та техніку їх виконання [5, с. 126].

Адміністрація Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького та викладачі кафедри теорії та методики фізичного виховання і спортивних дисциплін активно допомагають студентам в освоєнні форм організації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання, а також в

засвоєнні загальних компетентностей із освітнього компоненту «Фізичне виховання». Для ефективного засвоєння компетентностей необхідно було створити абсолютно новий формат проведення занять практичного напрямку, який був би корисним з точки зору рухової активності студента, а також був безпечним та цікавим для молоді. Але нам, викладачам, такі заняття необхідно адаптувати власне під студентів, намагаючись зацікавити їх, привити любов до фізичної активності та свідомого розуміння ефективності занять фізичною культурою і спортом для збереження власного фізичного здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія: матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2018 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 102 с. 6.
2. Москаленко Н., Торбанюк Г. Інноваційні підходи до залучення школярів і студентів до рухової активності. Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту. Спортивний вісник Придніпров'я. 2019. № 2. С. 115–121.
3. Самоленко Т.В., Гордійчук Б.В., Дембіцька О.О. Рухова активність студентів в рамках дистанційного навчання. Актуальні наукові дослідження в сучасному світі // Журнал - Переяслав, 2020. - Вип. 4(60), ч. 4 – 171 с. – С. 139-140.
4. Слухенська Р. В., Куліш Н. М., Маланій В. І., Бамбурак В. Б. Фізична культура у вищих навчальних закладах в умовах карантинних обмежень 2020 року. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2020. № 73. Т. 2. С. 195.
5. Шандригось В.І., Шандригось Г.А. Дистанційне навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Наукові-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури та спорту. 2017. Вип.1. С. 125-128.

МАТЕРІАЛИ

МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І МОЛОДИХ УЧЕНИХ,
присвяченої 100-річчю Мелітопольського державного
педагогічного університету імені Богдана Хмельницького
**«ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ОРІЄНТИРИ ІННОВАЦІЙНОГО
НАУКОВОГО ПОШУКУ МОЛОДІ УКРАЇНИ»**,

23-24 червня 2023 року

м. Запоріжжя, Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

<https://mdpu.org.ua/>

Відповідальний за випуск: *Олександр КИРІЄНКО*